

HLASY

katolického spolku tiskového.

Ročník 34.

Číslo 3.

KDO JEST OTROKEM?

NAPSAL

JAN BĚLINA.

Cena

70 h.

V PRAZE 1903.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví G. Franci.

děje. Obrázek od Bohumila Brodského. Cena 72 kr.
č. 4. **Matky-vychovatelky.** Napsal J. Ježek. Cena 40 kr. —
č. 5. a 6. **Bůh Stvořitel — Bůh Soudce.** Napsal P. Vavř.
Wintera. **Z ovzduší doby.** Napsal Fr. Jiří Košťál. Cena
30 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1898. č. 1. **Boje a vítězství.** Histor. povídky a
obrazy. Sepsal Jos. Flekáček. Část I. Cena 90 kr. — č. 2.
Blahoslavený Hroznata. Jeho život a úcta v lidu českém.
Podává Dr. Fr. Krásal, kanovník u sv. Víta. Cena 15 kr.

č. 3. **Nepotřebovali kázání o křesťanské poctivosti.** Napsal
Frant. Jiří Košťál. Cena 30 kr. — č. 4. a 5. **Strážcové
Jezulátka.** Napsal Al. Dostál. **Jen do nich — do těch blaho-
bytníků!** Napsal Frant. Jiří Košťál. 25 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1899. č. 1. **Časové obrázky.** Nakreslil Frant. Jiří
Košťál. Cena 60 kr. — č. 2. **Pomněnky z 900letého jubilea
sv. Vojtěcha slaveného r. 1897 sebral Methoděj Vojáček.**
Cena 60 kr. — č. 3. **Boje a vítězství.** Sepsal J. Flekáček.
Část II. Cena 70 kr.

R. 1900. č. 1. **Jan z Jenštejna.** Napsal J. Ježek.
Cena 20 h. — č. 2. **Význam a důsledky husitství.** Píše
Jiří Sahula. Díl I. Cena 1 K 20 h. — č. 3. **Vraťme se
k zásadám křesťanským.** Napsal Dr. Josef Pošmurný
Ord. Crucig. Cena 50 h. — č. 4. **Význam a důsledky husit-
ství.** Píše Jiří Sahula. Díl. II. Cena 1 K 20 h

R. 1901. č. 1. **Socialní demokrat.** Obrázek z naší
doby. Nakreslil J. Ježek. Cena 40 h. — č. 2. **Kláštery a
jich význam v dějinách lidské vzdělanosti.** Napsal Vinc.
Drbohlav. Cena 70 h. — č. 3. **Církev a vzdělanost.** Dva po-
slední pastýřské listy biskupa perugijského Joachima kardi-
nála Pecciho, nyní slavně panujícího papeže Lva XII. Přel.
Vojtěch Kameš. Cena 50 h. — č. 4. **Soudruzi.** Obraz ze
společenského života naší doby. Napsal Karel Karásek.
Cena 1 K 30 h. — č. 5. **Inkvizice.** O jejím náboženském, po-
litickém a společenském úkolu. Napsal G. Romain. Přeložil
Fr. Vaňous. Cena 40 h

R. 1902. Č. 1. **Pouť do posvátných míst Sv. Země a
Egypta.** Popisuje dr. Jaroslav V. Sedláček. Cena 1 K 90 h.
— Č. 2. **Ctihodný kněz Josef Allemand,** zakladatel spolku ji-
nochů ve Francii. Dle M. Gaudela podává prof. Josef Šauer
z Augenburku. Cena 60 h. — č. 3. **Pokrok v době Karla IV.
a v době Husitské.** Píše Jiří Sahula. Cena 90 h.

R. 1903. Č. 1. **Garcia Moreno.** Mučedník katolické
civilisace. Životopisný obraz. Nakreslil Vojtěch Kameš.
Cena 50 h. — Č. 2. **Z lidových soudů.** Křídové kresby
Načrtl J. Ježek. Cena 50 h. — Č. 3. **Kdo jest otrokem?**
Napsal Jan Bělina. Cena 70 h.

U vydávání „Hlasů katol. spolku tiskového“ se pokračuje.

Hlasy katol. spolku tiskového.

Předplácí se ročně s poštovní zásilkou 2 Kor.

 Posud možno obdržeti v Cyrillo-Methodějském knihkupectví Gustav Francel v Praze:

R. 1874. č. 1. Vypsání devítistoleťého jubilea založení Pražského biskupství, slaveného léta 1873. Sebral a vydal B. M. Kulda. Cena 50 kr.

R. 1878. č. 1. Obrázek z pouti svatojanské. Obrázek ze života dle události. Napsal Jos. Ehrenberger. 15 kr.

R. 1879. č. 1. S Bohem či bez Boha? Obrázky ze života pro život nakreslil Dr. Karel Lev Řehák. 36 kr. č. 2. **Zásluhy duchovenstva o české školství.** Nastínil Josef Ježek. 23 kr. — č. 3. **Zlato a pozlátko.** Kresby ze života. Nakreslil V. Pakosta. 22 kr. — č. 4. **Lenka z pohodny.** Obraz ze skutečnosti. Napsal Josef Souhrada. 38 kr. č. 5. **Otevřené oči.** Obraz ze života vesnického z času nové osvěty. Napsal Ed. Brynych. 18 kr. — č. 6. **Počátky křesťanství mezi Slovany.** Napsal J. Ježek. Část I. Slované jižní. 24 kr. — Úplný ročník 80 kr.

R. 1880. č. 2. Lhota dvořácká Lhotou žebračí. Obrázek ze života v době nejnovější. Vypravuje J. Ehrenberger. 22 kr. — č. 3. **Kněz Jan.** Napsal Josef Souhrada. 40 kr. — č. 4. **Schovanka.** Povídka z doby a pro dobu novější. Napsal Josef Mergl. 25 kr. — č. 6. **Upomínky z cest života.** Vypravuje Jan Dolenský. Cena 24 kr. Neúplný ročník 60 kr.

R. 1881. č. 1. Pouf. Povídka od T. Hájka. 25 kr. č. 2. **Listy zvadlé.** Sebral Dr. Karel Lev Řehák. 24 kr. č. 3. **Odplata zrady.** Vypravování dějepisné od T. Hájka. 20 kr. — č. 4. **Třtina na větru.** Povídka. Napsal V. Pakosta. 15 kr. — č. 5. **Diamantek.** Povídka ze vsi. Napsal Eduard Brynych. 20 kr. Úplný ročník 80 kr.

R. 1882. č. 1. Pouf Slovanů do Říma ke dnu 5. července L. P. 1881., kterou spolu vykonal i popisuje Th. Dr. Karel Lev Řehák. Díl I. Cena 45 kr. — č. 2. Totéž. Díl II. 55 kr. — čís. 3. a 4. **Kalich utrpení.** Povídka z počátku válek husitských od F. Vacka. — **Člověk bez náboženství.** Dle starého německého spisu vzdělal J. B. Podstránský. 36 kr. Úplný ročník 80 kr.

R. 1883. č. 1. Zábořský vladyka. Historická povídka od V. Beneše Třebízského. Cena 25 kr. — č. 2. **Lepší čest než důstojenství.** Napsal F. Caballero. Ze španělštiny přel. Fr. Pohunek. 28 kr. Cena těchto 2 čísel 40 kr.

R. 1888. č. 1. a 2. Dílo lidí. Obrázky ze smíšené osady a ze světa. Napsal E. Brynych. Druhé oprav. vyd. 60 kr.

KDO JEST OTROKEM?

HLASY

katolického spolku tiskového.

Ročník XXXIV.

ČÍSLO 3.

KDO JEST OTROKEM?

V PRAZE 1903.

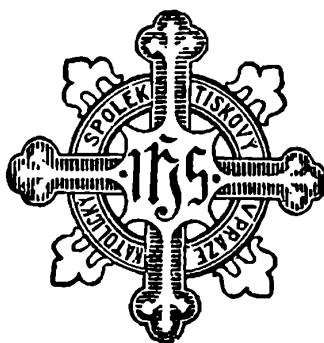
Nákladem katolického spolku tiskového. — V kommissi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví G. Francla.

KDO JEST OTROKEM?

NAPSAL

JAN BĚLINA.

✻ V PRAZE ✻

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA.

1903.

Žije mezi lidem pracujícím, rolníky, řemeslníky a zvláště dělníky továrními, častěji jsem slyšel stesk jejich: „Jsme otroci!“ Zkoumal jsem jejich poměry životní a byl jsem nucen dáti jim za pravdu. Viděl jsem však zároveň, že pravých zotročovatelů svých nevidí, a že ani nevědí, kterak by jim ze smutného jejich postavení v pravdě bylo lze pomoci. Ba, s bolem jsem pozoroval, kterak přemnoží, aby si pomohli, dávají se na cesty nepravé, které by je zavedly v otroctví ještě mnohem horší.

A tu v upřímné lásce k nim napsal jsem tuto knihu. Použil jsem k ní různých pramenů a novinářských zpráv, které však pro lidový účel knihy té nepokládám za nutné uváděti. Chovaje vroucí přání, by otevřela oči aspoň některým,

věnuji ji

„novodobým otrokům“.

Jan Bělina.

I. Otroci ve starém věku.

Clověk — otrok! Je však možno nazvati otroka ještě člověkem? Pozorujeme-li jeho postavení ve velké části společnosti lidské za dřívějších dob, zvláště za dob starého věku, téměř nikoli. Tenkrát byl otrok pokládán skoro za pouhou věc, za pouhé zboží, s nímž se může nakládati zcela libovolně. Byl majetkem svých pánů, skoro jako nyní — nelze to vyjádřiti jiným slovem vhodněji — dobytče je majetkem hospodářů. Neb jako hospodář chová dobytče pro užitek a mnohdy i pro zábavu, tak také dělali páni z lidí otroky pro zisk, pohodlí a zábavu.

1, Povinností otroků totiž bylo, na své pány pracovati *a)* v domácnostech: bylo jim opatřovati domácí zásoby, starati se o zásobování kuchyně, o přípravu pokrmů a nápojů, tkáti látky, zhotovovati obleky, obsluhovati pána a paní, vychovávat jejich děti a pod.

Otrokům bylo dále pracovati *b)* na polích. Nechuť ku práci a zahálka byla u většiny starých národů v obyčeji. Práce tělesná byla pro muže pokládána za potupnou. Tu bylo obstarávati ženám, starcům a hlavně otrokům. Tím si také lze

vysvětliti ohromný počet otrokův u přemnohých národů starého věku. Tak měli jednotliví Římané na statcích svých až deset — dvacet tisíc, ba i více otroků. V celé Italii pak ve druhém století před Kristem na jednoho svobodného Římana pracovali dva otroci.

Otroci byli dobří ku práci *c)* v dílnách, které se v mnohém ohledu podobaly našim továrnám. Tak na př. měl otec slavného řečníka řeckého Demosthena 30 otroků nožířův a 20 truhlářů. Jiní opět měli otroky tesaře, obuvníky atd.

Otrokům bylo dále pracovati *d)* v lomech a dolech. Uhlí tenkrát sice ještě neznali, znali však zlato, stříbro a jiné kovy. A ty dobývati bylo povinností otroků. Pracovalo jich takto na tisíce za hrozných poměrů a s okovy na nohou. Byli k tomu odsuzováni neb pronajímáni. Bohatý Nikias, abychom opět uvedli příklad, pronajal tisíc svých otroků do zlatých dolů thrackých.

2. Další povinností otroků bylo baviti pány způsobem mnohdy až hnusným.

Pro zábavu pánů bylo se jím vražditi v zápasech, jako ve Španělsku baví za našich dob diváky býci tím, že se protřkávají. Povážíme-li, že takové zápasy bývaly pořádány při zasvěcování pohanských chrámů, při volbách, ba i při hostinách a při různých jiných příležitostech častěji do roka a na různých místech, že to nebyli dva neb čtyři zápasníci, kteří se vraždili, ale že jich zápasilo najednou na sta: co tu bylo prolito nevinné lidské krve! Člověk se hrozí nad tím, když čte, kterak i jinak mírností známý císař Trajan v době čtyřměsíčních slavností v Římě vypravil do zápasistě divákům pro radost deset tisíc zápasníků. Na živu z nich nezůstal takřka žádný.

Neméně žalostnými byly pro otroky štvance

s dravou zvěří. Otrokům tu bylo s nepatrnou zbraní před diváky brániti se dravé zvěři, jako lvům, tygrům, pardalům, medvědům. A jaká to byla radost, když šelma uchvátila člověka a držíc ho v zubech neb drápech, sem tam jím smýkala a jej trhala!

V některých dobách, když na ně bylo lze spolehnouti, neb nebylo se jich zrady báti, bylo otrokům ve válkách krev prolévati.

Že bylo rovněž otroků a otrokyň zneužíváno k ukájení tělesných chťičů, netřeba podotýkati.

3. A co za to vše otroci měli? Jako se stroj, aby mohl dále pracovati, když toho třeba, namaže, dobytek, aby nepošel a nepůsobil tak majitelům škody, se nakrmí, — z téhož důvodu do stávali otroci stravu. Že ne zrovna dobrou, rozumí se samo sebou.

K tomu měli také ještě byt. Ale jaký! Pro ně byly dosti dobré všelijaké sklepy, chlěvy, stáje a kouty beze světla a zdravého vzduchu.

A co více? Přidávalo se jim k tomu ještě tolik, že se s nimi, jako u Římanů, Germánů a jinde a jinde, zacházelo hrdě a nevlídně, že jimi bylo opovrhováno, že se jim dávala nedůstojná jména jako: mluvící stroj, polní náradí, rozkoš pro metly, žeň pro ostny a biče atd. Pro maličkosti, ba mnohdy z pouhé libůstky, byli mučeni, týráni, bití holemi, pruty, řemeny, důtkami, byli pícháni a bodáni zvláštními za tím účelem zhotovenými jehlicemi a nožíčky, mrzačeni a usmrcováni. Páni mohli s otroky činiti téměř vše, co chtěli, otrokům bylo trpěti a mlčeti, ba ještě ruku, která je bila, líbat. Ochrany nedošli takřka nikde. Ba byly doby, že pán, když usmrtil svého otroka, neměl za to pokuty žádné jiné, než právě to, že byl o otroka chudším. Na toho, kdo by zabil tažného

vola, stanovilo římské trestní právo trest smrti. Co se však otroků týče, je známo, kterak masem jejich i ryby byly u Římanů krmeny, aby prý byly chutnější.

Postavu staršího otroka, několikráté již trestaného, líčí Seneka takto: „Kůže rozbrázděna šlehy důtek, hlava na na polo oholena, nohy se-pjaty v okovy, bledý, hubený, vyzáblý, bez lidské podoby.“ Jak se vedlo otrokům v dolech, vyprave-juje opět pohan Diodor Sicilský: „Na ty nešťast-níky ve zlatých báních Aegypta, Aethiopie, Arabie, kteří ani těla svého čistiti ani nahoty své zakrýti nemohou, nelze se ti podívati, abys nad jejich ža-lostným osudem nezaplakal. Tam není žádného ohledu, žádného šetření nemocných, nedostateč-ných starců a slabých žen. Všem je až do úmoru pracovati; bitím bývají nuceni, až je smrt vysvo-bodí.“

Otroci nesměli míti svého majetku, ba ne-směli míti ani vůle své, nýbrž ve všem záviseli na vůli svého pána.

4. Aby pak nepoznali své moci, jak je jich totiž mnoho a jak by následkem toho byli silni, kdyby se spojili, nesměli nositi zvláštního šatu a tak se oblekem nelišili od chudých občanů. Když pak i přes to příkoří a ukrutenství, která se na nich páchala, déle snést nemohli, a odvážili se za tehdejších poměrů té šílenosti, že se svým pá-nům opřeli, pak se nenacházelo dosti dřev na kříže, na které byli přibíjeni, na nichž hynuli bo-lestí a hladem. Zvláštní milostí to již bylo, uspí-šili-li některému z nich výjimkou smrt tím, že mu zpřelámali údy. Tak se udály, když dobyli Římané Sicilie, dvě takové vzpoury otroků. Obě však byly utlumeny a skončily krveprolitím tisíců lidí. Ve liké vzbouření otroků stalo se rovněž r. 73 před

Kristem v Kapui pod vůdcem Spartakem. Bylo však přemoženo i to, a podél silnice z Kapue do Říma bylo ukřižováno na deset tisíc otroků. Podobně dal císař Augustus ukřižovati na třicet tisíc otroků, protože bojovali ve prospěch jeho soka Pompeja.

6. Měl-li pak i přes to otrok zvláštní štěstí a nebyl před časem usmrcen, ale sestárnul a nepřinášel více užitku, co tu? Aby o něho za všechny prokázané služby bylo postaráno, kde pak?! Vyhodili ho z domu a ponechali sama sobě, až bídne zemřel. Bylo tu dbáno rady jinak moudrého Katona, který učil, že takový ubožák má hladem býti usmrcen.

Dalo by se ještě mnoho vypravovati o smutném postavení otroků staré doby. Než vyřkněme vše krátce slovy: otroci byli na světě pouze pro své pány, pro jejich přepych, pohodlí, rozkoše, chtíce a zábavy. Politování hodnou je nad to i ta okolnost, že se nenašel takřka ani nikdo, kdy by cítil, že takové otroctví je člověka nedůstojným, že by mělo býti zrušeno. Nebylo nikoho, kdo by se otroků ujal. I nejosvícenější mudrcové starého věku, jako Aristoteles, Plato, pokládali otroctví za zcela správné a rozumějící se samo sebou.

II. Křesťanství a otroctví.

Tak tomu bylo až do dob Krista Pána. Kristus Pán totiž, který z lásky ke všem lidem bez rozdílu s nebe na svět přišel, v obydlí otroků, chlévě, se narodil a na kříži, na kterém bylo v obyčeji otroky věšeti, sám pro spásu celého světa, tedy opět i otroků, zemřel, ten Kristus Pán první otroctví svou v pravdě nebeskou naukou zrušil.

Učil totiž, že člověk, stvořený k obrazu Bo-

žímu, je svobodný, volný, že totiž není nikomu dovoleno jeho svobody, co se osoby, života, dobrého jména, majetku týče, se dotýkati a jej ve svobodném užívání těchto statků zkracovati a rušiti. Vždyť jich přece neobdržel od nikoho jiného než od Boha samého. Přirozeně však učil Kristus Pán dále: „Co nechceš, aby tobě jiní činili, nečiň i ty jim“ Neučil tedy svobodě naprosté, nýbrž svobodě takové, která zná šetřiti i svobody jiných. Neb člověk je od Boha stvořen, ne aby žil o samotě a sám pro sebe, ale ve společnosti lidí jiných. Kristus Pán totiž, jako nejvyšší moudrý, věděl, že by jinak společnost lidská obstáti nemohla. Učil tedy svobodě pravé, svobodě a volnosti jediné možné.

Dále pak hlásal lásku všech ke všem: „Příkázání nové dávám vám, abyste se milovali vespolek, jako já jsem miloval vás. Otec váš v nebesích jest.“ Učil tedy Kristus Pán té veliké pravdě, že všichni lidé jsou dítkami téhož Otce nebeského, že jsou tedy vespolek bratřími, že si jsou před Bohem rovni.

A tak učil Kristus Pán těm vznešeným zásadám, které dnes světem hýbají: „volnosti, rovnosti, bratrství“.

2. Ovšem nechtěl Kristus Pán zlomiti oněch pout otrockých, ve kterých dobrá polovina človenstva upěla, násilím. Neb pak by mu bylo přestati hlásati: „království mé není s tohoto světa,“ ale ochotně se dáti od židů korunovati za krále židovského a mečem zpřevraceti veškerý stávající tenkrátě rád společenský. Tu by byl nevyhnutelně způsobil, že by krev lidská tekla proudy po celém světě, poněvadž po celém tehdy známém světě bylo otroctví zakořeněno, kromě u Slovanů, již se mu teprve naučili od Germanů, kteří se jali

zotročovati je. Tak by byl Kristus Pán místo jím hlásané lásky způsobil, že by bratr vraždil bratra, že by všude vládlo ukrutenství. Ale On tak zrušení otroctví nerozuměl, a takovýmto hrozným způsobem „volnost, rovnost, bratrství“ v život uvést nechtěl.

3. Jak božsky moudře si tu počínal, poznáme nejlépe, popatříme-li do dějin, popatříme-li na národy, kteří si chtěli ke svobodě pomoci bez pravé lásky k bližnímu.

Takovýmto krvavým způsobem chtěl dosíci svobody zotročený lid v Německu v 16. století. Vzbouřil se proti pánům, a konec konců? Nařiká nad tím jeden současník takto:

„Ty, zrádné štěstí, zaslepuješ poddaným oči, aby neviděli, co je božského, ctnostného a poctivého. Maluješ jim, aby prosti byli všech obtíží, aby sami stali se pány, a naděláš z nich nevolníkův a otroků, na jejichž bedra pak ukládáš břemena desetkrátě těžší. Slibuješ jim, že budou bez práce a potu boháči, a vrháš je do chudoby, bídy a bouře. Poháníš je, aby pánům strhovali zámky a domy, a pak jim zase musí zbudovati hrady ještě větší, nežli dříve, a naplňovati opět jejich sklepy a stodoly. Ty velíš pustošiti panská pole, luka a vinice, a zatím zpustoší se pole, luka a vinice selské. A počínání takové nazýváš jménem nejnevhodnějším: „bratrstvím“.

Rovněž tak domáhal se svobody ke konci 18. století lid ve Francii. Domáhal se jí revolucí. A vedlo se mu snad lépe? Ohromný počet guillotín „pracoval“ dnem i nocí v usekávání hlav lidských. Nevinní mužové, stařeny, dívky, chlapci byli celými stády najatých vrahů vražděni s ukrutností tak velikou, že mnozí v zoufalosti si brali také sami život, že mnohdy byli vrahové svou

„prací“ tak unaveni, že, aby si ji ukrátili, do lidí stříleli z děl. Celkem padlo ve Francii revoluci za oběť přes milion lidských životů. Lid snil o ráji na zemi, ale otroctví nezrušil, měl za to tím horší na zemi peklo. Místo tyranů jedněch, kteří byli aspoň mírnými a panství jejich přece poněkud snesitelným, přišli jiní, kteří ta vznešená hesla: „volnost, rovnost, bratrství“ měli stále na jazyku, ale nikoli v srdci, kteří ve skutečnosti byli tyrany tisíckrát horšími, nežli předešlí, kteří byli násilím odstraněni. Či můžeme si snad mysliti v této hrozné době větších tyranů, než byli Marat, Danton, Robespierre? Otroctví pod vládou těchto nových „pánů“ — vlastně si měli býti všichni rovnými a bratry — bylo tak „příjemným“, že se za nich Paříž a celá Francie brodila v krvi, že tisíce rodin bylo guillotinou zbaveno svých členů nejdražších a celá země se chvěla strachem a úzkostí o svůj život, který bylo lze ztratiti každým okamžikem.

V nejnovější době pak rozmohlo se velice otrokářství v Americe. V severních státech bylo však již r. 1833 zrušeno; ne tak však ve státech jižních. Aby bylo zrušeno i ve státech těchto, povstala mezi jihem a severem americkým válka, která v dubnu 1861 začala a r. 1865 byla ukončena. Otroctví bylo zrušeno. Ale následkem toho hrnuly se tisíce vyhladovělých, strhaných a spustlých otroků na sever, hledající tam svobodu. Kterak však tak ohromný počet lidí zaopatřiti? Přemnozí z nich nemohli dostati práce a byli úplně na holičkách. Tak na př. na řece Mississippi, zvláště pod Vircburkem, bylo asi 30 – 40 tisíc bývalých otroků bez práce a o hladu, žádajících na vládě potravy. Zatím však, hladem a mnohými jinými svízeli vysílení jsouce, umírali tam ubozí

jako mouchy. Blíže Natcheza, kde jich bylo na 4000, abychom uvedli další příklad, zemřelo z nich na podzim r. 1863 přes 2100. Podobně dále se jinde a jinde. — A tak bylo i v Americe v této době zrušení bídy jedné provázeno bédou jinou.

3. Kristus Pán jednal jinak. On chtěl, aby jeho vznešené zásady o „volnosti, rovnosti, bratrství“ pronikly srdce lidská, neb pouze tak lze zrušiti otroctví nejenom dle jména, ale i ve skutečnosti. Proto také v dějinách křesťanství pozorujeme, že čím více se nauka Kristova šířila a vnikala do srdcí lidských, tím více že také mizelo otroctví s povrchu země. Tak tomu bylo hned mezi prvními křesťany. „Byli všichni jedno srdce a jedna duše. Nuzného nebylo mezi nimi.“ Před Bohem si byli rovni, podporovali se, milovali se jako hodní bratři a sestry, že si i pohané s úžasem na ně ukazovali: „Hle, jak se vespolek milují!“ Ovšem že, pokud byli pronásledováni a zákonodárné moci ve státech neměli, nebylo jim lze zrušiti všude otroctví ve skutečnosti. Ale jak se otroků ujímali, toho překrásným dokladem je list sv. apoštola Pavla k Filemonovi. Tomu totiž utekl otrok. Apoštol mu jej vrací zpět se slovy, by jej přijal již ne jako služebníka, ale jako nejmilejšího bratra v Pánu, by jej přijal právě tak, jakoby přijal sv. Pavla samého. Podobně jednali všichni apoštolové, a po nich opět jejich nástupcové. Tak praví sv. Jan Zlatoústý: „Bůh nestvořil žádného otroka, ale Adama a Evu jako lidi svobodné, se stejnou důstojností, se stejnou duší, se stejnými dary.“ Církev sv. stále pánům připamatovávala, že když Kristus Pán všechněm lidem svobodu propůjčil, že s otroky mají jednati jako se svými bratry a dětmi, že jim mají ve

ctnostech předcházeti dobrým příkladem. Tak trvalo otroctví mezi pohany ve skutečnosti dále, mezi křesťany však nikoli ve skutečnosti, nýbrž pouze dle jména. Proto také vším právem mohl napsati Laktantius: „Mohlo by se nám vytýkati: Nejsou i mezi vámi otroci a páni? Nikoli. My se nazýváme bratry a jsme jimi.“ Jak ostatně přestalo býti otroctví mezi křesťany stavem ponížujícím, patrně z toho, že otroci si brali za manželky vznešené paní, že se stávali kněžími, biskupy, ba docela i papeži, jako sv. Kalixt I.

4. Církev sv. stále a stále bez únavy, jak na koncilech a synodách, tak i hlasy jednotlivců z duchovních vrchností napomínala k propouštění otroků. Tak volá, abychom uvedli aspoň jediný případ, papež sv. Řehoř Veliký: „Je to zcela dobré a spravedlivé, člověku, který se od přirozenosti narodil jako svobodný, prokázati dobrodiní původní svobody.“ A co tu bylo těch, kteří proniknutí jsouce pravou láskou Kristovou, hlasu jejího slyšeli! Tak na př. Hermes, římský prefekt za císaře Trajana, propustil v den svého křtu 1250 otroků na svobodu. Podobně učinil Chromatius, který propustil 1400 otroků, při tom je ještě bohatě obdarovav. Soudil totiž zcela správně, že „dítky Boží nesmějí býti již otroky lidskými“. To jsou pouze ukázky. Že pak křesťané nepropouštěli na svobodu otroků všech, tomu vadily tehdejší pohanské zákony, kterých bylo i křesťanům dbáti, nechtěli-li již z této příčiny býti pronásledováni a odsuzováni. Bylo totiž i zákonem určeno, kolik otroků z určitého počtu smí býti propuštěno na svobodu. Takovými zákony byly u Římanů zákon Aelia Sententia a Fufia Caninia. Jak však i těch zákonů křesťany využítkovááno bylo k propouštění otroků, patrně z toho, že

otroci denně, zvláště hojně v čas velikonoční, na svobodu propouštění byli, že z toho až nevole proti církvi Kristově povstávala.

5. Církev dále otroky z jejich smutného postavení vykupovala. Ba, ona šla i tak daleko, že opět a opět potvrzovala zásadu sv. Ambrože, že i kostelní nádoby smí za tím účelem býti prodáno — Co se pak našich českých dějin týče, je známo, kterak sv. Václav a sv. Vojtěch se vši horlivostí a největší obětivostí otroky vykupovali. Je známo, kterak sv. Vojtěch nic toho nedbal, že si horlením proti držení otroků a prodávání jich židům — všech vykoupiti při nejlepší vůli přece nemohl — znepřáteluje české pány. Jemu stačilo vědomí, že plní povinnost svého vznešeného úřadu a vůli Kristovu. V církvi dále povstávaly různé řády, jejichž účelem bylo vykupování otroků z rukou Mohamedánů. Takovými řády byly řád Matky Boží a Trinitářů. Tyto řády rozšířily se tak velice, že během 40 let měly v různých končinách na 600 domů a pomohly jen v pohanských zemích během svého trvání na svobodu přes 900.000 otroků. Jak velikou lásku k trpícímu bližnímu dali tenkrát na jevo sv. Petr Nolascus, Rajmund de Pennaforte, Jan z Mathy, vesměs členové těchto řádů, kteří almužny na vykupování otroků sbírali, do pohanských zemí se plavili, různým nebezpečenstvím, jako hladu, únavám, vedru, bouřím a všelikým jiným nepohodám, ba i okovům šli vstříc! Vždyť i sami Mohamedáni s úžasem patřili na jejich neúmornou horlivost, nevyčerpatelnou trpělivost a obětivou lásku. A jak by také jinak bylo možno, když ne jeden, ale mnozí členové těchto řádů, nemajíce více peněz na vykupování otroků, dobrovolně se dávali v otroctví sami, jen aby pomohli na svobodu

jiným! Poslechněme v tomto ohledu slova Chateaubriandova z „Krásy křesťanství“: „Mnich z řádu na vysvobozování otroků se plaví do cizí země. Než kam chce tak samojediný, pouze s holí modlitební knihou v ruce? On, tento dobyvatele jde osvobozovat člověčenstvo. Neviditelná vojska andělů nebeských ho doprovázejí. S křesťanskou láskou k bližnímu v duši spěje pryč a vzdoruje moru, otroctví, smrti mučednické. Jde k begov vrchnímu to veliteli janičárů, do Alžírsku a mluví k němu ve jménu krále nebeského Ježíše Krista iehožto je vyslancem. Barbar žasne při pohledu na tohoto zvláštního Evropana, který se opovážil samojediný vzdorovati bouřím a zuřícím vlnám mořským, aby na něm vymohl propuštění zotročených zajatců. Neznámou jakousi silou je zkrocen, přijímá nevěřící nabízené mu peníze. A hrdinný osvoboditel je spokojen, že nešťastníky pomohl zpět do vlasti. Bez nároků na uznání dává se pokorně na zpáteční cestu do kláštera.“

6. Závadou úplného zrušení otroctví byl tak nedostatek výživy pro propuštěné otroky. Pozemky byly tenkrát buď v rukou soukromých majetníků neb to byly močály, bařiny, přebytečné lesy o které tenkrát nikdo nestál. Samostatný průmysl byl tehdy rovněž teprve v plénkách. Právě to však přikládala církev ruku k dílu. Ona nejenom otroky propouštěla, ale starala se jim také o život. Bohatší propuštěné otroky zároveň bohat obdarovávali a k zaměstnání a výdělku jim dohromady pomáhali. Různé řády pak, hlavně benediktini, pracně proměňovaly bařinaté a lesnaté krajiny v úrodnou půdu a tam usazovaly propuštěné otroky. Rovněž pak zásluhou církve to bylo, že v závětech zbožných mužů byly doporučovány pozemky a peníze propuštěným otrokům. Nemenší

zásluhy získala si církev o propuštěné otroky zvelebováním průmyslu, který tenkrát takřka výhradně ona pěstovala a vždy víc a více k rozkvětu pozvedala. A tak to byla církev sama, jak i nestranní nekatolíci uznávají, která v Evropě zrušila otroctví.

7. Zatím však byla objevena Amerika — a lakota lidská zavedla staré otroctví k největší lítosti církve bohužel opět tam, a to takřka ještě ve větší hrůze. Domorodí Indiáni byli přemoženi a zotročeni tak, že pod prací, která jim byla ukládána, hynuli čím dále, tím více. Na tom však nebylo dosti. Aby pro Ameriku bylo získáno ještě více pracovních sil, byli tam dodáváni otroci z Afriky. Z toho se však nad to ještě vyvinul hnusný obchod s otroky. Provozovaly jej i státy samy jako Portugalsko a jiné. Příjmy z tohoto otroctví a obchodu s otroky plynuly docela i do pokladen královských a do kapes členů těchto rodin. Bylo tu věru přímo šílenstvím, za takovýchto poměrů chtít otroctví, které z tak nekalých popudů vyprýštilo, zrušiti. Církev katolická podjala se však neohroženě i tohoto úkolu. Celé hnutí pro svobodu Indiánů a zrušení obchodu s otroky vycházelo od ní, od jejího duchovenstva. Kazatelny, zpovědnice, církevní tresty, hlasy misionářů, biskupů, hlav církve působily, že byly vydávány zákony na ochranu svobody Indiánů. Hlavní pak zásluhu v tomto ohledu mají opět různé církevní řády, jako Dominikáni, Jesuité. Z jednotlivých pak členů, o otroky nejvíce zasloužilých, jmenujeme pouze dvě jména. Jsou to: Las Casas, lidumilný prelát španělský, a Petr Klaver, zvaný otrokem otroků. Co oba tito mužové pro otroky vykonali, jakých námah se podjímali, co pronásledování a han od přívržencův otrokářství

jim bylo snášeti, je hrozno čísti! Spravedlivé dějiny těmto mužům, rádům a celé církvi za to zůstanou vděčnými vždy. — Tak bylo zásluho církve a pozdějším přispěním moci státní zrušení otroctví i v Americe.

8. Bohužel upí až podnes v zemích pohanských, jako v Asii a zejména v Africe, mnozí mnozí v poutech otrockých a vede se jim ne lépe nežli otrokům druhdy. A kdo se stará o ty? Snaží se evropské státy? Ty, přijdou-li do těchto krajů, jdou tam také z lakoty a zotročují je ještě více. Zprávy, které se k nám o tom přese všechno za tajování občas dostanou, poučují nás o pravdě těchto slov až příliš dostatečně. Stará se o ně opět jediná církev katolická skrze své missionáře, kteří je vykupují a dle sil svých se jich ujímají.

III. Novodobé otroctví.

Otroctví ve starém smyslu bylo tedy zásluho církve katolické, kdekoliv až dosud měla vliv zrušeno. — A přece, bohužel! ohlédneme-li si dnes po společnosti lidské, co tu otroků, co t otroků právě mezi křesťany. Kdo chce tyto otroky v nové podobě viděti, nechť jen jde do mnohých méně nádherných obydlí, dílen, továren, kaváren, velkostatkářských ratejen, podzemních dolů — najde jich tam na statisíce. Shledá, že i dnes jako druhdy, převážná většina člověčenstva úpí v otroctví. Drou se od rána do večera, drou se v dne i v noci, připravují se o zdraví, čest, žijí v nebezpečení, každým okamžikem býti zmrzačenu a o život připravenu, a to vše — pro kousek chleba.

1. A pro jak malý kousek chleba! Bylo by si přece přát, aby otec rodiny měl mzdu takovou, která by stačila, by mohl potřeby rodinné krýti sám, by v případě šetrnosti se mohl aspoň poněkud slušně postarati o své děti a na stará kolena býti z čeho živ! Dle různých poměrů drahotných je tento požadavek také v různých krajích různý. V krajích průmyslových, jako v Podkrkonoší, bylo by na to třeba při stravě jen poněkud práci přiměřené pro rodinu čítající 5 členů aspoň 20 K týdně. Jaká je tam však mzda? — V tkalcovnách vydělá dospělý a zručný dělník, který pracuje aspoň na třech stavech, týdně nejvýše 12 K. Obyčejný výdělek dělníka prostředního obnáší však jen 5—6 K týdně. Ne lépe na tom jsou dělníci v přádelnách. Nejlépe si stojí, ovšem mají-li práci — té však nemají až příliš často — tiskaři. Dospělí vydělají dle zručnosti 10—16 K týdně; mladší vydělají týdně 5 K. Brusiči skla v brusírnách, brusiči drahokamů a karmazinek vydělají stěží 1 K denně. A při tom jim je ještě z tohoto výdělků platiti doma světlo a olej a podobné potřeby pro stroj, v brusírnách pak opět poplatek majiteli brusírny. Že by z takového výdělků jednoho člena celá rodina živa býti nemohla, je patrné. Je tu tedy třeba, aby šla na výdělek i žena. Ale ta již tolik nevydělá. Žena patří vždy, byť pracovala sebe lépe, co se mzdy týče, mezi dělníky prostřední. Vydělá obyčejně asi tak polovici, jako dospělý muž. A tak tu mnohdy potřebných 20 K týdenního výdělků není ještě. Posílají se tedy do továren a pod. sotva škole odrostlé děti. Ty však mají mzdu ještě menší a vydělají stěží 2—3 K týdně. Krásně ten „velký“ výdělek v menších továrnách podkrkonošských, ve kterých velkou většinou pouze takováto škole odrostlá

mládež pracuje, líčí píseň továrních dělníků, která se zpívá známou notou :

„Tam a tam je fabrika
a to pana . . . ka,
jsou tam velké vejplaty,
za čtrnáct dní dva zlatý;
u . . ň ještě víc,
za čtrnáct dní skorem nic.“

Za takovýchto poměrů není nijak možno, než že musí vydělávati i školou povinné děti mimo hodiny ve škole strávené, v Podkrkonoších na př. návlekem koral. Ale to vynáší, když i rodiče, přijdouce z továrny, pokud jen možno, pomohou, 30—50 haléřů denně. Ostatně se i pro ně najde nějaká práce v továrnách, která je u nás v Rakousku ještě na štěstí zakázána. Ale jak by to vypadalo i u nás, kdyby práce dětí v továrnách byla dovolena, lze si snadno domyslit z toho, že přes zákaz našli živnostníci inspektoři loni v rakouských továrních závodech při práci 43 chlapce a 12 děvčat méně než 12 let starých a 358 chlapců a 192 děvčat méně než 14 let starých. Děčínský inspektor překvapil v jedné barevně děti šestileté, které vždy po škole přicházely tam pracovat. A což kdyby tak ti páni inspektoři různé továrny „překvapovali“ ještě častěji, a to nejenom dle jména, ale doopravdy!

Jen pak probůh ne, aby byl záslužek o něco větší! Snaží-li se některý dělník zdvojnásobenou pílí mzdu si přece zvýšiti, pak lítají různé „štrofy“, že dělník sice při dobrém svědomí neví, proč si toho zasloužil, ale pan mistr již chybu najde. — Na větší poněkud výdělek mají pouze právo takoví dělníci, kteří stojí ve zvláštní milosti u pánů. Ti dostanou lepší přízi, z které se lehčeji pracuje a více vydělá, těm se i všelijaké chyby přehlédnou!

Než i dělníci, kterým slunce takovéto zvláštní milosti nesvítí, když „jde práce“, přece aspoň poněkud živobytí uhájí. Ale často se stane, že „to v továrnách nejde“. Časně z rána spěchá dělník do továrny, a tam mu řeknou: „Nemáme pro vás práce.“ Jde tedy domů. Druhý den přijde opět, a dostane odpověď zrovna takovou, jako minule. A tak to mnohdy, jednou do roka aspoň obyčejně, trvá celé měsíce a nepracuje se stále více, než 2—4 dny za 14 dní, mnohdy ani ne tolik. A proč ne? Protože továrníci, i když mohou, nechtějí sleviti na zboží a do zásoby pracovati rovněž ne. A kdo se stará o dělníky? Ti ať se starají o výživu, jak mohou. Ale kde na ni a na jiná vydání mají bráti? Hledati práci jinde? Bylo by to v jejich domovině možno takřka pouze při hospodářství, „nejde-li“ práce právě v tu dobu, kdy by jich při ní bylo třeba. Ale takové práci se tovární otrok nenaučil, on umí pouze tkáti nebo přísti, orati však a mlátiti neumí a podobným pracem rolnickým nerozumí. Nemohou ho u ní také potřebovati. Ostatně by při ní při svém chatrném zdraví, o kterém se zmíníme dále, dlouho nevydržel! — Co tu? Žebrati nesmí, trávu hlodati se nenaučil, Co tedy? Není takový stav takřka ještě horší, než otroctví staré doby, kdy otrok aspoň nějakou stravu dostal vždy?

2. Dle příjmů pak vypadá i strava. Velká většina dělníků živí se kávou. Z rána spěchají do továrny, nesouce si džbáněk kávy — že není taková, aby mohla dodati trochu síly, o tom není ani pochybnosti — a ta je přemnohým z nich stravou po celý den. Ba mnozí, zvláště ženy a dívky, jsou této stravě tak uvyklí, že by jim snad ani nejvydatnější a nejžádnější strava nechtěla. Ženy pijí kávu ráno, ke svačině, v po-

ledne, a když přijdou domů, mají k večeři opět — kávu. Mají-li pak muži stravu jinou, pak to jsou obyčejně brambory. Kterí dělníci bydlí blíže továrny a mají doma někoho, kdo by jim oběd připravil, spěchají nad to ještě k obědu domů. Za $\frac{3}{4}$ hodiny tu však musí býti hotovi s cestou z továrny domů, s pohlcením oběda a s návratem zpět do továrny. Ale tuto výhodu mají pouze dělníci bydlící blíže továrny. Vzdálenějším se oběd větším dílem nosí. Nosí se třeba dobrou hodinu cesty. Nebledme však již na ztrátu času u toho, kdo oběd nese. Ale jaký asi takový pokrm potom je, lze si snadno představit. Může zajisté chutnati pouze žaludku, který má již notný hlad! Při tom se nezmiňujeme ani o tom, jaké pohodlí má dělník v menších továrnách při obědě. O nějaké zvláštní místnosti není ani slechu, dělníku je oběd požití někde v ústraní na kameně s hrnečkem v ruce.

3. Kdyby si aspoň dělník s penězi, které poctivě v potu tváře své vydělal, mohl také dělati, co chce! Ale ani tomu není tak. Za našich dob má továrník z pravidla také kantinu. A tam musí dělníci, mají-li žízeň, píti, mají-li hlad a mohou-li si toho dopřáti a koupiti si nějakou uzenku, jaterničku neb šálek polévky, kupovati to vše pouze od pána. Jinak — běda jim! Továrník mnohdy mívá také i obchod s různým smíšeným zbožím. Prodává chléb, cukr, mouku, uhlí atd. Na „zuby“ se dělníci takovému zboží sice dívati nesmějí, ale kupovati je musí, jinak — znova běda jim! Že takové zboží od továrníka-obchodníka není ani poměrně lacinější, netřeba povídati. Dělníci tu aspoň dosti často prodělají, kupují nechutný chléb, špatnou mouku a pod., ale pán vydělává na práci v továrně, v kantině, v obchodě, tedy třikráte,

než vydá peníze. Nechť však jen někdo řekne, že to není svobodomyslné! Vždyť mu tam páni dají také i na dluh. O peníze se beztoho nemají co bát. Při výplatě si dovedou vše dobře sraziti! Že mnohý lehkomyšlnější dělník za takovýchto poměrů nedobírá takřka ničeho, netřeba opět povídati. Ještě štěstí, nemá-li ženy a děti. Sám se přece nějak protluče. Má-li však ženu a děti, pak opět běda těm! A tak život tovární ubíhá ještě aspoň poněkud hladce, je-li práce. Ale často se stává, že „nejdou“ korale, že „to nejde“ v tkalcovnách, přádelnách, a příliš často v tiskárnách. A tu je s kantinami, s obchody továrníků pro dělníky konec. Sami si peněz nevydělají, a u pánů opět v takovýchto případech na dluh nedávají. Je tu třeba, aby se hnul cit lidskosti u obchodníků v malém, u kterých dělníci dříve, dokud si ještě peníze vydělali, kupovati nesměli! Když nemají peněz, mohou jíti kamkoliv. Pak jsou otroci svobodni!

4. Slyšeli jsme již, jaké měli byty otroci staré doby. Novodobí otroci nejsou na tom mnohem lépe. Je tu však třeba rozeznávat byty ve městech a na venkově.

Ve městech mají obyčejně tu vadu, že jsou buď příliš nízko, někde v podzemních sklepeních, nebo příliš vysoko, pod krovy. Bývá to — výjimky se sice najdou, ale velmi zřídka, a to ještě u dělníků takových, kteří k penězům přišli buď dědictvím, neb odjinud — malá nízká světnička s jedním, nejvýše dvěma, nepatrnými, špinavými okénky, která zcela jistě do živějších ulic nebo do zahrad nevedou. Vyhlídkou jejich je buď nějaký špinavý dvůr, a pak je větrání věcí prazbytečnou, nebo vedou vzhůru — do oken Pánu Bohu.

Dle svého položení jsou takové byty také zdravé. V přízemí jsou vlhké, sama plíseň, pod krovem opět tak dusné, že nezvyklému člověku není možno půl hodinky vydržeti ani v tom, ani v onom. Na tom však není dosti. Poněvadž o nějaké zvláštní spižírně a kuchyňce při takovýchto bytech nebývá ani slechu, slouží byt tohoto druhu zároveň za skladiště brambor, zelí a jiných životních potřeb pro zimní měsíce. Věci tohoto druhu umísťují se někde pod postelí. Tu si jen je třeba představití různé „vůně“, které vydávají, a k tomu výpary kuchyňské, bychom se přesvědčili o „příjemnosti“ takovýchto bytů. Není to však ani tak lehké, pro jednotlivou rodinu najmouti si takovýto byt. Za nynějších poměrů ve mnohých městech, při drahotě stavebních míst, následkem vysokých domovních daní a různých přírážek, jsou i byty tohoto druhu poměrně velice drahé. I ve městech ne příliš přírážkami obecními obtížených stojí takový byt 100 K. Ale kde na něj z tak nepatrného výdělku brátí, když je nejprve třeba chleba, obuvi, šatstva, topiva atd. atd. — neb kdo by tak lehce dovedl spočítati, čeho je nutně třeba v každé domácnosti — a výdělek nedostačuje ani na to. Vypomáhá se tu přijímáním podnájemníků neb aspoň noclehářů. Stává se, že v takovém malém bytě bydlí třeba dvě rodiny, a ač tam nábytku skoro není, nemohou se tam přece jeden pro druhého ani hnouti. Bydlí-li rodina sama, přijímá opět nocleháře — a tak je aspoň v noci světnička opět plná.

Jsou ovšem také někde byty tovární, které pro své dělníky postavil zaměstnavatel. Že z nich třeba o nějaký haléř platí méně, než jinde, je možno, ale takový nájemník je pak tím horším otrokem. Tu již mu je mlčeti ke všemu, co pán

poroučí. Pak mu je hlavně mlčeti ke snižování mzdy, neb jinak by mu bylo jíti z bytu. Pak mu není lze nikdy domáhati se zvýšení mzdy stávkou, byť i tato byla oprávněna. Neb tu by rodiny takové z továrních bytů byly vypověděny, a kde by pak najednou, zvláště je-li jich více, našly byt jinde?! Na ulici by přece zůstatí nemohly!

Ostatně hledí se zaměstnavatelé pojistiti i před touto zbraní dělníků. Utvořil se totiž v novější době v Rakousku spolek průmyslníků, který pojišťuje továrníky proti stávkám. Stanovy jsou již úředně schváleny, spolek povolen. Členové továrníci platí 4 K z každého tisíce korun mzdy vyplacené dělnictvu. Vypukne-li stávka, dostane to várník ze spolku náhradu za ušlý výdělek a může pak klidně čekat, až se stávkáři opět „rozmyslí“ a vrátí se dobrovolně do práce.

Abychom se však opět vrátili k otázce bytové, je z předešlého patrné, že kdo právě ve městě bydleti nemusí, utíká raději na venkov. Má tam výhody všelijaké. Byt je levnější, může si chovati nějakou slepici, třeba i kozu. Topivo se v okolních lesích sežene rovněž lehčeji, ač i opadálé roští tam často také zdarma nedávají. Jaké však takové byty, ovšem ne opět všecky, ale na některých místech bývají?! Bývají to všelijak splácané komůrky, na některých místech, kde rodin na nájem odkázaných je více, poněkud pevněji stavěné dřevníky, které se hodí pro vše jiné, jenom ne za lidský příbytek. Přímo se v nich postavití nemůže ani člověk postavy prostřední. Okének tam namnoze vůbec otvíratí nelze. Dobrá polovina tabulek — bývají nejvýše čtyři a ještě jako dlaň — je obyčejně zalepena papírem neb ucpána hadry, že světlo stěží dovnitř vnikati může, a vyhlídka nemožná. Stěny a strop jsou černy dlouholetou

špínou, podlahou je pouhá hlína neb nějaká cihla, nejvýše kousky ne vždy zdravých prken, za postel slouží na větších kamenech položená dvě tři prkénka a na nich několik stébel slámy, mnohdy prohnílé a zatuchlé, přikrývkou je několik hadrů, nejvýše nějaká, kdo ví jak stará, jako kámen těžká peřina, ač v ní peří pramálo. Na cichách, z dobré poloviny záplatovaných, původní barvy rozeznati je zhora nemožno. Nábytkem pak je nějaký starý, nenatřený stolek, asi jedna, neb dvě rozviklané židle, někdy také kus prkna na čtyřech nohách, kterému se říká lavice. Že dosti často o toto obydlí s lidmi sdílí setaké koza a jiná domácí havěť, netřeba dokazovati.

5. Dle toho však je také obývání takovýchto bytů „příjemné“ a „zdravé“. Že v nich člověk tělesně i duševně zakrní a zdivočí, že lidé odsouzení v nich bydliti před časem umírají, je číslicemi od spolehlivých pozorovatelů patrně dokázáno. Uplakané oči, boule a krtice u dětí, mnohé rozličné nemoci, zhusta i nakažlivé, u dospělých — o to vše má „zásluhu“ takový byt. Ovšem uškodí si člověk na zdraví také svou vlastní vinou. Zvláště v mladších letech nebývají mnozí dělníci na zdraví příliš opatrní. My však mluvíme o podrytém zdraví dělníků ne vinou jejich, ale vinou jejich postavení. A tu nezkazí si novodobý otrok zdraví toliko doma. Třeba jenom pozorovati dělníky vycházející z továren, patřiti na jejich žluté a zelené tváře, mdlé a zapadlé oči, krátký dech u jedněch, znetvoření nohou buď zkroucením do sebe neb v oblouky u druhých, ploské nohy, zkřiveniny páteře u třetích, a to vše, jakož i vyschlé prsy žen a dívek, je důkazem, že ani v továrně příliš zdravo není. A můžeme také očekávati nějakého pevného zdraví u toho, kdo je odsouzen ztrá-

viti velkou část dne v místnosti, kde je vzduch zkažený, teplem přesycený, všelijakými škodnými výpary a odpadky látek, které v něm jako sníh poletují, otrávený? Povážíme-li, že mnozí, aby ušetřili nějaký halér za byt, celé hodiny od továren vzdáleni bydlí a každodenně z rána ještě za tmy, za každého počasí, za deště, vánic, náledí, do továren spěchají a opozdí-li se náhodou poněkud, tu že, aby nepřišli do továrny pozdě a již tak po ránu neupadli do trestu, běží, co jim dech stačuje, a pak celí upocení, promoklí a znavení u stroje se postaví a tam za stálého napjetí po celý den stojí, můžeme očekávat něco jiného? Povážíme-li, že mnohým je stále jenom v noci pracovati, jak se to dosud u nás u mužů a u chlapců škoie odrostlých dovoluje, že jiným je opět jen pod zemí pracovati, vzpomeneme-li si při tom na stravu, kterou se živí, budeme se diviti, když za takovýchto poměrů v krajích průmyslových 95% dospělých umírá na souchotiny, že v některých okresích není více mladých, k vojenské službě schopných dělníků?!

Zdravím dospělých řídí se i zdraví dítek. Různé nemoci rodičů, jejich tělesnou slabost dědí i dítky. A dle toho nám vyrůstá také nové pokolení. Co se pak matek týče, vydal nedávno dr. Eppstein, pokladniční lékař, brožuru, která je jako souhrnem jeho zkušeností, nabytých mezi třídou dělnickou. A v té z ohledů zdravotních a sociálních dokazuje, že ženám těhotným 6 neděl před porodem a 6 neděl po porodu nemá býti dovoleno těžce pracovati. Takového zákona však u nás není. Je nejvýše zákon, že matka 2 neděle před porodem a 4 neděle po porodu do továrny nemá býti připuštěna, ale ten u nás ještě neplatí a se nezachovává. Jsou známy příliš časté případy, že

matky — pojištění pro dobu těhotenství u nás rovněž ještě není — aby měly z čeho býti živý, pracují v továrnách i při namáhavých pracích, jako v tiskárnách, dokud jen možno. Mnohdy i ředitelé sami takové matky z továren v pravém slova smyslu vyhánějí. Tím si však lze také vysvětliti veliký počet dítek nedonošených a mrtvě narozených. Narodí-li se pak dítě skutečně živé, odevzdává se co nejdříve nějaké opatrovnici, které se obyčejně tak jmenují dle toho, co by dělati měly, ale ve skutečnosti nedělají. Budeme se tu pak diviti, jak je možno, že v průmyslových krajích přes $\frac{2}{3}$ novorozených dítek do roka umírá! Proč je matka opouští? Ale co si může počítí, když chce míti chléb pro sebe a dítě své, a zákony se o ni dosud v tomto ohledu nepostaraly?

Zkazí-li si takto velmi lehce zdraví „otrok“ tovární, neméně snadno si je zkazí „otrok“, který doma brousí drahokamy, karmazinky, sklo, navléká korale. Takový dělník, chce-li býti živ, pracuje obyčejně 18 hodin denně takřka bez přestávky. Při tom si škodí očím, plícím, zkrátka otráví si brzy celý organismus. Jak „zdravé“ je broušení drahokamů, nejlépe dokazují zkažené zuby těch, kteří si v tomto oboru hledí vydělati na chléb.

6. Jako druhdy bylo otrokyním sloužití za předmět pro ukájení různých tělesných chtíčů svých „pánů“, tak tomu bývá opět i dnes. Nechtějí-li býti dělnice v továrnách pronásledovány, všelijak pokutovány, chtějí-li naopak dostati nějakou poněkud lepší práci, na které se dá něco více vydělati, chtějí-li, by jim po jídle zbylo něco na šaty a jinou oblíbenou „parádu“, musí býti často po vůli různým továrním „pánům“, od mistrů

počínaje nahoru. Je to smutná historie našich továren, ale až příliš pravdivá.

Jak pak na mravnost působí takové byty, kde se jedna rodina dělí o byt s rodinou druhou neb s ženskými a mužskými nocleháři, kde jedna světnička je ložnicí několika dospělých osob obojího pohlaví, tak že, jak to ani při tak nepatrných prostorách bytů jinak býti nemůže, spí takřka jeden vedle druhého — lze si snadno představit. Co tu možno očekávati jiného, než že dospělejší dítky jsou svědky věcí, o nichž se ani mluvit nemá. A že při tom ani dítky samy nezůstávají ušetřeny a navykají se již před časem podobnému životu, dá se lehce mysliti. Případy z novin nás o tom přesvědčují již u dítek 9 a 10letých dost a dost jasně.

Žese pak za chléb neprodává toto lidské „maso“ toliko pánům v továrnách, leží na bíledni. Co se postavení číšnic týče, poslyšme o tom dra Herknera: „V severoněmeckých městech nedostanou (t. j. číšnice) často ani haléře mzdy, nýbrž musí každou skleničku piva, každý kousek masa, jejž za celý den požijí, zaplatiti hostinskému právě tak, jako každý jiný host. Jejich výdělkem je zpropitné; proto musí jejich úsilí vrcholiti v tom, aby si přivábily a udržely hodně mnoho hostů. Umí-li některá přilákat jich hodně mnoho a přinutiti je k velkým útratám, utrží hostinský mnoho, a číšnice dostane hojné zpropitné; neumí-li to však, anebo je-li ještě příliš slušná, než používala všelijakých prostředků, má málo hostů u svých stolů, nevydělá ničeho pro hostinského, ničeho pro sebe — a hostinský ji prostě jednoho dne propustí.“

„Tyto bytosti,“ praví Otto z Leixnerů, „jsou bílé otrokyně beze všeho práva. Nejdříve je vy-

ssává pronájemce, potom žádá hostinský, aby k vůli přilákání hostí odvrhly jakž takž veškerý stud.“

To je psáno ovšem o krajinách německých; ale že i u nás v tomto ohledu poměry nejsou lepší, a že takových bílých otrokyní v našich městech je dost a dost, kdo by o tom pochyboval? A kdyby jen na tom bylo dosti. Přes tu chvíli se můžeme dočísti z novin o zneužívání děvčátek, jež prodávají po hospodách pražských sirky, oříšky, řetkvičku, kytičky a mimo to i svá těla. To jsou však jen případy, které přijdou před soud. Co jich však je, které se před širší veřejnost nedostanou.

6. Staří otroci žili bez života rodinného — otroci nové doby nejsou na tom lépe. Manželství je tu sice možné. Ale jak vypadá? Ráno, kdy ještě dítky spí, je muži i ženě spěchati do práce. Domů k obědu se jim mnohdy pro vzdálenost odebrati není možno; je-li to však možno, pak jim rozhodně nezbývá času zabývati se dítkami. A večer? Buď jsou již rodiče unaveni a touží sami po spánku, neb pro nocleháře, jak nám to vpravdě líčí Göhre, kteří se s manžely v touž dobu z práce vracejí a většinou až do té chvíle, kdy se jde spat u téhož stolu pospolu sedí, čtou, kouří, baví se, hrají v karty, jim vůbec není možno s dítkami se zabývati. Tak se jich ani neotáží, jak se chovaly ve škole, co dělaly, když přišly ze školy. Že se doma nadržely, ale že si vyhledávaly společnost dětí jiných, třebaš již dosti zkažených, je jisto. Že pak lehce mohly upadnouti do léček lidí spustlých, nad to není nic možnějšího. A mravnost? Přišli bychom tu k předešlému odstavci. Že pak i dobré zásady, které se jim učitelé ve škole snažili vštípit, se v takovýchto společnostech vykourí velmi lehce z hlavy, je přirozeno. Ale co z nich jednou bude?

Tak tomu je, dokud jsou děti povinny školou.

Ale potom se již poměry mění. Škole odrostlé děti jdou za výdělkem, hlavně opět do továrny. Za nedlouho vydělají si i nějaký haléř. Když však vydělávají, pak již takové děti chtějí býti dospělými. Zaplatí rodičům něco na stravu, o poslušnosti není však obyčejně ani slechu. Chtějí-li je rodiče napomenouti, tu pak se jim krátce dostane za odpověď: Vy byste člověku ničeho nepřáli, stále se vám na mně něco nelíbí; vždyť již nejsem dítě, vydělávám si peníze sám — však já u vás nemusím býti. A opouštějí dům otcovský a jdou na stravu a nocleh jinam. Však je přijmou s otevřenou náručí! A kdyby to i tak daleko nedošlo, zmůže již dosti k uvolnění života rodinného obava a dokonce hrozba, že by se něco takového státi mohlo, že by rodiče mohli ztratiti i malou, přece však dobrou podporu se strany dítek. A mnohdy rodičům není ani nic jiného možno, než dítky docela i od sebe vyhnati. Výdělek svůj — jsou to případy velmi časté — prohýří za jednu noc; aby něco daly rodičům na stravu, na to jim již nezbude ničeho, dobré slovo tu nic neplatí, u rodičů by se jen chtěly zdarma najísti — tu ký div, že rodiče, vidouce marnost svého napomínání, je od sebe vypuzují sami. Rodinná výchova a kázeň je tu nemožna. Tak se vzmáhá nevázanost, neúcta dětí k rodičům, a hříchu jsou otevřeny dvěře dokořán . . Ale jací z takovýchto dětí, které se v mládí nenaučily pořádku, pro život rodinný nemají smyslu, budou jednou — a zajisté to nebude trvati dlouho — otcové a matky?! Tolik je takřka všeobecně jisto, že ani na čas k ženění a vdávání státními zákony dovolený neuznávají za vhodné čekati, ale v konkubinátech žijí jinoši třebaš již od 17 let, děvčata, sotvaže škole odrostla!

Jaká to potom domácnost! Že takováto manželka, která od mladosti kromě na člunek neb nějaké vřeteně na nic jiného nesáhla, když přijde z továrny, o domácnost se málo starati bude, netřeba teprv dokazovati. Uvařiti něco, třebaš toho dělník potřeboval velmi málo, co se umění kuchařského týče, se nenaučila, a do jiné práce, vyzná-li se v ní totiž, se jí po tovární práci obyčejně nechce. Ale kdo tu má vyprati, dělníkův příbytek ukliditi, kdo zatopiti, aby se utrmácenému dělníku doma líbilo, aby se těšil na milý odpočinek v rodinném kruhu? Ó jak často jej domácí nepořádek znepokojuje — o jiných vadách manželky takto vychované ani nemluvě — a on po tovární práci spěchá do společností jiných, do hostinců s jejich dýmem, kouřem, kartami atd. Že tím život rodinný hyne tím více, že se pak mnohdy z výplaty nepřinese domů nic víc, než opojnými nápoji obtěžkaná hlava, že to pak i chudobný domácí nábytek, když již ne žena neb rodiče, má-li je u sebe, odnesou, snadno si domyslíti. A žádejme pak od dětí, které takovéto vzory stále na vlastní oči vidí, něco lepšího! Ne! — to je smutná kapitola. Pokročme raději dále a pozorujme novodobého otroka i v jiném ohledu.

8. Za starých dob nesměli míti otroci ani své vůle. Dnes na tom nejsou lépe. Mnohý chlebodárce nemá na tom dosti, že se dělníci na něj drou za bídný groš, on jde už tak daleko, že od nich žádá, aby se mu otrocky podrobili i ve věcech svého svědomí. On jim poroučí, aby smýšleli jako on, aby zapřeli v sobě city nejsvětější, by pro kus chleba mu obětovali svou svobodu i v tomto ohledu, aby se stali jeho úplnými otroky! Činí tak aspoň

a) ohledně národnosti. Co je mezi Němci ta-

kových „pánů“ zaměstnavatelů, lidí bez srdce, tyranů v pravém slova smyslu, kteří u vědomí své moci žádají od dělníků, aby spílali tomu národu, z něhož vyšli a jež milují, aby se posmívali svému drahému jazyku mateřskému, by se jím báli promluvit, by naopak hovořili řečí, které se ani dobře nenaučili, by opovrhovali i svými rodiči! Takovíto „páni“ žádají na svých otrocích, by si nechali i dítky své bráti a vychovávali z nich odrodilce! Že tomu skutečně tak, k tomu netřeba důkazů. Skoro každá větší německá továrna je toho důkazem až příliš patrným. A komu by snad nestačila ještě tato slova, nechť jen si vzpomene na německého továrníka v Zábřehu-Brassa, který před nedávnem propustil 11 českých dělníků toliko proto, že se účastnili svěcení českého gymnasia, které Čechům vším právem patří. O jeho příkazech, že smějí dělníci kupovati pouze u obchodníků Němců, již ani nemluvíme, poněvadž to nespadá do tohoto odstavce.

Tak se však jedná i s citem daleko ještě světlejším,

b) s náboženským přesvědčením. Kterému katolíku lze dnes pracovati ve velké většině továren, by mu i v tomto ohledu nebylo činiti násilí svému svědomí?! Žádá to na př. i rozum sám, že nemá-li dělník předčasně o zdraví přijíti nadobro, je mu třeba odpočinku k osvěžení těla i duše. Ale co je jim po těle, těm velkým pánům, co jim po duši?! Nestarají se většinou o duši svou vlastní, co se budou starati o duše cizí?! Jen když neprijdou o výdělek za neděle a svátky! A proto pojdte, otroci, pracujte i ve svátky, pracujte v neděli! Bůh sice určil sedmý den k odpočinku. Ale co Bůh?! Co budete Jemu sloužiti?! My vám dáváme jísti, nám tedy budete sloužiti, my jsme váš

pánbůh. Není tu ani ohledu na paragrafy, natož na přikázání Boží. Paragrafy státní sice zaručují nedělní klid. U nás se však nad jich zachováváním nebdí, jak by bylo třeba. Nemluví se tu ovšem o tom, že je někde třeba dohledu i v neděli, ale pak se při tom mají dělníci střídati. Na mnohých však místech v Podkrkonoší — jinde to sotva bude lepší — se žádá, ne sice každou neděli, ale přece dosti zhusta nedělní práce dělníků takřka všech! A kdo by se jen poněkud zdráhal takto i duši svou si nechat zotročiti, ten může jíti — propustí se z práce. Ano, v tom pouze má přednost otrok naší doby před otrokem doby staré, že se na něj nemohou vzítí dutky, ale že za to — „může jíti“. Co to však znamená „moci jíti“? To znamená otročinu ještě horší, to znamená nemíti pak ani kousek chleba. Proto oni „páni“ říkají: „Můžeš jíti,“ při tom však dobře vědí: „Však ty nepůjdeš!“ Nemáme tě sice přikovaného na řetězech, ale máme tě přikovaného pouty chlebovými. Ty budeš chtít jísti, ale pak musíš zůstatí a dělati, co chceme my.

9. A tak to jde, tak se novodobý otrok dře, dokud je ku práci schopen. Ale jak často tu přijde nějaký úraz! Stroj utrhne dělníkovi přes tu chvíli prsty, ruku, pošramotí ho na různých částech těla, ba často vezme mu i život. Pouze v závodech v království Českém přihodilo se v r. 1901 úrazů 13.147, z nichž 178 skončilo smrtí. V takovýchto případech by bylo pro mnohé „prácedárce“ nejlepším prostředkem zmrzačeného dělníka vyhoditi. Za našich dob, díky různým zákonům na ochranu dělnictva stíženého úrazem, to přece tak lehce nejde. Co to však přes to stojí proseb, odvolávání se na různé paragrafy, než se dá takovému mrzákovi několik haléřů pense! Živ

z toho nemůže býti ani sám, natož sirota. Mohl by mu sice dáti zaměstnavatel, u něhož se zmrzačil, nějakou službu, kterou by ještě zastati mohl, by tak bídu jeho aspoň poněkud zmírnil. Ale neděje se tak vždy . . .

Nepřijde li však úraz, pak se dře dělník léta, sil mu ubývá, chýlí se ku hrobu. Druhdy se otrok, který nemohl pracovati a tak neměl ceny, jak jsme již pověděli, ponechal sám sobě, páni jeho se o něj nestarali. Novodobí otroci nejsou i v tomto ohledě na tom mnohem lépe. V čas neschopnosti ku práci by o něj mělo býti postaráno pensí. Dělník si ovšem do pense musí platiti sám. Sráží se mu na ni při každé výplatě velmi pilně. Má-li však na pensí skutečně dojít, vědí si často páni rady i tu. Dokud může dělník zastati práci těžší a vydělá si tu na kousek chleba poněkud větší, sráží se mu více. Vadnou-li však síly jeho, dá se ku práci lehčí, vydělá méně a sráží se mu do pense také méně. Konečně přijde ten okamžik, otrok se nehodí k ničemu, jde do pense. Jaká se mu to pense vyměří? Vyměří se mu tak, aby byla středem dle počtu splacených peněz při práci těžší a lehčí? I nikoliv! Pense se mu vyměří dle posledních let, kdy ku práci nebyl takřka schopen a vydělal co nejméně. Živ by z takové „pensičky“ také býti nemohl! Je tu možno dvojí: Buď je tak šťasten a má ku práci schopnou manželku, hodné dospělé děti; v tom případě se o něj starají ti a ostatek na chléb mu přidávají. Jinak musí dopláceti obec. Ale jak ráda to činí, zvláště když továrna je v obci jiné a domácí obec z ní užitku nemá, je lehce pochopitelné! Jak tu potom takový chléb asi chutná?!

Co však takový k práci méně schopný dělník vytrpí, než dojde pense! To na něm pozoruje se

velmi dobře, že by si brzy mohl dělati nárok na pensi. A tu bývá mnohdy se strany mistrů týrán, že ani neví proč. Snaží se práci vykonati co nejlépe a přece stále není dobrá. Příčinou všeho toho je osudná pense. Dělník to vycítí velmi brzo a proto se raději té výhody zřekne a jde do práce jinam, jen aby ušel pronásledování. Však otroci jiní, kromě továrních, také pense nemají! Nač tedy míti nějakou přednost tu?!

Jak to ostatně s pensí vypadá, je nejlépe viděti v den výplaty pensistům v Podkrkonoší. U menších továren nečeká na ni nikdo. U velkých, odpočítáme-li dohlížitele nad dělníky, je jich asi dvacet.

A tak je i dnes převážná většina novodobých otroků rovněž ponechána sama sobě a hyne na stará kolena v nouzi.

Mluví se nyní mnoho sice o všeobecném pojišťování starobním. Snad i k němu brzo dojde také u nás. O mnoho li se tím poměry dělnictva zlepší, třeba vyčkati, co ukáže budoucnost.

10. Až dosud jsme mluvili velkou většinou o postavení a poměrech dělnictva továrního.

Popatřme však také na řemeslníky. Bylo by nám tu mnoho a mnoho opakovati z předešlého. Zmíníme se tedy pouze o něčem.

Nemají-li již často tovární dělníci práce, pak se to ještě častěji stane u mnohého, i dovedného, řemeslníka. V některých obdobích se mu sice nahrne práce mnoho, že ji ani nemůže zastati, třeba pracoval ne od 6. hodiny ranní do 6 na večer, ba nejenom ve dne, nýbrž takřka celé noci až do únavy a zkažení zdraví, podruhé opět nemá práce. Stane-li se pak, že mu dělník právě při největším návalu práce odejde, je na tom tím hůře. Zákazníci obrátí se jinam a vrátí se stěží

Tovární dělníci dostávají aspoň suroviny, že mají z čeho pracovati, ale řemeslník si je musí koupiti a za vyhotovené dílo obyčejně ještě čekati. Dostane-li je na dluh, pak mu je opět více platiti, spokojiti se a obsloužiti zákazníky zbožím všelijakým, a nejen že výdělek jeho je menší, ale on ztrácí i dobrou pověst své dílny. Nemůže-li však na dluh surovin dostati, pak aby za ně a dělníkům dal poslední peníze, a sám při práci trpěl hlad

Továrního dělníka hledí vyhnati z práce, vyjímaje případy, kterými bývá sám vinen, teprve až k stáří. Ale mnohý a mnohý řemeslník bývá nucen buď přestati pracovati pro sebe a pracovati pro různé velkozáводы a sklady za cenu pranepatrnou, neb při nejlepší síle řemesla zanechati a jíti do továren neb po jiném výdělku — býti tak obyčejným dělníkem — novodobým otrokem. Čí vinou, povíme si dále.

11. Co se pak zemědělců týče, říká se sice o nich, že jsou svobodnými pány. Jakými však jsou „pány“? Menší rolník, který by pána ve skutečnosti dělati chtěl, dlouho by to zajisté nevydržel. Kdo z nich chce živobytí uhájiti a míti co jísti, tomu je pracovati po celý rok, jednou za největších veder, podruhé opět za mrazů až do úmoru. Nemá-li četnější dorostlou rodinu — nesmíme tu však zapomenouti na vojenskou službu a vojenská cvičení — pak je odkázán na služby, čeledíny, v některých dobách ročních na najaté dělníky. Ale kde je sehnati? A sežene-li je již, pak je musí, zvláště v krajinách továrních, dobře platiti. Kde však má na to vše a na různé potřeby životní, které se stále zdražují, bráti? Pramenem příjmů jeho je mléko, máslo, kuřata, husy, dobytek, jestliže se mu totiž právě dobře vede, a

obilí. Sám z toho všeho kromě trochu mléka a chleba neokusí ničeho. Kuřata, husy, máslo, mléko se donesou do města a tam se mu za to dá, co odběratelům libo. Jak často se při tom stane, že se obilí neurodí, že přijdou živelní pohromy, a tu rolník nemůže nejen nic odprodati, ale k osevu ještě kupovati. Pozemkovou daň, přírážky zemské, okresní, obecní však platiti musí, vezmi kde vezmi. A když se obilí urodí, dostane za ně cenu práci aspoň poněkud přiměřenou? Opět nikoli. Tu mu určují „páni“ ještě větší, nežli je on, kteří se neptají, co to stálo potu, než je rolník s to, aby jim obilí na trh přivezl. Oni mu dají, co jim libo, že však ne mnoho, netřeba podotýkati. A tak je dnes rolník rád, zbude-li mu při vši práci a starostech — rovněž kousek chleba.

IV. Lidi zotročuje kapitál.

1. Za starých dob se lidé stávali otroky tím, že se narodili z rodičů otroků. Pak patřili pánům asi tak, jako ovoce, které se urodí na stromě, patří majiteli stromu. Svobodní pak lidé stávali se otroky opět tím způsobem, že byli přemoženi ve válce. — A tak tomu je většinou i dnes. Jsou-li již rodiče otroky, co očekává dívky? Tatáž otročina. Však jsme si to pověděli, kterak, sotva že ze školy vyšly, jdou do továren, dolů atd., krátce do téže otročiny. Mnozí a mnozí stávají se za našich dob otroky tím, že byli přemoženi ve válce s — kapitálem. Dnes dělá z lidí otroky kapitál. A dle zásady „co chytím, nepustím“, je on také příčinou, že z těchto otrockých poměrů vyšinouti se podaří málo komu. Ba, kapitál lidi do tohoto

otroctví nemusí ani nutiti. Oni do něho utíkají sami. Co je to stojí mnohdy proseb, aby jen byli přijati. Stávají před továrnami v pondělí celé zástupy jich. Místa, kde je nějaká továrna, rostou vúčihledě. Lid venkovský rolníka opouští a táhne se do míst průmyslových, doufaje, že tam bude míti ráj, a zatím utíká do poměrů svrchu uvedených.

2. Co však je kapitál? Rozumíme jím předně prostředky, kterými se vyrábějí různé potřeby pro lidi. Říkáme mu kapitál výrobní. Takovýmto výrobním kapitálem je hlavně — stroj. Nechceme tím snad upíratí význam strojů pro pokrok člověčenstva. Pouze tvorové, kteří nemyslí, neznají strojů. Ale člověk, bytost myslící, ten právě vynálezy dokazuje, že je pánem přírody, za kterého jej ustanovil sám Bůh. Každý vynález neb zdokonalení stroje je prostředkem, by si člověk svůj los zde na zemi: „v potu tváře své dobývati budeš chléb svůj“, zmírnil a ulehčil. Bychom si to poněkud znázornili, pozorujme tkalcovský stav domácí a tovární. Co se člověk na domácím stavu nanamáhá nohama, rukama! K takovéto práci je skutečně třeba síly v pravdě mužské. Jaký tu však rozdíl při nových stavech továrních! Síly k jich obslužení není takřka třeba. K tomu stačí slabá žena a ještě slabší, jenom poněkud vyrostlejší, dítě. Ne! Stroj sám o sobě je vždy dobrodiním pro člověčenstvo a není mu na škodu. — Jak tedy dělá z lidí otroky? Příčina toho spočívá v tom, že stroje využítkovává kapitál druhý — kapitál těžební. Je to lehce pochopitelné, že si stroj nemůže poříditi každý. Stroj stojí peníze. Může si jej tedy poříditi pouze ten, „kdo peníze má“. Stroj však sám o sobě tu nestačí opět. Pro stroj je třeba vhodné místnosti, síly vodní, parní, ele-

ktrické, která by stroj hnala. A to stojí opět peníze. A konečně je třeba, má-li stroj pracovat, také suroviny, kterou by stroj zpracovat mohl. Tu je třeba opět peněz. A tyto peníze do podniku vložené nazýváme kapitálem těžebním. A tento kapitál těžební, používá kapitálu výrobního — stroje — zotročuje lid.

3. Důkaz toho je velmi snadný.

Někdo, kdo peníze má — a kde jich tolik pohromadě na jednom místě není, tam se založí společnosti akciové — vloží je do podniku, postaví továrnu. By však pomocí její mohl vydělávat, těžit, k tomu je třeba dělníků. Bez nich se nedá těžební podnik mysliti. A tak opět pomocí dělníků začne podnikatel vyráběti zboží. Nastává mu však hned starost, jak by vyrobené zboží na trhu se ziskem odbyl. Potřebuje-li lidská společnost zboží toho druhu, a není-li ho dostatek, je po něm čilá poptávka, a starostí o odbyt není třeba. Je jenom třeba dáti o sobě věděti. Ba mohou se ceny stanoviti dosti vysoké. Však, kdo zboží míti chce, může-li jen poněkud, také zaplatí. A tak si podnik dobře stojí, majitel z něho těží znamenitě. Mohl by tedy odměniti také slušně dělníka za přispění k výdělku; nebo bez něho by nevydělal nic. Kdo jej však k tomu může nutiti? Nikdo! Můžeme to pozorovati velmi dobře u nás v Čechách. Prádelen je u nás dosud, poměrně ke tkalcovnám a jejich spotřebě nedostatek. Mohly by tedy platiti dělníky všechny dosti slušně. A přece, vyjímajíc okolí Prahy, jsou platy dělníků čím dále dovnitř Čech menší a menší. Najdou-li totiž zaměstnavatelé dělnické síly lacinější, pak dobrovolně nepřidají. — Než představme si člověka zaměstnavatele, který má srdce a uznání. On skutečně dělníkovi dá mzdu slušnou. — Dlouho-li však takovéto poměry trvají?!

Vidí-li jiní, kteří rovněž penězi vládnou, že se podnik toho druhu vyplácí, založí podnik takový též, soudíce: „Vyplácí-li se tomu a tomu, bude se podnik vypláceti i mně a hodně vytěžím.“ Může tomu skutečně býti tak, ale jen tenkrát, jestliže se výrobků téhož druhu společnosti lidské ještě nedostává, neb i když jen tak tak stačují. Tak prodá dobře podnikatel první, druhý, třetí atd. Dělníci mohou dostati slušnou mzdu i tu. U tohoto bodu však výroba státi nezůstane. Přijdou podnikatelé ještě další a začnou vyráběti totéž zboží. Ale pak ho již je nadbytek, trh se jím zaplaví, a koupěchtiví si mohou vybrati. Továrník však zboží nepracuje pro sebe, on je chce odbýti. Nabízí je tomu, onomu. Ti mu však řeknou: „beru je již — a je zrovna tak dobré — odtamtud. Proč bych tedy měnil? Co bych tím vyzískal?“ A tak továrníkovi nezbývá nic jiného, nežli se rozhodnouti a říci: „Dám vám své zboží levněji.“ Dobře, tímto způsobem zboží své odbude. Jiným pak, chtějí-li své zboží odbýti rovněž, nezbývá nic jiného, než slevovati také. Kdo však tu slevu odnese? Továrník tak hned nikoliv. Ten upustí velmi nerad od předešlého výdělku. Má tu však hned po ruce první prostředek: Utrhne na mzdě dělníkovi. Tato procedura se však opakuje třebas opět a opět — a dělníkovi se utrhuje stále. Dělníkovi se ovšem něco takového nelíbí, on se brání. Má tu po ruce prostředky dva. Buď vystoupí z továrny a jde do práce jinam, nebo stávkuje. Který dělník však může hledati práci jinde? Mnohý se přece i při tom svém otroctví zmožil na nepatrný domek, kousek políčka při něm, aby měl aspoň nějaký brambor. Vzdělává je po tovární práci. Má vše najednou opustiti, prodati? To tak lehce nejde, neb by poměrně příliš mnoho prodělal.

Ztratil by kromě toho vše, co třebaš již po dlouhá léta platil do pense. Proto zůstane a dá si líbiti výdělek menší. Odejíti může pouze buď dělník svobodný neb takový, který i tím nemá co ztratiti. A stávka? Ovšem uchopí se dělníci této zbraně dosti často. Ale kdy zvítězí?! Konec konců je obyčejně ten, že všechny úspory z dřívějších let přijdou nazmar, přebytečná „nádhra“ z domácnosti se prodá, že se dělník zadluží, a nechce-li zahynouti hladu, musí na konec stávky zanechat, spokojiti se všelijakým slibem, který se obyčejně nesplní. A tak mu je pracovati za tolik, kolik se mu nabídnouti uráčí všemocnému pánu — kapitálu. Byly doby, kdy v prádelnách a tkalcovnách vydělal prostřední dělník 20 K týdně, v tiskárnách aspoň 30 K týdně. Podobně tomu bylo a je s broušením drahokamů a korálů. Byly doby, kdy takřka v každém domě v Pojizeří byl stroj na broušení buď korálů neb drahokamů, kdy rolníci zanedbávali svá pole, a zapalovali si doutníky papírovými zlatkami. A dnes? — Však jsme si to pověděli již dříve.

4. Ostatně továrník ke svým strojům mužů, kteří svou práci tak lacino neprodají, celkem nepotřebuje. On si najme ženy, děti. Ty mu pracují mnohem levněji a práci zastanou také. Tak si zachrání stejný zisk a ještě může slevovati. Tím se rovněž i vysvětluje, kterak je to možno, že se najdou továrny, ve kterých kromě topiče a mistra není zaměstnán ani jediný dospělý muž, jak již bylo řečeno.

5. A na tom ještě není dosti. Kapitál, aby co nejvíce vydělal, hledí se zařídit tak, by potřeboval sil lidských co nejméně. Vrhá tu veškeren svůj důvtip takřka na stroje. Ty hledí, pokud jen možno, zdokonaliti. Snahou jeho je, aby pracovaly

co nejrychleji a při menší lidské obsluze vyrobily co nejvíce. A daří se mu to znamenitě. Druhdý bylo třeba k obsloužení jednoho stroje aspoň jednoho dělníka. Dnes však, pokud se stavů týče, obslouží jeden dělník aspoň tři stavy. Dle nejnovějších zpráv vynalezl Bern. Crossley v Anglii docela přístroj, který lze na každý stav přidělati. Přístroj ten vyměňuje samočinně člunky, utrhne-li se neb vyjde-li na člunku niť, přístroj člunek vyndá a zastrčí jiný tak, že při tom dělníkovi není třeba ani prstem hnouti. A to vše děje se tak rychle, že stroj nemusí býti v běhu ani zastaven. V Manchestru obsluhuje za pomoci tohoto přístroje nyní jeden tkadlec osm stavů. Druhdý přádl přádlák na jednom vřeteně. Dnes stačí k obsloužení jednoho stroje s 1000 vřeten dva dělníci. Oč více by se tu již vyrobilo, kdyby se na nových strojích nepracovalo o nic rychleji, než na starých! Než jak tomu je i v tomto ohledu jinak! Vyrobí-li na domácím stavu dobrý dělník při namáhavé práci 10 m. „polovičníku“ denně, vyrobí jich na stavě továrním nejméně 40 m., tedy na třech stavech přes 120 m. Která lidská síla by vydržela také stroje tak pravidelně a rychle hnáti, jako síla vodní, parní a elektrická?! Oč více a za menší obsluhy se vyrobí na továrním stroji! Tak je také možno tovární zboží vždy prodávati levněji, než zboží vyrobené na stroji méně dokonalém. Mélo by tedy, dle velikosti práce soudíc, zboží takto vyrobené býti dražší. Ale kdo takové zboží za vyšší cenu koupí, byť i bylo lepší jakosti?! Obyčejně mívá tovární zboží lepší vzhled, třebas i nebylo vždy příliš dobré. Koupěchtiví však buď vniterní špatnější jakosti ani nepozorují, neb dávají se zaslepiti zevnějším leskem a lácí, neb se jim jedná o zboží dobrého zevnějšku a laciné, na ostatním

jím nezáleží, však beztoho chtějí věc míti brzo novou! A tak se je řemeslníku přizpůsobiti cenám továrním, je mu slevovati rovněž. Ale předešlý výdělek je pak ten tam, a dělník je rád, vydělá-li si již jen na malý kousek chleba. Někdy však není možno ani to; mnohý pramen výživy zanikl tak úplně. Mluvili jsme již o úpadku sekání skla. Čím se to stalo? Vynálezem zvláštního stroje. Na obyčejném bruse nasekal druhdy obratný sekáč nejvýše 120 tisíc koral denně. Strojem se jich však nyní naseká $13\frac{1}{2}$ milionu. Následkem toho se trh koralemi zaplavil, ceny velice klesaly, ba klesly tak, že sekáči byli úplně na holičkách. A tak bylo sklářství v Podkrkonoších zničeno, tkalcovství živoří a je v posledním tažení, a podobná zkáza brozí ještě mnohým jiným řemeslům, při kterých se dnes užívá stroje: jako obuvnické, truhlářské, krejčovské. Přes tu chvíli se totiž vynalezne stroj, kterým lze zboží určitého druhu vyrobiti rychleji a vkusněji. Chce-li řemeslník obstáti a má-li právě tolik peněz, pořídí si nový stroj, a soutěž vydrží. Netrvá to však dlouho a duch lidský vynalezne stroj ještě dokonalejší. Kapitál si pořídí opět nové stroje a pracuje ještě rychleji. Peníze na to má. Ale ne tak nemajetný řemeslník. Ten si dokonalejšího stroje již koupiti nemůže, jemu je pracovati dále na stroji starém. A tu již zůstává pozadu, hyne.

6. Ještě další výhoda tovární výroby spočívá v dělení práce. V továrnách totiž pracuje jeden dělník z pravidla stále na zboží jednoho druhu, druhý opět na jiném. A tak dělník nabude velké zručnosti a pracuje ještě rychleji. V tom na př. jsou i naši tovární tkalci pozadu naproti tkalcům anglickým. Naše tkalcovny, aby zboží na trhu snáze odbyly, pracují v jedné a téže továrně zboží

různá. Dělníku je jednou pracovati na grádlicích, podruhé na šifonech, šrtinkách, kanafasech atd. On se sice naučí pracovati několik druhů, ale nevyrobí nikdy při stejných okolnostech tolik, jako dělník, který pracuje stále na zboží jednoho druhu. Oč větší výhodu má teprv dělení práce při výrobcích řemeslných! Kolikrát musí řemeslník, který sám pracuje celý kus, měniti nástroje, je odkládati a opět do rukou bráti! Co je v tom ztráty času! V továrně na takovéto výrobky tomu je jinak. Poslyšme, kterak líčí dr. Horský rozdělení práce v Manzově továrně na obuv v Bamberku. „V jedné síni dělníci nic jiného nedělají, než vykrajují kůže; dělník vezme kovovou formu, položí ji na kůži, ostrým knejpem jede podle kraje formy, a je to hotovo; takových forem tam visí sta a sta v různých velikostech, a dělník podle nařízení mu daného krájí. Vykrojené svršky dostanou do ruky přikraječi, kteří nic jiného nedělají, než okraje přikrajují; ti však brzy (zajisté se to již stalo) stanou se zbytečnými; již tam stojí stroj, který to lépe a rychleji dělá, než oni, a zastane sám deset přikraječů. Pak to přijde do valchy. Co se namoří u nás obuvník, než svršek obuvi vytáhne, aby na nohu padl; zde se dá na stroj, u něhož stojí člověk jeden, člověk ten přiloží přikrojený svršek do stroje, zatočí, a dole vypadne svršek nejpěkněji zvalchovaný. Podobně jde to dále; dva hoši černí okraje koží, jiní dělníci kreslí vložky do forem, opět jiní jich vykrojí vždy deset najednou, asi padesát děvčat na strojích, parou hnaných šije, a než dojdeš na konec fabriky, máš hotovou práci v ruce.“

7. K výrobě je dále třeba surovin. Kdo tedy chce něco vyráběti, musí je koupiti. Ale tu je opět viděti veliký rozdíl mezi kapitalistou a ne-

majetným řemeslníkem. Kapitalista může kupovati za hotové a ve velkém. Tak dostane zboží mnohem laciněji. Méně majetný řemeslník musí kupovati suroviny v malém a od překupníků, kteří chtějí na surovinách vydělati. Kupuje tedy již draže, platí-li i hotově. Kupuje-li však na úvěr, a to se stává obyčejně, pak mu je platiti ještě více. Spočtěme tedy vše dohromady: kupovati suroviny draže, vyráběti při horších strojích bez dělení práce, a při nevýhodách ještě jiných prodávati tak lacino, jako kapitalista továrník, při tom zpravidla ještě odběratelům čekati; dleuho-li to řemeslník vydrží? Musí řemesla nechati, a aby vydělal na kousek chleba, jak již bylo řečeno, buď pracovati doma pro velkozávody, neb jíti do továrny — v obujím případě však otročiti kapitálu. Ještě před krátkou dobou živil se dosti značný počet truhlářů v Semilech v Podkrkonoší výrobou rakví. Byla tam však zavedena jedna, pak druhá továrna na rakve, několik obchodních zástupců, kteří si vše dobře prohlédli, založili podobné podniky ve Vídni a jinde, a vyrvali truhlářům výrobu rakví takřka úplně. Někteří z nich truhláři sice dále, ale vyrábějí výrobky jiné pro domácí spotřebu, jiní pak pracují buď v továrnách na rakve samých, neb pracují pro ně doma, a ještě jiní pracují jako truhláři v přádelnách, tkalcovnách a tiskárnách, někteří docela se začali teprv učití tkalcovství a pod. — Inu, novodobé otroctví!

8. Ostatně i malí kapitalisté jsou pouhými otroky; aspoň dokud se nezmohou. Jsou otroky kapitálu velkého. Malý kapitalista, který již do podniku peníze vloží a již při tom se třeba zadluží, má na světovém trhu podnikati boj s velko-kapitalisty. Přes tu chvíli je mu rovněž měniti stroje za dokonalejší, ač stěží pořídil stroje starší,

má suroviny, z nichž některé ani na úvěr, jako bavlnu, dostati nelze, hotově platiti, ale za to překupníkům čekati. Co tu má starostí, co stráví bezesných nocí! Otročí již sám, a tím spíše otročí jeho dělníci. A to ještě jen tehdy, chtějí li jej velkokapitalisté trpěti. Nechtějí li, pak jen sníží ceny výrobků, jaké ten který malokapitalista vyrábí. Oni nějakou dobu prodávati třebas i s prodělkem vydrží. Malý kapitalista však nikoliv. On padne, a stane se z malokapitalisty otrokem obyčejným. A tak dnes vlastně zotročuje lidi kapitál — velký.

9. Kdybychom pak docela chtěli rozuměti, jak se to mnohdy činí, pouze velké peníze, pak kapitál zotročuje i rolníky. Neb kdo to je jiný, kdo určuje rolníkovi nízké ceny obilní, než někteří majitelé většího počtu peněz. Hledí sice někteří tyto nízké ceny obilí vyložiti soutěží světovou, t. j. že se k nám přiváží obilí z jiných dílů světa, jako z Ameriky, východní Indie, kde následkem lacinější půdy, větší úrodnosti půdy, méně nákladného zpracování půdy a pod. se obilí mnohem laciněji pěstuje, následkem čehož klesají ceny i obilí našeho. Že při nynějším levném dovozu mohou míti často pravdu, nechceme upírati, ač se to z mnohých ve věci obeznalých stran popírá.

Hlavní však příčinou nepatrných cen obilních, zvláště kdy je rolník nucen obilí prodávati, jsou obchody s obilím. Již na obilním trhu venkovském určují ceny obilí různí překupníci, kteří je od rolníků kupují, aby je prodali opět jiným překupníkům. Že jsou při tom své vlastní kapsy dobře pamětlivi a hledí co nejlevněji koupiti a co nejdráže prodati, je jisto. Že při tom rovněž jeden druhému, kde jich je více, pracuje do ruky, ceny mezi sebou ujednávají, je snižují a rolníka nutí obilí prodati za cenu velmi nízkou, o tom není

rovněž pochybnosti. Obilních družstev je ještě velmi málo (kde totiž rolníci prodávají sami ve velkém), rolník obilí pro sebe nemá, on potřebuje peněz, prodati tedy musí za to, co se mu nabídne. Otročí tedy již takovýmto malým kapitalistům.

Rovněž tak, ale ve velkém zotročují rolníka obchodníci na bursách obilních. Oni obchodují při svých blankotermínových obchodech s obilím, ačkoliv obilí ani nevidí. Oni obilí prodávají, kupují snižují neb zvyšují ceny jeho, jak se jim uráčí, ssají z potu rolníkova ročně velké miliony.

Konečně, kromě jiných příčin, hlavně daní, které čím dál tím víc rostou, jsou tovární kapitál a páni v městech příčinou bídy rolníkovy. Pracovní síly, jak již bylo řečeno, táhnou se za továrnami, neb aspoň do služby do měst k pánům, a tak je rolníkovi pracovní síly platiti čím dále, tím více.

10. Kapitálem nazývají se i peníze uložené na úrok. A tu můžeme směle říci, že takovýto kapitál zotročuje celé národy. Na dluhy, když již ne své, tedy aspoň státu, dře se rolník, řemeslník, malokapitalista — a pan majitel takového kapitálu se má bez práce a námáhy dobře. Co se rolníků týče, bylo koncem r. 1892 dle výpočtu hraběte Sternegga na rolnických usedlostech 2 miliardy 791 milionů zlatých dluhů, ze kterých se jen při 4% zurokování platí ročně 111½ milionu zlatých úroků. A od r. 1892 se poměry ty zajisté nezlepšily, ale ještě zhoršily. Co se pak státního dluhu týče, obnášel v Rakousku 15.000 milionů K. V jiných státech to nevypadá se státním dluhem i s dluhy soukromými jinak. Ale z toho je již viděti, na koho se národové vlastně drou: — na kapitál. Kapitál je cizopasníkem na těle lidském. Co to člověka stojí námáhy, aby vydělal na slušný pokrm a nabyt tak nové krve — cizopasník mu

ji pohodlně ssaje. Člověk se ho však může lehce zbaviti. U cizopasníka kapitalisty to však tak snadným není. Tu by proti němu musili povstati celí národové! Aby se to však nestalo, o to se kapitál dovede postarati.

V. Zotročovati lid pomohl kapitalismu liberalismus.

1. Ve středověku byl veškeren průmysl v rukou cechů — sdružení to řemeslníků. Zařízením svým zaručovaly cechy členům svým výživu takovou, že otroctví v novodobém smyslu tenkrát nebylo. Pozorujme je aspoň poněkud :

a) Cechy plnily první podmínku zdravých poměrů socialních: „Bůh stvořil člověka ku práci. A proto také na práci má člověk právo.“ A tu mu cech dával; nezaměstnaných, jak se v naší době mnohdy stává, tenkrát nebylo.

b) Práce však byla silám lidským a zachování zdraví přiměřena. V neděli a ve svátek — a svátků, které se světily, bylo tentokrát více, než nyní — byla práce vůbec zakázána. Ba nejenom zakázána, ale přestupky zákazu byly „bez milosti“ trestány. Před nedělemi a svátky práce končila dříve. Noční práce byla vůbec zakázána; u mnohých cechů bylo dokonce zakázáno pracovati i při světle.

c) Práce byla přiměřeně placena. Bylo totiž stanoveno, kolik má dostati učedník, kolik tovaryš, by mohli z práce své míti vše, čeho jim bylo třeba k slušnému živobytí.

d) Práce žen a dětí byla téměř všeobecně zakázána.

e) Mistrem se státi a řemeslo provozovati mohl pouze ten kdo se mu řádně vyučil a mu rozuměl, což mu bylo mnohdy „mistrovským kusem“ dokázati.

f) Mistr pak nežil z práce jiných tak, by sám nepracoval a nechal na sebe dřítí jiné, jak se to nyní u mnohých „pánů“ děje — on pracoval v dílně s ostatními.

g) Pracovati pro jiné tak, že by kdo zpracovával pouze cizí látku a zboží jiným odváděl, by si je prodávali, bylo rovněž naprosto zakázáno.

h) Výrobky musily býti dobré. Byl totiž veden nad jakostí látky a práce dohled, podvody při práci a prodeji byly trestány, pokažené výrobky, jichž nebylo lze více užiti, zabavovány a ničeny. Známo je, jak byli trestáni pekaři pro malé pečivo, soukenníci atd. pro vyrábění špatných látek zprvu pokutami peněžitými, při dalších i odebráním živnosti

ch) Aby pak nebyli vydírání kupující, byla stanovena cena nejvyšší, za kterou až zboží smí býti prodáno. Aby však také i řemeslníci a obchodníci nebyli tím, že jiný prodává levněji, rovněž donuceni cen snižovati tak, že by nemohli býti slušně živi a učedníků a tovaryšů řádně platiti, byly stanoveny opět ceny nejnižší, pod které se prodávati nesmělo.

i) Suroviny byly mnohdy zakupovány pro celý cech a pak rozdělovány mistrům. Dovéděl-li se některý mistr o surovině lacinější, bylo mu určitou část její přenechati svým soudruhům, by z toho měli užitek i oni. Nemajetné mistry cechy půjčkami podporovaly.

j) Aby jeden neprodával příliš mnoho, druhý

opět příliš málo, byl všelijaký kramářský humbug a lákání kupců přes stanovenou míru zakázán.

k) Veškerá, dnes tak velice škodlivá nadvýroba byla tenkrát nemožná. Bylo totiž stanoveno, kolik smí míti mistr učedníků, tovaryšů, kolik smí díla vyrobiti a postaviti na prodej.

l) Bylo postaráno i o to, by členové, tovaryši a učedníci vydělané peníze najednou nepromrhali. Cechovním řádem byla zakázána zahálka, jako slavení modrého pondělka, noční toulky, opilství, hra v karty a kostky o větší peníze.

m) Cechy staraly se o vdovy a sirotky po mistrech. Z cechovní pokladny dostávali zchudlí neb nemocní soudruzi podporu, zemřelí pohřeb. Měli tedy svou nemocenskou, chudinskou a pohřební pokladnu. Zásluhou cechů povstávaly tímto způsobem mnohé dobročinné ústavy, jako nemocnice, chudobince, sirotčince. Na mnohých místech byli při různých příležitostech podělováni chudí.

n) Při tom všem se cechy vyznamenávaly zvláštní zbožností, svatou spokojeností; o rozeřvanosti nynější doby nebylo ani slechu.

2 To vše byla dobrá zařízení cechů, která znemožňovala nahrnutí kapitálu velkého na straně jedné, a nouze a bídy na straně druhé. Zámožnost však v tehdejších dobách je všeobecně známa. Líčí ji dr. Neuschl takto: „Sedlák byl zámožný a jedl dobře; čeledě jeho měla vysokou mzdu a dobrou stravu. Řemeslník byl rovněž zámožný; pracoval pilně sice, ne však přes míru; živobytí měl dobré. Tovaryši měli vysokou mzdu a zaopatření, jakéhož ani dříve kdy, ani později již neměli. Život veškerý byl veselý a počestný; radost a spokojenost panovaly ve všech vrstvách společenských, proletariátu nebylo.“

3. Měly ovšem v pozdějších dobách cechy také své vady:

a) Jedněm, i nejdovednějším, byl přístup do cechů znemožňován z příčin docela soukromných a sobeckých, jako z nepřízně, bázně před sobě rovným, a při tom bylo nečlenům provozování řemesla buď vůbec zakázáno, neb aspoň na určitém okršku nedovoleno. Druhým naopak, jako synům mistrů a ženichům dcer a vdov po mistrech, byl přístup do cechů nespravedlivě usnadňován.

b) Všelijaké výsady královské, které jiným tentýž druh zboží vyráběti zakazovaly, a ještě jiné příčiny působily, že bylo v některých případech zboží zdražováno a kupujícím přece třeba dosti špatné prodáváno.

c) Státi se učedníkem bylo v pozdějších dobách většími platy znemožňováno, špatnějším zacházením s učedníky a přidržováním jich k pracím jiným, málo však k pracím toho řemesla, kterému se učití měl, znechucováno.

d) Doba „vandru“, která byla pro zdokonalení se v řemesle velice dobrá, byla stále prodlužována a tak dosažení samostatnosti znemožňováno.

e) „Mistrovské kousky“, které zvláště v pozdějších dobách byly ukládány těm, kteří se mistry státi chtěli, bývaly mnohdy velice nákladné, stály peníze, ale nemohly pak tak snadno býti prodány. Nově jmenovaným mistrům, nebyli-li již syny mistrů, bylo dávatí hostiny, neb aspoň „svačiny“, které mnohdy jejich dřívější úspory vyčerpávaly. Takoví mistři pak začali provozovati řemeslo jako žebráci.

f) Rovněž byla i revnivost cechů mezi sebou v pozdějších dobách stinnou jejich stránkou.

Tyto vady bylo však lze lehce odstraniti a to mnohé, co dobrého cechy při sobě měly, mohlo

býti snadno zachováno. K novodobému otroctví by tak bylo nedošlo.

4. Než přišel liberalismus a místo, aby stinné stránky cechů opravil, on cechy vůbec zrušil. Nechceme tím snad tvrditi, že by tak byl učinil zúmyslně, by lidstvo poškodil. On si ze zrušení cechů sliboval mnoho. Spekuloval asi takto:

Člověk má vrozenou touhu po majetku. Bude li si každý moci svobodně zvoliti druh práce a místo, kde bude chtíti pracovati, zavede-li zkrátka svobodu živností, pozvedne se tím průmysl a blahobyť vůbec. Jeden bude hleděti, tak myslil, puzen jsa touhou po výdělku, předstihnouti druhého; bude nejen pilněji pracovati, ale bude také hleděti své výrobky zdokonalovati, bude nové prostředky vymýšleti, kterými by pohodlněji a rychleji pracoval. Majetek bude tak spravedlivě rozdělen. Každý bude míti to, co si svou přičinlivostí vydělá. Bude-li pak lze dále libovolně prodávati pozemky, dostanou se do rukou lidí takových, kteří budou hleděti z nich co nejvíce vytěžiti. A tak budou životní poměry lacinější, všude zavládne nový, lepší blahobyť.

Těmito do světa hlásanými sliby dal se zaslepiti takřka každý. Dělníci a řemeslníci si slibovali, že onen blahobyť skutečně přijde, že budou lehce a velmi mnoho vydělávati. Koupěchtiví pak doufali, že tak bude vše lacinější.

5. Při tom se však přepočítal jak liberalismus, tak i všichni ti, kteří se jím dali zaslepiti.

Liberalismus sice pomohl některým lidem vyšinouti se na velké pány. Ale komu? Snad dřívějším průmyslníkům? To z velké části nikoliv. Za dob cechů se nesměl do řemesel plésti ten, kdo k tomu nebyl povolán a oprávněn. Liberalismus to však dovolil komukoliv. Zapomněl však

při tom, a chyba ta byla vynalezením výrobních strojů tím větší, na potřebný k takové živnosti kapitál. A také se průmyslu uchopili lidé takoví, kteří se sice nevyučili žádnému řemeslu, ale měli a mají kapitál. Za peníze si najmou dělníků dost a dosti. Ti nemajíce do podobných závodů kapitálu sami, chtějíce býti živi, vedou za bídný groš závody jim. A tak kapitalisti, ačkoliv jako druhdy mistři za dob cechů s ostatními dělníky ani nepracují, přece dobře žijí a bohatnou.

Co však již tím „zahrabal“ řemeslníků a dělníků, kteří měli vůli nejlepší, ba i schopnosti znamenité, ale neměli dostatečných prostředkův, aby mohli podniknouti konkurenci s kapitálem! Za dob cechů by byli měli rozhodně slušné živobytí. Takto však utonuli, a liberalismus, místo aby jim byl pomohl k blahobytu, pomohl jim do otroctví kapitálu. Co je dnes řemeslníků, kteří se řemeslu rádně vyučili, a nyní vinou liberalismu otročí?

Dle cechovního zřízení nesměl míti mistr více než určitý počet tovaryšů a učedníků. To platilo pro všechna řemesla. Mohlo se tedy určitě vypočítati, kolik se určitě vyrobí. O odbyt bylo postaráno tím způsobem, že obyvatelé města a okolí byli vázáni kupovati výrobky domácí. Pouze na trzích směli kupovati výrobky cizí — Dnes však zásluhou liberalismu může každý starati se o odbyt a prodávati, kde chce. Při dnešní velkovýrobě však kapitalisté nejsou s to, aby své zboží doma odbyli. Zařizují tedy v různých a různých končinách své sklady. Upraví krásnou výkladní skříň, dodají zboží jemnějšího lesku, a to vše, hlavně však láce, svádí obecnstvo, že se dá oklamati, špatnější jakosti nevidí, že se takřka vše hrne do skladu a staré své řemeslníky opouští. A tak poškozují kapitál řemeslníky daleko široko. Kde takové sklady

jsou, tam řemesla hynou. Za našich dob takovými sklady trpí hlavně oděvníci, kloboučníci, obuvníci, truhláři. Tak na př. továrna na obuv v Mödlingu u Vídně má po naší říši 140 takových skladů. Sklady nábytku, obuvi, šatstva najdeme takoruka v každém větším městě a tam také takováto řemesla žijí. A čím zásluhou? Zásluhou liberalismu.

Druhdy byly stanoveny mzdy nejvyšší, zač se smí prodati, by nebyli poškozováni odběratelé, stanoveny mzdy dělníkům. Liberalismus zrušil i to. Následkem toho se mnohdy zboží i špatné, jen když je po něm poptávka, prodává draze, kdežto dělníkům se z pravidla mzda snižuje až tak, že z ní není možno ani býti jen poněkud slušně živu.

Podobně pomohl liberalismus i k záhubě rolnictva. Druhdy bylo všeobecným obyčejem, že prvorozený syn dědil po otci celý statek. Ostatním dětem dostalo se buď ušetřeného kapitálu, neb měly výživu na statku, neb se jim vyplatilo věno na penězích, které však i s dluhy, byly-li nějaké, nesměly přesahovati polovinu ceny usedlosti. Dluhy na pozemky dělati bylo dovoleno jen až do jisté, ne příliš zhoubné míry. — Přišel však liberalismus, ujal se „odstrkovaných dětí“, dovolil pozemky dělit i odprodávati, jak komu libo, a následky? Dostavily se záhy. Statek se rozdělil, a dělí se doposud, mezi, byť i ne všeckny, aspoň některé dítky rodiny — v druhém pokolení se v dělení pokračuje — statky se tak rozpadávají, a místo druhdy zámožného stavu selského nastupuje stav lidí bez majetku, proletariát. A je-li kde který statek i přes to větší, pak umožnil liberalismus jej zakopávati rovněž i tím, že dovolil jej zadlužovati, pokud jen možno, t. j. pokud jen kdo půjčiti na něj chce. A dluhy se za našich časů dělají

na statku velmi lehce. Již tím, že je dědic statku povinen vyplatiti věno bratrům a sestrám, se velmi lehce zadluží, pak k tomu přijdou ještě daně, houf různých přírážek, neúrodná léta, krupobití, dobytčí mor a rolník tone v nouzi. Co mu tu zbývá za nynějších levných cen obilních, když si jinak pomoci nemůže, než odprodávat pozemky?! Nová příčina proletariátu! O příčině té, že liberalismus naučil rolníka také jinak žítí, potřeby jeho ztisíceronásobnil, již ani nemluvíme. K tomu se ještě pojí to, že liberalismus rolníkovi všelijak lichotí, nazýváje jej „pánem“, „selskou šlechtou“ a pod. Za takovýchto poměrův, aby se o rolníkovi nezvědělo, že je dlužen, utíká se obyčejně v tajnosti k lichváři, který mu již obyčejně pomůže na „buben“. Co se jen u nás v Rakousku prodá do roka tisíc selských usedlostí ve veřejné dražbě! A počet ten každoročně stoupá! Jedině v Čechách bylo jich od 1. ledna 1901 až do 30. června 1901, tedy za půl roku, prodáno dražbou 2625. A tak následkem odprodávání půdy, rozkouskováním statků všelijakými prospěcháři, kteří je za laciný peníz ve dražbách kupují, zaniká stav rolnický čím dále, tím více. Zaniká rychlým krokem v krajinách průmyslových. V takových krajích je větší selská usedlost již dnes velmi řídka. Jsou tam takřka samé domky s kouskem políčka, které stačí na vyživení kozy, jedné, někdy dvou až tří kraviček. A na takovémto svém políčku dře se tovární dělník obyčejně v noci, když přijde domů z tovární práce. Továrna mu dostatečné výživy nedá, hledí si tedy pomoci tímto způsobem. — V krajinách pak méně průmyslových připadávají celé usedlosti neb odprodané části jejich velkostatkům. A tak vinou liberalismu hyne stav rolnický tu i tam. Liberalismus má na svědomí, že na mi-

liony rolníků se stalo pouhými chalupníky, dělníky, nádenníky, ba i žebráky. Kam to však vede? Dějiny národa římského, kde tomu bylo zrovna tak, nás o tom poučují: ke zkáze celých národů.

VI. V čí rukou je dnes kapitál?

V čí že rukou je dnes tento lid, a celé národy zotročující kapitál? Na to možno dáti pouze jednu odpověď: „Je hlavně v rukou židovských.“ Nelze ovšem upříti, že také jiní lidé, kromě židů, vládnou kapitálem. Ale je jich poměrně málo a pak to jsou většinou lidé takoví, kteří co do smýšlení židů nejsou lepšími.

1. V rukou židů jsou větším dílem továrny: prádelny, tkalcovny, barvírny, tiskárny, tovární výroba oděvu, obuvi, klobouků, nábytku, zboží koželužského, strojírny, sklárny, porcelánky, vesměs to příčiny zotročování dělníků a řemeslníků. Abychom se o tom přesvědčili, třeba pouze čísti Vrbovu „Národní sebeochranu“. Poznáme tu, že veliká většina takových továrních firem se hemží samými jmény židovskými, jako: Bechmann, Bergmann, Engelsmann, Feldmann, Hellmann, Herschmann, Offermann, Wildmann, Stein, Epstein, Ekstein, Eisenstein, Feldstein, Langstein, Iserstein, Kahnstein, Löwenstein, Ornstein, Stern, Silberstein, Winternitz, Sommernitz, Abeles, Pereles atd. atd. Někde ovšem stojí na firmách jméno křesťanů. Je to zvláště tam, kde by křesťané, kdyby věděli, od koho zboží je, přece nekupovali. Tak má na př. jedna továrna na rakve v Semilech firmu „Prokop“. Onen „Prokok“ byl však již před několika lety nucen továrnu prodati židu

Steinovi A tak vlastně pro křesťany vyrábí rakve s kříži pod jménem „Prokop“ — žid. Podobně tomu je i jinde.

K podobným závěrkům bychom dospěli při úvaze, komu patří u nás v Čechách a na Moravě většina uhelných dolů, skladů uhlí a dříví.

2 A co se rolnictva týče, kdo je hlavní příčinou jeho bídy, pokud jí ovšem svou vlastní rozmařilostí není vinno samo? Aby se nám však nemohlo vytýkati, že jsme si vzali za úkol proti někomu štváti, nebudeme tu jmenovati nikoho. Každý nechť si na otázky, které tuto položíme, odpoví sám.

Kdo to je, kdo obyčejně jako podomní obchodník s rancem na zádech dům od domu chodí a mezi ženami a dívkami rolníků a chalupníků své bezcenné zboží s všemožným, jenom jemu vlastním způsobem „pod cenou“ prodává a od nich opět, zvláště nemají-li pohotově peněz, všemožné za „ceny nejvyšší“ kupuje a při takovémto obchodu přece zanedlouho bohatne?

Kdo to je, kdo do rolnické osady přijde, zařídí si tam obchod s všemožným zbožím, které by jen mohlo jíti na odbyt, prodává cukr, kávu, mouku, chléb, kořalku, pivo, „víno“ atd., při tom prodává ještě na dluh, těm, kteří se z různých příčin do záložny jíti stydí, „pod rukou“ peníze půjčuje tak dlouho, dokud neudeří jeho hodina, při tom prodává opět zboží na výměnu, od selek a selských synků kupuje tchoře, a — zanedlouho opět bohatne a selské usedlosti kupuje?

Kdo to je, kdo na obilních trzích je překupníkem obilí, po žních, kdy rolník potřebuje peněz stůj co stůj, je za laciný peníz skupovává, a při tom ještě volá: „obilí vaše není dobré ja-

kosti, chcete-li, dám vám tolik a tolik, nechcete-li, nekoupím?“

Kdo to je, kdo za nedlouho totéž obilí draze prodává, že na něm obratem ruky vydělává ohromné peníze, kdežto rolník, který oral, sil, vlácel, o žních pracoval až do únavy, mlátil, čistil obilí, zkrátka, dřel se po celý rok — přece jenom stěží živobytí uhájí? Kdo se o tom chce přesvědčiti, nechť jen jde do měst, kde se odbývají větší obilní trhy, jako do Jičína, Nymburka, Chlumce atd. a uhlídá, komu musí rolník prodati, leč by sama náhoda učinila výjimku.

A kdo uzavírá obchody s obilím na obilních bursách, kdo prodává více obilí na větší burse, než se třebaš urodilo na celém světě? Kdo to je, kdo, jestliže obilí na burse prodal, všemožně se snaží, aby cena jeho klesla, jestliže opět koupil, aby cena jeho stoupla, a takto ceny obilí snižuje a zvyšuje, jen aby sám vydělal, kdežto o rolníka, který je v potu tváře své vydobyl, se ani za mák nestará?

Kdo vydělává tím, že v dražbách kupuje selské usedlosti a pak je parceluje? Kdo skupovává rolnické statky, kdo kupuje panství pro sebe? U koho se dluží mnohý šlechtic, stane-li se důstojníkem, na nekřesťanské úroky v pádu, že potřebuje peněz, což se přihází velmi často? U koho se dluží, když přijde domů z vojny? Komu pronajímá své velkostatky? A komu je pak, když již nic nenesou, prodává?

Kdo pak dále větším městům a celým státům určuje jejich úvěr? Banky. Ano, ale v čí rukou tyto banky jsou? Dluží-li se pak státy, a to se děje velmi zhusta, u koho se dluží opět? — Je to přece známo o všech evropských státech, ani

jeden nevyjímajíc, že jsou znamenité částky dlužni Rothschildům.

Kdo pak konečně, abychom již s otázkami ustali, ač bychom lehce mohli pokračovati ještě dále, obchoduje s křesťanskými dívkami a dodává je do vykřičených místností různých končin světa?

3. Než dosti již a poslechněme raději slova, která napsal sociální demokrat Kessler: neb když ten promluví, pak to již něco znamená. Komu by také byla neznáma prazvláštní láska sociálních demokratů k židům. On praví: „Kde se udála nějaká výstřednost kapitálu, byli u toho židé. Kde byli sedláci utlačováni a lichvou z domů a statků vyháněni, byli u toho židé. Kde byli všelijakým hadrovým zbožím a ledabylymi cenami kupující okrádáni a řemeslníci do záhuby přiváděni, byli židé při tom a židé napřed. Kde se lichvářskou chytrostí, spekulací bez práce peníze hromadily, byli židé při tom a židé napřed. Kde se nemravným způsobem nabyté bohatství s přehnanou pýchou a nestydatostí stavělo na odiv, byli židé při tom a židé napřed. Kde se nejbezohlednějším způsobem moci bohatství používalo k znemravení a tělesné záhubě širokých kruhů lidstva, byli židé při tom a židé napřed.“

Tato slova dávají nám na jevo dosti jasně, jakým způsobem židé vydělávají peníze. Potvrzují nám pouze tu pravdu, o které se můžeme kdekoliv poučiti na vlastní oči, že ne prací tělesnou a napínáním svalů. To se jim nezamlouvá, neb tak, jak praví vídeňský žid Ernst, „to člověk nikam nepřivede.“

Oni znají „pracovati“ jinak.

Tak na př. vydělal žid baron Hirsch, jak sám přiznal (Kölnische Zeitung ze dne 17 dubna r. 1882) vydáním tureckých losů kolem 50 mi-

ionů korun; při stavbě tureckých drah vyzískal 14 milionů korun. Tedy celkem dohromady 64 milionů korun. A ty vydělal Hirsch v době kolem 10 let. Bylo by to tedy ročně takřka 6½ milionů, neboli denně přes 25 tisíc korun. To však zdaleka není ještě všecko. Hirsch měl také provozování jízdy na drahách ve svých rukou. Vyzískal na tom maličkost — 48 milionů korun. Připočteme-li pak k tomu výdělek z různých dodávek pro stavbu drah, úroky a jiný užitek opět jinde z takto vydělaných peněz, vyzískal Hirsch od r. 1874 do r. 1888 nejméně 400 milionů korun. Dle zprávy finančního ministra bylo zapláceno pouze z jeho pozůstalosti poplatku 1,500 000 korun.

Žid Jonáš Königswarter přišel roku 1852 jménem 84 tisíc korun do Vídně. R. 1896 byl jmenován jeho syn jako baron Königswarter do hrobu. Zanechal po sobě jmění přes 200 milionů korun.

Žid Reitzes od vídeňské tramwaje přišel v letech 1860tých z Kolomyje v Haliči do Vídně. Již r. 1898 měl přes 400 milionů korun.

Vídeňský obchodník s uhlím David Gutmann prodal druhdy se sirkami po hospodách. V témž r. 1898 nazýval již přes 200 milionů korun svým vlastnictvím.

Ti všichni však nejsou ještě ničím proti vídeňskému Rothschildovi. Bar. Albert Rothschild měl dle součtu v červnu 1901 jmění 11.116,594.672 korun. Zúrokuje-li se tento kapitál pouze čtyřmi procenty — ačkoliv Rothschild bursovními operacemi a účastí při průmyslových podnicích dosahuje i přes 10 procent — má tedy chéf vídeňského domu Albert Rothschild roční příjem asi 440 mil. korun, čili denně 1,200.000 korun, a na hodinu připadá příjem 50.000 korun.

Přibližně stejné jmění mají pařížští Rothschildové, kteří mají ve Francii 630.000 korců nejlepší půdy, frankfurtští asi čtvrtinu, kdežto jmění londýnských obnáší „jen“ dva tisíce milionů.

Mají tedy jediní Rothschildové, uvádíme to předem, 30krát více, než obnáší jmění všech katolických řádů, biskupství, far, chrámů v Rakousku.

A s tímto majetkem obchodují a vydělávají židé dál a dál.

A vrátí tito milionáři z tohoto jmění také něco zpět, udělají něco pro dobro chudého lidu? Některý z nich, „aby se neřeklo“, — sice něco učiní. Tak doporučil svrchu zmíněný milionář baron Königswarter ve své závěti 10.000 korun na almužny v den svého pohřbu. Tedy sotva dvoustý díl z jednoho milionu. Kromě toho doporučil 500.000 korun, tedy sotva čtvrt milionu, pro humanitní účely. A to byl ještě mezi ostatními výjimkou. Jinak tomu již je u zemřelého Rothschilda pařížského. Do Paříže přišel s milionem franků. Když r. 1868 umíral, zanechal po sobě 2 tisíce milionů franků. Za svého života tedy „vydělal“ pouze 1999 milionů franků. A z těch velkomyslně doporučil ve své závěti dva tisíce franků chudým v Paříži. Tedy z každého milionu jeden frank, tedy ani ne jednu korunu. Bylo to poměrně asi tolik, jako kdyby někdo zanechal 200tisíc korun, a z nich doporučil 20 haléřů chudým a za to se nechal dáti ještě do novin.

Ale co je „pánů“, kteří z ohromných peněz na lidu vydělaných jim nevrátí pranic. R. 1870 zemřel ve Vídni Nathanael Rothschild, o němž samy židovské noviny pravily, že zanechal po sobě 2 tisíce milionů korun. Kdyby byl jednal dle vzoru svého příbuzného v Paříži, bylo by bývalo

odporučiti chudým aspoň 2 tisíce korun. On jím však neodporučil — nic. Liberalní listy o něm psaly: „Vydal velmi mnoho peněz na obrazy, koně, honící psy a equipáže“. O chudých však nevypravovaly nic.

Z převeliké části je tedy kapitál v rukou židovských nashromážděn a kupí se dál z potu lidu křesťanského, a pro chudé se z něho neděje takřka nic; — zůstává „pánům“ dál, aby jím „vydělávali“ rovněž dál a společnost lidskou zotročovali ještě víc.

VII. Je příčinou zotročování majetek církve?

V čí rukou kapitál však je a jak na „blaho“ lidstva působí, dle vůle „pánů“ svět nesmí věděti a pravých svých zotročovatelů nesmí viděti. Páni se také umějí o to již postarati. Oni hledí zraky lidu od svých přeplněných kapes obrátiti jinam — na „mrtvou ruku“. Skrze své náhončí, ať již to jsou politické strany, neb jejich tisk, křičí bez únavy: „My za vaše otroctví nemůžeme. Všim tím jsou vinní kněží, církvev. Proti těm musíte bojovati, jmění jim musíte vzíti a pak bude dobře.“ Při tom si však myslí: „Dobře bude pro nás. My si je necháme a vám nedáme nic.“

„Mrtvou rukou“ páni rozumějí církevní majetek. — A má církev skutečně nějaký majetek? Má. Toho nikdo neupírá. Dle řeči Dra Hrubana na říšské radě v listopadu 1901 a dle jiných spolehlivých dat obnášelo veškeré jmění církve katolické v Rakousku r. 1895 664 miliony korun. Tehdáž však bylo 37 stoličných chrámů, 43 arcibiskupů, biskupů, světících biskupů, 130 kapitol

a proboštství, 16.000 kněží, 488 mužských klášterů s 8530 mnichy a 1647 klášterů ženských s 15.616 řeholnicemi. Na jednu osobu stavu duchovního přišel ročně průměrně obnos 584 korun, čili na den 1 K 62—64 haléřů, čili 81 až 82 krejcarů. Tu však sama poslanecká sněmovna uznala, že z toho nemožno žít. Jak také jinak?! Vždyť ani dělník, který si nevydělá více, by z takového denního výdělku nemohl jen poněkud slušně býti živ. Osoby stavu duchovního, tak jim bylo odpověděno, mohou z něho přece živi býti, poněvadž nemají takřka žádných potřeb.

1. A jak církev tohoto majetku nabyla? Tolik je jisto, že žádným lichvařením, spekulacemi, podvody, žádným vyssáváním dělníků a pod., ale

a) poctivou prací. Abychom tuto pravdu jasně pochopili, třeba se vmysleti již do prvních dob církve. Sotva že ustala pronásledování církve se strany pohanských císařů a přešly doby stěhování národů, kteří i nejúrodnější krajiny a města spustošili tak, že se stalo na př. o Hunnech příslovím: „Kam kuň Hunnů svým kopytem vkročil, tam již ani tráva nerostla,“ ihned povstávaly v církvi řády, které vlastní namáhavou prací těmto krajům vracely původní, ba ještě větší úrodnost. Tak se na př. ve městě Nursii ve střední Itálii narodil r. 480 zakladatel právě v tomto ohledu proslaveného řádu benediktinského, sv. Benedikt. Řeholníci tohoto řádu vstávali ve 2 hodiny ráno a celý den věnovali službě Boží a práci. Jedním z hlavních jejich zaměstnání bylo vzdělávání půdy. Sídla svá volili buď na místech válkou spustošených neb vůbec nevzdělaných. Mnohý majitel daroval jim bařinaté, močálovité, lesnaté krajiny, které tenkrát neměly ceny a vůbec o ně nikdo nestál. Benediktini však krajiny ty odvodňovali,

lesy káceli, proměňovali bařiny a močály v úrodná pole a luka. Oni orali, silí, pěstovali zelinářství, zahradnictví, ovocnictví, vinařství a pod. V takto zúrodněných krajinách dovolovali se usazovati celým rodinám, pozemky jim dávali buď zdarma, neb jim je propůjčovali k užívání, svobody jejich tím nikterak nerušíce.

Tak působili i u nás, když je r. 992 svatý Vojtěch do Čech přivedl. O zvelebení Čech již v tomto ohledu mají zásluhu nemalou.

Podobně působí za našich dob hlavně řád Trappistů. Vizme jenom jejich osadu „Mariastern“ v Bosně. Přišli tam r. 1869 v počtu devíti osob. Obydlím, ložnicí a kuchyní jejich byl — pronajatý chlév. První jejich starostí bylo upravit cestu, vystavěti most. S jakým úžasem patřili domorodí obyvatelé na tyto lidi, motykami, sekerami a podobným náčiním tak obratně a bez únavy od rána do večera pracující; oč více žasli, když za několik dní viděli těžký nákladní povoz jeti po téže cestě, po které druhdy stěží přešel jezdec na koni?!

Po několik následujících měsíců bydleli v chatrči, která byla v zimě zároveň chlévem pro mladý hovězí dobytek. Místnost ta neměla žádné podlahy, — tou byla holá země. Neměla žádného komínu, — kouři bylo vycházeti, ovšem že když dříve naplnil celou místnost a pobyt v ní mnichům učinil takřka nemožným, otvorem ve střeše. Nebylo v ní totiž ani žádného stropu, nýbrž pouze šindelová střecha chránila je před nepohodou. Místnost ta neměla rovněž kamen, — topilo se na holé zemi. Nebylo tam žádných oddělených světnic, — byla to opět pouze jediná prostora. Oken také nebylo, — světlo vnikalo poněkud dovnitř skulinami ve stěnách. Poněvadž pak místnost ta byla nař to ještě příliš malou, spali ve dvou řadách proti

sobě. A pro nohy nebylo ještě místa. Při nedostatku slámy měli pod sebou natroušeno trochu vysušeného kapradí. O stolu, židli a skříni nebylo ani slechu.

Přirozeným následkem takovýchto „zdravotních“ poměrů byla nemoc. Za nedlouho onemocněl jeden mnich zánětem mozku, druhý brzy zánětem pohrudnice, třetí zimnicí. A těmto nemocným bylo nad to ještě spáti mezi ostatními zdravými na holé zemi, při čemž se nemohli ani řádně natáhnouti a obrátiti.

Za několik měsíců si postavili prozatímní „klášter“. I tam spali na půdě na prknech jeden vedle druhého, bez postelí. A při jakém pohodlí Vichr, který měl střechou dovnitř pohodlný přístup, vál sníh na jejich hlavy a vlněné přikrývky. Často měli v noci rampouchy na vousech i na přikrývkách. V létě naopak bylo v tamějším po nebi pod taškovou střechou nesnesitelné vedro.

Nuže, abychom se v tomto ohledu nešířili dále, byl a je takovýmto způsobem vyzískaný majetek nabyt nějakým způsobem špatným? Nebo to právě velikou zásluhou mnichů, že učíce tamější obyvatele jednati podobně, jim dopomáhal a dopomáhají dosud k majetku a blahobytu. Kde jinde najdeme takovouto neúnavnou přičinností nabytý majetek?

Rovněž tak pěstovali mniši již od prvních dob řemesla. Kromě řemesel vůbec obvyklých jmenujeme plátenictví, soukenictví, jirchářství, oni vyráběli koberce, krajky, spracovávali hedbáví. Každému z nich bylo znáti nějaké řemeslo nebo umění. To vše provozovali sami, tomu učili okolní lid. Tak pomáhali k živobytí nejenom sobě, ale hlavně jiným.

Podobně činí řeholníci i dnes. Vizme opět

Trappisty v jižní Africe a jejich opatství Maria-hilf. R. 1882 usadili se tam v úplně pusté krajině; živi byli ještě hůře nežli v Bosně. Abychom se však již nezmiňovali o jejich zásluhách zemědělských, které jsou tam rovněž podivuhodné, podotýkáme pouze, že již r. 1889 měli tam trojlodní kostel, klášter, obydlí a školy pro jinochy kaferské, průmyslovou školu, klášter pro jeptišky, dílny krejčovské, obuvnické, kolářské, kovářské, zámečnické, knihtiskárnu, pilu, olejnu, mlýn na kukuřici, rozsáblá skladiště. Roku 1897 bylo tam podobných stanic missionářských 20.

Dalším pramenem příjmů církve bylo opisování knih. V mnohých klášterích, dokud nebyl vynalezen tisk, opisovali někteří z mnichů knihy. Byla to práce úmorná. Bylo jim totiž opisovati knihy, které byly stářím často takřka již nečitelný a poškozeny. Chyby, které se do starších rukopisů vloudily, bylo jim přirovnáváním s jinými rukopisy opravovati. Mohl tedy knihy opisovati pouze člověk v pravdě vzdělaný. A takovými mniši byli. Tím získali si nejen o vzdělanost nesmírných zásluh, neb mnohé staré knihy by bez nich byly zanikly, ale oni tím také vydělávali pro sebe. Neb takové knihy, povážíme-li práci jim věnovanou, stály peníze. Dobře opsaná bible stála dle počtu ozdobných začátečních písmen, krásy rukopisu atd. 100—400 zl. Kde se tedy v kláštere zabývalo více mnichů takovýmto opisováním knih, (kromě toho ovšem jiní opět spisovali sami nové knihy) lze se snadno domyslit, že při jejich skromném živobytí také něco vydělali.

A tak byla práce, poctivá práce, hlavním pramenem příjmů církve druhdy a je jím dosud. Z takových lidí, kteří dnes spílají mnichům a kněžím „lenochů“, mluví buď nevědomost neb zlomy-

slnost. Že práce jejich, kterou v cizích končinách světa, pokud se vzdělávání půdy a řemesel týče, nevidí, lze omluviti nevědomostí. Že však tělesné i duševní práce domácího duchovenstva viděti nechtějí, omluviti nelze. Takovým spílatelům mluví z úst zlomyslnost.

b) Dalším pramenem majetku církve byly a jsou dobrovolné dary věřících. Při zařizování kostelů a far se totiž našli horliví majetní katolíci, kteří kostelu, faře, klášteru věnovali nějaký peněžitý obnos neb určitý pozemek s tím ustanovením, by z čistého výtěžku byli vydržováni duchovní, opravovány kostely, kupována nová církevní roucha, by se z něho kryly potřeby far, kostelů, klášterů atd. Byly tak zakládány fundace sloužící těmto účelům. Také v uznání zvláštních zásluh věnovali králové biskupstvím a arcibiskupstvím panství, aby příjem z nich patřil biskupům a arcibiskupům. Toť pramen většího majetku arcibiskupství ostrahomského, olomouckého a pražského, na který se dnes zvláště z té „jisté strany“, která nechce, aby bylo viděti její ohromný majetek, ukazuje. Jsou však arcibiskupové těchto arcibiskupství naprostými pány tohoto majetku? Majetek ten není jejich, nýbrž pouze čistý výtěžek z něho. Že ho však pro sebe nespotřebují, je jisto. Co s ním dělají, zvíme dále.

c) A je na tom něco zlého, že kněz vezme nějakou štolu při slavném pohřbu neb hlučné svatbě? Chtějí-li již boháči nějakou slávu míti, kdo jim v tom může brániti? Dostane z toho ovšem kněz nějakou podporu na výživu; a on přece také z něčeho živ býti musí. Vždyť přes 90 procent z duchovenstva by při bídných platech, jaké mají, věru jinak nemohlo býti živu! Ostatek případne

chudým funkcionářům, kteří při pohřbu a svatbách zvoněním, hudbou atd. pomáhají zvyšovati „slávu“. Vyrovává se tím tedy pouze rozdíl mezi boháči a chudši, a přijde také něco do kapes chudých. Že by však při pohřbech a oddavkách knězem byl činěn nějaký rozdíl, že jeden bývá pohřbíván „jen tak“ a druhý se „slávou“, není pravda. Kněz se modlí nade všemi, i nad chudými i nad bohatými, vždy tytéž modlitby; v tom rozdílu nečiní žádného. Může však on za to, že jednomu různé spolky, jako hasiči, vysloužilci, sokolové na pohřeb jdou a dělají mu po smrti „slávu“ a druhému opět nikoliv?! Že kněz mezi boháčem a chudšasem rozdílu nečiní, patrně z toho, že spěchá s toutéž láskou i do nejchudší chatrče, ba i do „chlévů“ novodobých otroků zrovna tak, jako do paláců „pánů“, a nežádá za to ničeho. Spěchá v noci zrovna jako ve dne, za špatného počasí zrovna tak jako za krásného, ke každému nemocnému, a nežádá za to opět ničeho. Sedí ve zpovědnici celé hodiny, napíná mozek, moří tělo, slyší zpověď boháče jako chudasa, a nežádá za to opět ničeho. On se modlí za každého bez rozdílu stavu.

Při této příležitosti si dovoluujeme poukázati na štolu poněkud jinou, než jaká se dává katolickým kněžím, i když se jich církevní funkce účastní více. Poukazujeme tu totiž na štolu evangelických pastorů, která byla v Aši dekretem ze dne 1. dubna 1901 schválena:

Za křest:

I. třída	II. třída	III. třída	IV. třída	V. třída
30 K	20 K	10 K	6 K	4 K

Za ohlášky:

I. třída	II. třída	III. třída	IV. třída	V. třída
40 K	30 K	15 K	10 K	2 K

Za pohřby dospělých:

I. třída	II. třída	III. třída	IV. třída	V. třída
200 K	150 K	60 K	40 K	20 K

Při tom poznamenáváme, že křty 4. a 5. třídy dějí se pouze přesně o druhé hodině odpolední, kdežto ostatní třídy mohou si hodinu vyvoliti.

Podobné štolové taxy vydalo presbyterium v Jablonci nad N. a jinde. Kromě toho jsou rozdělení protestanté v 18 tříd a každá platí církevní daň, která sahá až do 120 K ročně a může se vymáhati i soudně. — Nemenší štolu mají židovští rabíni.

Co je však při tom zvláštního, je to, že „takovýchto štol“ si u nás nikdo ani nevšimne, kdežto proti mnohem menší štole katolických kněží se štve jen což. A při tom je ještě jisto, že by se i této štoly katoličtí kněží odřekli milerádi, jen kdyby měli z čeho býti živi! Vždyť přece kdo oltáři slouží, od oltáře má býti také živ!

d) Církev nabyla majetku dále svou vlastní spori v o s t í. Katolický kněz nesmí vysedávati v hostincích přes půl noc, nesmí si dovoliti všelijakých rozkoší, které stojí peníze. A tak si třeba za příznivějších okolností něco ušetří. Než komu to z pravidla odkáže? Neučiní-li tak na dobré účely, pak to věnuje církvi. A to je vlastně totéž. Dokážeme to dále.

2. Církev toho jmění také potřebuje. Církevní domy potřebují čas od času oprav, je třeba nových rouch církevních, kostelního prádla, různých potřeb ke službám Božím, jsou tu kostelníci, varhaníci, kteří přece chtějí býti placeni. Je to pouze štěstí, že dnes církev nějaké jmění má a nezávisí na „pánech“, kteří v pravdě lid zotročují. Neb pak by byla otrokyně jejich i ona a nesměla by o nich říci světu pravdy. Činí tak beztoho pouze sama.

Ostatní „strany“ pravé příčiny novodobého otroctví nevidí, protože jí viděti nechtějí. Proč? Protože jsou „pány“ z pravidla zakoupeny, aby jim buď vodu hnaly na mlýn, neb aspoň mlčely.

3. A zbude-li z církevního jmění něco po uhrazení potřeb, co církev s tímto přebytkem jmění činí? Možná na to dáti pouze jednu odpověď: „Hledí pomoci novodobým otrokům v jejich bídě a nouzi.“

Církev stará se ze všech sil

a) o chudé. Kristus Pán již řekl: „Chudé budete míti vždycky mezi sebou.“ A tím také vložil církvi na srdce péči o chudé. Ona pak tento rozkaz jeho plnila vždy věrně. Nebudeme se tu zmiňovati o dobách uplynulých, ač by se tu dalo vypravovati příliš mnoho, nýbrž o péči její o chudé za dnů našich. Katolickým kněžím a mnichům se sice dnes mnoho nedává — cí přičiněním, jsme si již řekli — ale když dnes někdo potřebuje podpory, kam se nejdříve obrátí? Jde na faru neb do kláštera, neboť tam neplatí žádné „zde se žebrota zapovídá!“ A potřebuje-li pomoci skutečně, zajisté neodejde oslyšen. Proč nespěchá přímo k boháčům, ale vždy na faru a do katolických ústavů, ač ví že farář a kaplan mnohdy sami trou bídu? Kdo živí lačné dělníky za dob jejich nezaměstnanosti, chudé studenty, žebráky? Třeba jen jíti v poledne ke bráně některého kláštera, a přesvědčíme se o tom. Co je chudých, kteří tam dostávají obědy, ač by jinak hynuli hladem! Co se pak „těch vyšších“ týče, ukazujeme na olomouckého arcibiskupa Dr. Kohna. Dne 8. listopadu 1897 bylo tomu 5 let, co byl za arcibiskupa zvolen. Za tu dobu rozdál na dobré účely 1,059.380 K, tedy přes milion korun, nebo li průměrně denně na 60 korun.

b) Církev ví dále dobře, že mnozí jsou v nouzi a podpory skutečně potřebují, ale stydí se o ni žádati. Stará se tedy i o ty. Co je po celém katolickém světě založeno konferencí sv. Vincence z Pauly! Členové jejich mají za povinnost vyhledávati chudé v jejich bytech, poznati náležitě jejich poměry a pak je podporovati a starati se jim o vše potřebné tak, by jich v ničem nezahanbovali. Oni za chudé platí nájem, šatí nahé, krmí lačné, dávají dítky do učení, půjčují podpory bez úroků. A to vše činí beze všeho hluku do světa, aby neviděla levice, co činí pravice. A co přece takto vykonají! Vizme je pouze v království Českém. Nedávno slavil spolek sv. Vincence z Pauly v Praze své pětadvacetileté jubileum. Za dobu 25ti let svého trvání vydal 1.553.165 K 43 h na chudé. V roce pak 1900 vydal na ulevení vyšetřené opravdové chudoby celkem 118.621 K 58 h.

Vedle „konferencí sv. Vincence“, jichž členy jsou pouze muži, povstaly zásluhou církve katolické spolky Alžbětinské, jichž členy jsou paní a dívky. Ty se zabývají obzvláště podporou ženských chudých.

c) Jsou dále na světě chudí starci a stařeny, kteří nepotřebují podpory toliko na čas, nýbrž až do smrti. A kdo se staral a stará o ty? Byla a je to opět církev katolická! Tak na př. kongregace „Sester chudých“ opatruje a živí ve svých 242 domech 27 000 starcův a stařen.

d) Jakým zlem pak je chudoba pro dítko osiřelé! Kterak by byla církev mohla zapomenouti na ubohé sirotky? Starala se o ně od svého počátku a stará se o ně rovněž až dosud. V jediné Vídni je 17 sirotčinců. A kdo je založil, kdo je vydržuje? Opět církev katolická. Vizme

toho příklad. Roku 1899 povýšil italský král Humbert, později zavražděný, faráře v obci Altare u Savonny Bertolottiho, který na založení sirotčince věnoval 300.000 lir, do stavu hraběcího.

e) A co se stane z takového chudého, osiřelého dítěte, neujmeme-li se ho některá dobrá duše? Zpustne a dorůstá ve zločince, vraha! Z davů takovýchto zanedbanců rodí se společenský nepořádek a hrozí propuknutí ve všeobecnou zkázu.

Slyšme v tomto ohledu následující událost:

Jistý chudý kněz uzřel ve městě Turině v Itálii večer hocha as 12—13letého o strom opřeného a hořké slzy prolévajícího. Zaměřil k němu a tázal se ho, proč pláče. Ten mu odpověděl: „Jsem nešťastný hoch, ode všech opuštěný. Otec mi zemřel, když jsem byl ještě malý, tak že jsem ho ani nepoznal. A mou matku, mou matičku, jež mě tak milovala, mi včera pochovali. Dnešní noci spal jsem ještě v naší komůrce. Matka však nezaplatila nájemného, vzali jí vše, i můj oděv, nenechali mně ničeho, kromě toho, co mám na těle — a vyhnali mne na ulici.“

„A co budeš nyní dělati?“ tázal se ho kněz.

„Ach, můj Bože! Nežádám ničeho, než jen abych přišel pod střechu a mohl si někde vydělati na chléb, bych nepodlehł pokušení a nestal se špatným!“

„Dobrá! Pojď se mnou. Poskytnu ti přístřeší, jehož hledáš, a postarám se o tebe,“ pravil kněz.

A kdo byl tento kněz?

Byl to Jan Bosko, v němž láska k bližnímu došla nejkrásnějšího výrazu. On totiž je zakladatelem ústavů zvaných „Oratoře sv. Františka Saleského,“ do nichž sbíral v Turině na ulicích a uličkách dítky ode všech opuštěné, dlouhou zahálkou a tuláctvím zkažené. Tyto vychovával

na děti dobré, vedl je k lásce k Bohu, vzdělával je ve všech potřebných vědomostech. Po skončeném pak vyučování jich nepropouštěl, nýbrž staral se o ně, aby pokračovali ve vědách dále, neb je dával učit v četných dílnách svého ústavu dokonale nejrůznějším řemeslům. Ústavy jeho rozšířily se po Itálii, Francii, Španělsku atd., tak že dnes v nich je vychováváno a zaopatřováno přes 300.000 jinochů. Každoročně jich z Boskových ústavů vychází přes 35.000. Ať jsou duchovními, advokáty, učiteli, vojíny, dělníky neb řemeslníky, jsou dobrými občany a vede se jim poměrně dobře.

f) Na tom však není dosti! Boskovou zásluhou to rovněž je, že po Evropě a jižní Americe dnes působí „dcery Panny Marie Pomocné“. Jako Salesiani pečují o jinochy, tak starají se ony o dívky. Vychovávají je v dětských zahrádkách, školkách a opatrovnách, obstarávají jim jídlo, prádlo a šatstvo. Ony rovněž zařídily rozsáhlé pracovny, kdež opuštěné a zanedbané dívky vychovávají a ručním pracím všeho jim potřebného druhu je vyučují.

Co takto zachránil a zachraňuje členů společnosti lidské od hrubého otroctví šlechetný Bosko!

g) A což teprve, když takové opuštěné dítě je nad to mrzákem! Sbíráním a ošetřováním takovýchto opuštěných mrzáčků zabývá se v samé Praze několik ústavů, vyvolaných v život zásluhou církve. Je to především ústav slepých dětí na Hradčanech. Je to dále ústav zvaný „Růžencová výrobná“, o kterouž má velikou zásluhu i chudý řád Otců Dominikánů. A přece je tam vydržováno úplně bezplatně 42 chovanek — mrzáčků. Je takřka neuvěřitelné, v jak zanedbaném stavu bývají do ústavu přiváděny a jaké se tam s nimi

stává přetvoření. Láska křesťanská tam s nimi koná divy. Když do kláštera takového ubohého tvora přinesou, je první potřebou jej očistiti a vymýti. Než to vše koná láska křesťanská ráda. Ba ona je nad to vede k modlitbě a učí je různým pracím, by si později dovedly vydělati chléb samy.

h) Církev to dále je, která se řádem „Sester dobrého pastýře“ stará o mravně pokleslé osoby ženského pohlaví, chráníc je před úplnou zkázou a záhubou a vedouc je opět na pravou cestu. Vždyť většina z nich klesá do hříchu opět z bídy. A zatím co ostatní svět je strhuje vždy hloub a hlouběji do propasti zkázy a záhuby, hledí jim církev všemožně přispěti na pomoc.

Než kdy bychom dospěli ke konci? Bylo by nám tu hovořiti o tom, kterak církev staví domy pro dělníky, tovaryše, učeníky, jak se stará o ně atd. Krátce však řečeno: Církev shromažďuje kolem sebe chudé ze všech kruhů a činí pro ně ze svého majetku vše možné.

Ano! Tak užívá církev svého majetku. Ne-užívá ho k zotročování lidí, ale k pomoci novodobým otrokům v jejich nouzi a bídě, ve stáří, v době neschopnosti ku práci, k zaopatřování jejich dítek. A ten pravý, velký kapitál? Ten pro otroky nové doby, které přece on sám do bídy uvrhl, nehne ani rukou. A stát? Učiní málo co. Jedná se na př. dnes u nás teprve o starobním pojišťování. To církev již „pojišťovala“ potřebné od pradávna ze svého majetku a „pojišťuje“ je i dnes ze všech sil svých tím, že se o ně stará až do smrti. Že není dnes s to, aby postarala se o všechny, toho je příčinou, že byla o majetek všelijak připravena, a počet potřebných den ode dne následkem nezměrného vyssávání a z něho

plynoucí zkaženosti mravů stoupá. Ale i takové pojišťování, o jakém se za našich dob jedná, prováděla církev již dříve. Tak na nenáviděném arcibiskupství olomouckém je již od r. 1899 zavedeno pojištění všech dělníků pro případ stáří a neschopnosti ku práci, od drvaře a pacholka počínajíc. Knížecí arcibiskupskou kancelář to stojí jedenkrát sto tisíc korun ročně — o tom však svět dle vůle pravých kapitalistů nesmí zvědět. Lidu se dle této „vyšší vůle“ zastírají oči — štváním a tupením arcibiskupa.

ch) A ještě horší je pro novodobého otroka n e m o c. Podpory dělník v nemoci dostane zřídka kdy. Úspory, má-li ovšem jaké, se rozutekou brzy, a on tu stojí opuštěn. Ano! Stojí opuštěn od těch, kteří jeho síly dříve vyssáli — nikoli však od církve. Vizme v tomto ohledu „Milosrdné bratry“. Tito následovníci sv. Jana z Boha mají u nás v Předlitavsku 15 nemocnic. A v těch opatrovali v r. 1900 „pouze“ 20526 nemocných po 459.384 dní. Počet tento pak rok od roku stoupá. Aby pak jich nikdo nevinil z nesnášlivosti náboženské, poukazujeme, že přijímají do svých nemocnic nemocné bez rozdílu náboženství, ať již to je katolík, Řek, evangelík, starokatolík, žid, mohamedán, budhista, neznaboh. Že nynější svět se jim za to odplácí místo vděkem, tisícerými urážkami a potupami, netřeba připomínati. To je známo až příliš dobře!

Vedle nich pak působí „Milosrdné sestry“. Ošetřují nemocné nejenom v nemocnicích, ale jdou je ošetřovat i do soukromých domů. Když již nelze nikoho nalézt, kdo by o těžce neb nakažlivě nemocné pečoval, když vše od nich utíká, jsou tu právě „milosrdné sestry“, které se jich neštítí. Jdou k nim, nedbají hnusu a ošklivosti, který

mnohá nemoc působí, nelekají se nákazy a smrti. oběťují pro ně ochotně své zdraví a život. S největší láskou a péčí opatrují ty, kteří jim třebas ještě před nedávnem spílali. — Ba, hrdinství jejich jde ještě dále. Tuto svou nezměrnou lásku a péči věnují i těm nemocným, od kterých jim je za prokázané služby často slýchati výčitky a nadávky, mnohdy i urážky jim nejsvětějších věcí, Boha a studu. Důkazů dalo by se uvéstí dosti a dosti!

Takto opatrují „milosrdé sestry“ a podobné rády, jako sestry sv. kříže, Alžbětinky atd. nemocné ne jeden, dva, tři dny, ale po celý život!

i) Jakým pak teprve je zlem nemoc, je-li těžká a vyjádří-li se lékaři, že je nezhojitelná! Takový nezhojitelně nemocný je nešťasten sám, je obtíží těm, kteří by ho ošetřovati měli — má-li totiž koho, kdo by ho ošetřoval!

Církev stará se i o takto nemocné.

Ve Vídni tak učinilo „bratrstvo Nejsv. Trojice“ přičiněním měšťana vídeňského pana Eipeldauera. Tento „ruženečkář“ věnoval celý život svůj a velikou část svého majetku ústavu, zvanému „dům milosrdenství“. R. 1873 počato bylo se stavbou, přístavek přibýval za přístavkem, až budova nabyla nynějšího rozsahu, kdy má 6 prostorných sálů, kromě několika menších místností, pro nezhojitelně nemocné. A tam ve světlých obydlich, na měkkých a čistých ložích odpočívá přes 300 ubožáků, opět bez rozdílu náboženství.

Co je tam různých hrozných nemocí! Jeden trpí nemocí míchy, druhý nemocí ledvin, třetí mrtvicí, dnou, kostižerem, krticemi, rakovinou atd. Všichni však trpí nemocemi, u kterých je naděje na vyléčení až na věčnost. Stébla křížem přeložiti nemohou, při tom chtějí jísti, ba oni by ve své nezhojitelnosti raději něco lepšího! Mimo to

je třeba oděvu, prádla, tepla, světla. Toto však něco stojí! A kdo to platí opět? Církev a její věrní synové.

Ano! Tak stará se církev o nemocné, které páni vyhodili na ulici. Při tom všem nežádá odměny pozemské, nýbrž spokojuje se s nadějí na odměnu, kterou dává Bůh až po smrti. „Poctivý“ nynější svět by však rád právě novodobým otrokům namluvil, by této její péče o ně neviděli, že ukazuje na nebe jenom jiným. Politování hodní lidé, kteří tomu uvěří! Konali by členové stavu duchovního toto vše, obětovali by své zdraví, zřekli by se slušného živobytí, kdyby nebyli naplněni láskou k Bohu a trpícímu člověčenstvu?

j) Má-li konečně novodobému otroku z jeho smutného postavení býti pomůženo, pak jedním z předních prostředků k tomu je — vzdělání.

A kdo se o vzdělání lidu staral dříve? — Jediná církev katolická. Ona to byla, která zakládala farní školy, odborné školy, gymnasia, university, je vydržovala, zdarma na nich vyučovala ba i o výživu chudých žáků se starala. Krásně nám tuto pravdu líčí hradecká „Obnova“ z r. 1901, vypravujíc následující příběh:

V Kutné Hoře byli v sedmnáctém století jesuité. Měli tam dům, rumínský statek a gymnasium (latinské školy). R. 1647 přirazil tam strašný nepřítel katolíků, švédský protestantský generál Karel Gustav Wrangel. Strach veliký povstal ve městě. Veřejné modlitby v kostelích se konaly. Gymnasium mělo býti rozpuštěno, studenti k rodičům posláni. Než se tak stalo, ustrojili studenti hudební a pěveckou akademii (hru), pozvali Wrangla, a ten skutečně s několika důstojníky svými přišel a hra se mu líbila. I choval se ke studentům laskavě a řekl jim: „Až budete mít zase akademii

vzkažte nám; bude-li možno, přijdeme zase.“ Obdarovav studenty, odešel. Ti však měli vyhráno, gymnasium se nezavřelo. Za málo dní byla akademie zase, a Wrangel přišel opět. Tentokráte si generál počínal důvěrně i s jesuity, navštívil školy, večeřadlo, ložnice a na všecko se pilně vyptával. I řeklo se mu, že mnozí studenti přebývají ve městě, ale mnozí v domě klášterním, v kolleji, v semináři. Někteří platí za stravu ustanovený plat, jiní však polovici, a jiní hodní a chudí žáci dostávají stravu, šaty a vůbec potřeby všecky od ústavu. „A odkud to ústav bere?“ tázal se generál. „K tomu jsou nám darovány naše pozemky, že z toho, co nám Bůh nadělí jsme živi a živíme 40, 50, 60 jinochů.“ „To jsem nevěděl,“ dí generál. „Vždycky se mi říkalo, že jesuité mají veliké bohatství. Myslil jsem, že to mají jen pro sebe.“ — Na to šel Wrangel podívat se na vlastní příbytky jesuitů, a rektor prováděl ho i jeho důstojníky od pokojíka ku pojíku. I viděli jen prostý, ba chudobný nábytek. Rektor měl sice pokojíky dva, ale tak chudé, jako ostatní. Na to šlo se do kostela, kde naopak spatřili věci drahé, nádoby z drahého kovu, roucha hedvábná. — „Odkud to berete,“ tázal se generál. — „Dílem také z pozemků, dílem od dobrodinců.“ — „To jsem já všecko nevěděl,“ doložil protestantský generál. I obrátil se k důstojníkům a řekl: „Je-li pravda, dobře, že jsme sem přišli a věci nových se dověděli.“ I nařídil důstojníkům a vojákům, aby postavili stráž k pozemkům jesuitů a nikdo se neodvážil jim škoditi. Když pak z Kutné Hory odcházel, navštívil ještě kolleji a zanechal tu veliký dar „těm milým studentům na přilepšenou“.

A co je i dnes podobných ústavů, kde se velká většina žáků církví vyučuje zdarma! Jmenu-

jeme tu pouze ústavy školských bratří, sester piaristů, jesuitů. O těch pak, které jim byly zabrány, a nyní na nich drahé učitelské síly z kapes poplatníků se platí, ač tam byli žáci velkým dílem vyučováni zdarma, již ani nemluvíme. A co je přece i na takovýchto ústavech státních pro nemajetné studující založeno stipendií právě z „mrtvé ruky“, od kněží!

Ne! — Církev se stará o novodobé otroky ze všech sil, pro sebe nepotřebuje takřka ničeho, a veškeren výnos svého majetku věnuje jim. V tomto ohledu je zajisté velmi „živou“, ač za to vše nemá nic jiného, než starost, nevděk, zášť a pomluvy.

Kdo však má dobrou vůli, nechť jen srovná majetek církve s majetkem různých pokřtěných a hlavně nepokřtěných „pánů“. Pozná, že je proti majetku jejich ničím. Při tom pozná ten veliký rozdíl mezi tím, co dělá „mrtvá ruka“ církve pro zmírnění zla, nouze a bídy otroků nové doby, a co nedělá, ač by mnohem více činiti mohla, „živá ruka“ těchto „pánů“.

Že nemluvíme nadarmo — abychom nemluvili již o nepokřtěných — slyšme novinářskou zprávu z nejnovější doby:

Zemřelo několik velikánů českých, kteří vydělali na národu statisíce, ale odkazy jejich — scvrkly se na nulu. Mezi těmi, kteří pamatují i před smrtí na svůj národ, jsou ponejvíce kněží, ona „mrtvá ruka“, jak rádi nepřátelé církve tvrdí. Kdyby se měly učiniti výkazy, kolik odkázali na vlastenecké a humaní (pro blaho novodobých otroků) účely kněží a kolik tak zvaní patentoví vlastenci, věru že by kněžské odkazy daleko převážily vlastenecké odkazy jiných. Slyšme jen

případ, který se udál v listopadu r. 1901, tedy v době poslednější: Fr. Hrdlička, bývalý fárář v Želetavě, který žil na odpočinku v Brně u sester Boromejek, odkázal ve své poslední vůli, kromě jiného, na stipendia při II. českém gymnasiu v Brně pro chudé a hodné žáky české národnosti katolického náboženství obnos 10 000 K, Matici Školské v Brně 1000 K, spolku sv. Vincence v Brně 1000 K, pro chudé v Mor. Kamenici u Jihlavy 1000 K, pro chudé v Olšanech u Telče 1000 K a j. v.

Než, nač se dále namáhati poukazováním na živost „mrtvé ruky“. Je to, co se nepřátel církve týče, marné. Kdo světla viděti nechce, ten to dovede zařídit tak, že ho nevidí. A tak tomu je také s onou „jinou rukou“. Ba jí se nejedná tak o to, aby ona sama neviděla vznešeného působení církve ve prospěch novodobých otroků, ale aby lid toho neviděl. Neb pak by je lid prohlédl, poznal by, že jeho smutným stavem jsou vinni sami oni a jejich všelijak sehnáný a stále víc a více se množící ohromný kapitál. Proto oni budou štváti proti „mrtvé ruce“ dál, a že se již najdou mnozí, kteří se jejich komandem budou řídit a církvi spílati také dál, o tom není pochybnosti.

VIII. Pomůže novodobým otrokům z bídy socialní demokratismus?

1. On tak alespoň hlásá do světa s velikým hlukem. Slibuje zotročenému lidu, že on jediný to s ním dobře myslí, že on jediný mu pomůže z bídy a nouze, že on jediný zavede pravou „volnost, rovnost, bratrství“ a tím vším hotové nebe na zemi. Za tím účelem chce zrušiti veškeren

stávající pořádek, zničiti státy a zavésti stát nový — socialně demokratický.

Jak má tento budoucí stát vypadati, když má lidstvu pomoci? — tak se zajisté musí tázati každý rozumný člověk. Socialní demokraté o tom sice neradi mluví, ale přece o něm napovídají aspoň toto: V budoucím státě jejich nebude

a) víry v Boha; náboženství se odstraní. Oni sice, aby přilákali k sobě i ty, kteří ještě něco věří, do světa hlásají, že náboženství bude věcí „soukromou“, tedy že si v náboženském ohledu bude moci dělati každý co chce; ale že jim není co věřiti, dokazují zcela jasně tito jejich předáci svými výroky:

Tak pravil vůdce socialních demokratů Aug. Bebel v říšské německé sněmovně (sněmovní protokol r. 1872 str. 1080, r. 1881 str. 657): „Na poli náboženském chceme atheismus (bezbožectví).“ Ve svém spise „Unsere Ziele“ str. 38 přenechává tentýž Bebel nebe „andělům a vrahům“.

Vilém Liebknecht, rovněž vůdce socialní demokracie, dle listu „Arbeiter“ 1894 č. 22 pravil: „Náboženství není věcí soukromou, protože je největším nepřitelem socialní demokracie, a nepřítel musí býti potřen.“ Tentýž Liebknecht pravil na sjezdě v Halle r. 1894 (protokol sjezdu str. 175): Škola musí býti mobilisována proti církvi, učitel proti knězi, správná výchova (mládeže) odstraní náboženství.

„Sociální demokrat“ bývalého poslance socialně-demokratického v Čechách Steinera ze dne 2. listopadu 1894 psal: „Socialní demokracie pracuje . . . k nevěrectví.“

Takovýchto „ukázek“, kterak pokládají socialní demokraté náboženství za věc soukromou, by se dalo uvésti bez počtu. Kdyby tak mysli

doopravdy, proč by pak náboženství nedali pokoje? Ale co je v jejich listech, co se české demokracie pyče, od „Práva lidu“ až do „Červánků“ útoků na náboženství katolické a jeho sluhy! Ba „Červánky“, i to „pro šíření osvěty a hájení pravdy“, nemají nic jiného na práci. A jakým jsou při tom přítelem pravdy, toho důkazem jsou „opravy“, které jim přest od pošpiněných kněží přinést; většina kněží se tomu, když jsou lživě „v novinách“, pouze usměje a neodpoví.

V poslední době pak učinil socialně demokratický časopis „Severočeský dělník“ ze dne 5. prosince 1901 na knížete J. Lobkovice surový výpad pro jeho řeč pronesenou ve valné schůzi České Akademie. Co se to také opovážil?! Pravil, že již učení darwinistické — že totiž člověk povstal z opice — je „vědecky přežilé“, že tedy praví vědci v ně nevěří. Jak by si něco takového také socialní demokraté mohli dáti líbiti, když se jim tato nauka, že povstali z opice, tak velice zaloubává?!

b) Abychom však pokročili dále, bude v tomto budoucím socialně demokratickém státě tak zvaný kapitál výrobní, t. j. vše, pomocí čeho se jiné věci vyrábějí, tedy: všecky pozemky, doly, továrny, stroje, nástroje, železnice a jiné dopravní prostředky, všecky peníze společným majetkem. Jednotlivcům se vyvlastní a budou patřiti veškerému náboženství — státu. Co oním „vyvlastněním“ třeba rozuměti, ví mnohý rolník velmi dobře. Stane se totiž často při stavbě dráhy, silnice, že mnohý člověk svůj pozemek za ten peníz, který se mu nabízí, prodati nechce. Tu se však cena jeho nestranými lidmi odhadne, a vlastník chce-li může bráti, nechce-li, nemusí, ale pozemek se mu „vyvlastní“, t. j. krátce vezme. Tu se však platí ještě aspoň

něco. Při „vyvlastňování“ v socialně demokratickém státě se bezpochyby nebude platiti nic

c) „Svým“ budou moci občané budoucího státu nazývati pouze to, čeho jim bude k živobytí nevyhnutelně třeba, tedy pokrmy, šatstvo a podobné

d) Vyráběti se bude pouze tolik, kolik pro společnost lidskou bude třeba. Veškerá nadvýroba přestane.

e) Pracovati budou musiti všichni zdraví občané od 14 – 50 let. Práce se rozdělí bez ohledu na stav a pohlaví. Kdo nebude chtíti pracovati nedostane jísti. Rukama pracovati bude tedy i umělcům, učencům, profesorům, vůbec všem kteří až dosud pracují hlavou. Vzdělání a umění se budou moci věnovati po vykonané práci ruční. Ostatně pracovní doba nebude prý příliš dlouhá. Dle výpočtu vůdců socialní demokracie bude trvat $2\frac{1}{2}$ —3 hodiny denně, a to ještě v dílnách co nejvíce pohodlněji zařízených.

f) Práci si však bude moci vyvoliti každý dle libosti. Dle toho, k čemu bude míti chuť, bude moci býti na př. v továrně třeba mistrem, až ho to omrzí — ovšem opět dle chuti — ředitel továrny, pak opět obyčejným dělníkem, bude-li chtíti přijíti na zdravý vzduch, bude moci býti při továrně nádenníkem, bude mu možno vzdělávati půdu, spravovati dobytek, až omrzí obuvník „ševcovina“, bude moci býti krejčím, truhlářem, kovářem atd. atd.

g) Mezi všemi občany budoucího státu bude úplná rovnost, bude panovati pravá svoboda. Nebude žádných vládců, žádných — jak se sam sebou rozumí — otroků, ba ani žádných služebníků. Všichni budou pány, nebude žádných poddaných, nebude čeledínů a služek, ale také nebudou žádní ministři, sněmy, říšské rady, vojíni, strážníci, čet

níci, soudy, nebude tedy také soudců, vězení, daní, kasáren — žádných zákonů. Poněvadž pak všechno bude patřiti všem, nebude prý také žádných zlodějů, tuláků, vrahů, podvodníků, křivopřísežníků, nemravů — budou na zemi samí andělé, a to andělé — bez Boha a náboženství. Člověk prý bude moci ukojiti všechny své potřeby, a proto bude šťastným.

h) Každá osada, mužové a ženy, zvolí si osoby, ve které budou míti důvěru, za správce. Ti se budou starati o zásoby, jídlo a pití, počet dělníků, ustanoví, čeho společnosti budoucího státu je třeba, kolik zboží a životních potřeb toho neb onoho druhu se má vyrobiti neb jinak sehnati. Nad těmito správami jednotlivých osad bude státi centrální správa, která bude řídit celý stát.

ch) Co se života rodinného týče, bude manželství rozlučitelné. Muž a žena se sejdou a budou se „držeti“ pohromadě. Když se pak jeden druhého nasytí, zase se rozejdou a uzavrou opět nové manželství. O děti beztoho starostí míti nebudou. Ty se budou ošetřovati a vychovávat pohromadě ve zvláštních ústavech. Však to není také nic příjemného, má-li matka ošetřovati 3—6 dětí od rána do večera! Kterak by tu měla nebe na zemi, kdyby se měla s nimi trápit?! Ba ono se jí nebude ani třeba starati o stravu. Bude se jísti pohromadě v obecních kuchyních. Soukromé hotely se zruší. Žena bude pracovati společně s mužem, s ním choditi do hostinců, schůzí atd.

i) Velká většina času po práci bude věnována zábavám, koncertům, přednáškám atd.

Že se tento budoucí stát zamlouvá mnohým a mnohým, o tom není pochybnosti. Dokazuje to veliký počet přívrženců socialní demokracie.

2. Lze jej však také ve skutečnosti provést? Uvažujme o tom.

a) Bude lze tento stát provést dobrovolně? Představme si člověka, který při svém řemesle neb jiném zaměstnání se od rána do večera, i v noci dřel a konečně si nějaké sto korun nashromáždil. Bude jen tak beze všeho ochoten vše budoucímu státu vydati? Nebude mít velice pokušení zatajiti, že vůbec něco má? Půjde rolník ze svého statku, měšťan ze svého domu, obchodník ze svého krámu dobrovolně? Půjde to bez násilí a přehrozného krveprolití?

Ale ať! Socialisté mají k tomu „krvavý prapor“. Heslem jejich je: „Nepůjde-li to po dobrém, půjde to po zlém.“ Ale když kolem sebe všecko zničí a rozbijí, co potom? Jaký to bude stát?

Ale nechť! Dejme tomu, že to půjde ať po dobrém, ať po zlém.

b) Zařídí tento stát na celé zemi najednou? Nebylo toho nikdy, aby byl všecken svět spojen v jednu jedinou říši. Byly a jsou na světě říše, které se nazývaly a nazývají světovými. Takovými byly druhdy říše perská, za času Alexandra Velikého říše řecká, zvláště římská, ale světovými státy v pravém slova smyslu nebyly. Tak i v našich dnů jsou zajisté velké říše: ruská, čínská, anglická, severo-americká. Jsou ještě větší, než říše staré doby, ale světovými v pravém slova smyslu nejsou ani ty, poněvadž nezavírají do sebe všecken svět. Můžeme tedy říci s plnou jistotou, že co se nepodařilo ani nejnadanějším vojevůdcům jako Alexandru Velikému a Napoleonovi I. s pomocí vojska a násilím, že toho nedosáhnou ani sociální demokraté. Bude jim tedy asi třeba svému státu zprvu zaříditi v rozměrech menších a pak jej teprve rozšiřovati.

Ale již tato okolnost má do sebe obtíže takové, že o tomto budoucím státě velice pochybujeme. Vždyť ani jediný dnešní stát nestačí sám sobě, ale je v mnohém, co se výrobků a životních potřeb týče, odkázán na cizinu. Jsou celé země, jako země koruny české, v nichž není soli. A tu na příklad myslíme, že by ani sociální demokraté, kteří přece chtějí míti vše dobré, nechtěli bez ní živi býti. Vždyť bez ní nechtějí ani Černoši v Africe býti živi a připravují si ji způsobem nám Evropanům až příliš odporným! A podobných potřeb jednotlivých států je mnoho a mnoho. Bylo by tedy i sociálně demokratickému státu potřeby tohoto druhu odbírat z ciziny. Ale zač? Zdarma jim je dá sotva který stát. Aby jim za to dali výrobky jiného druhu? Vždyť oni nechtějí míti žádné nadvýroby, nýbrž pouze vyráběti to, co spotřebují sami pro sebe?! A kupovati ji za peníze? Oni prý nebudou míti žádných peněz; pouze papírové neb plechové poukázky budou u nich známkami, za které bude možno vyměnit jinou práci neb zboží. Dá jim za takovéto peníze někdo něco? Rozhodně nikoli. Pak budou musiti míti peníze aspoň pro obchod s jinými státy. Ještě štěstí, budou-li míti ve svých vlastních územích zlaté neb stříbrné doly, jinak co tu? Bude k tomu dále třeba úředníků, — a úředníků mnoho, neb světový trh to tak žádá a jinak by byli všelijak šizeni. Ale kdo tu za to ručí, že by jim takový úředník s penězi, — ty jsou vždycky nebezpečné, — neuprchl do státu jiného třebas i ve svém státě jich zpeněžit nemohl? Do rukou by je přece dostati musil! A spoléhati na poctivost, k tomu ještě bez náboženství, může věru jenom snílek. Pravdivost těchto slov potvrzují tak četné defraudace z jejich spolkových pokladen. O tento zahraniční obchod stará se dnes

v poněkud větším státě tisíce a tisíce firem. Jsou roztroušeny po celé zemi, vyhledávají nejlepší prameny nákupní a místa odprodeje. Tyto po celé zemi roztroušené úředníky by musil míti i budoucí sociálně demokratický stát. Ale kde by je sehnal? Snad tím, že by nebylo vojínů, že by musil pracovati každý? Myslíme, že by již na to nestačili, ač by takových úředníků zvláště v jiných oborech bylo ještě třeba nepoměrně více.

c) Některé potřeby životní by i v budoucím státě mohl sociálně demokratický občan míti „své“, ale ve velké většině by závisel na státě. Bylo by mu tedy před úředníkem říci: Já budu v příštím roce potřebovat tolik a tolik předmětů toho a toho druhu: ty nechť se mi vyrobí. Co by však již to stálo úřednické práce, spočítati vše to! Vzpomeňme si jenom, co dá práce sčítání lidu, ač tam je otázek, které se vyplňují, poměrně málo! A přece trvá takové sčítání, než je vše hotovo, aspoň čtvrt roku. Co však má jenom jedna rodina do roka potřeb! Jde to do set a tisíců, — je jí třeba šatstva, obuvi, prádla, náradí, nádobí, topiva, jehel, nití, (snad by s každým knoflíkem ke krejčímu neběhali) kartáčů, kartáček na zuby, mýdel atd. atd. Co tu je různých potřeb jednotlivců dle počasí, zda to je v zimě neb v létě, dle jejich zaměstnání, vzdělanosti, místa, kde se zdržují. Nyní si vzpomeňme na miliony lidí, kteří i v menším státě bydlí, považme, že každý by měl dosti velký počet potřeb, — bylo by lze sebe většímu počtu úředníků vše dobře spočítati? A což kdyby si některý zapoménlivý nějakou potřebu zapomněl ohlásiti?! Nebyl by to žádný div. Člověk potřebuje nějaký předmět, na který si před chvílí ani nevzpomněl. To by pak již takový předmět neměl dostati a měl žíti bez něho? Toť by to bylo

v novém státě horší, nežli v našich! A kdyby si jej ohlásil někdo jiný, že mu má býti vyhotoven, bylo by sice možno, že by mu bylo pomoheno tím. Pak by však rozpočet musil býti opravován znova. Je něco takového možno, chceme-li rozumně souditi? Mohli by ovšem míti také nějaké zásoby jistých druhů zboží velmi potřebného, ale zásoby všeho, čeho dnes je třeba i člověku méně potřeb majícímu, by míti nemohli. Pak musili by pracovati na „Zdař Bůh“, a to oni přece nechtějí! A pak potřeby lidské se každý měsíc, týden, ba denně mění. Dnes potřebuje jeden to neb ono, zítra se však již bez toho obejde a potřebuje opět něco jiného. — Ne! lidské potřeby by v novém státě musily býti udávány takřka každý týden. Musilo by tedy takové sčítání býti tedy také každý týden. Bylo by však něco takového při sebe větším počtu úředníků možno?

Rozumný člověk věru nemůže jinak, nežli odpovéděti: Nikoliv.

d) Než dejme tomu, že by to přece šlo. Nastala by tu nová obtíž. Pak by bylo opět třeba vyrobení těchto potřeb rozdělití a rozpočítati na různé osady, — tedy: ta a ta obec vyrobí tolik a tolik těch a těch předmětů, jiná opět tolik a tolik atd. Bylo by k tomu tedy dále nutno zjistiti, kolik pracovních sil v té neb oné osadě je, neb počet jejich by zajisté nebyl všude stejný. Dejme tomu, že by tak obce učinily samy dle pravdy, mohly by však ručiti za to, že týž počet dělníků budou míti po celý rok, měsíc? Pak by musilo býti zakázáno stěhovati se, kam komu libo. Ale byla by to potom pravá svoboda? A což, kdyby dělníka práce toho druhu omrzela, a on si vybral opět jinou práci! Pak by počet dělníků opět nebyl stejný, nevyrobil by se předmětů

určený počet. Aby ostatní pracovali více proto, že druhému práce, u které byl, se znechutila, při úplné rovnosti se opět nedá mysliti. Mohl by však nějaký stát při takovémto „pořádku“ trvati jenom rok?

e) Když by bylo každému volno vyvoliti si druh povolání dle libosti, kdo by se tu odhodlal konati práce nepříjemné neb s nebezpečenstvím života spojené, jako práci v dolech, při čistění stok, práci s mrvou, topičství při pecích, pokrývačství, a pod.? Že by něco takového byly s to zastati vždy stroje, jak se socialisté hledí vykroutiti, nelze uvěřiti. Strojů se všude upotřebiti přece nedá. Že by takový dělník měl kratší dobu pracovní, to by rovněž přilákalo asi sotva dělníky k práci tohoto druhu. Zajisté bude přemnohý raději pracovati pohodlně o chvíli déle. A při krátké době pracovní, co by tu bylo k tomu opět zapotřebí dělníků? Tu by bylo opět třeba dělníky k práci toho druhu nutiti. Kde by však zůstala ona slibovaná svoboda, když i za nynějších poměrů si až na malé výjimky volí každý budoucí své povolání svobodně?

f) A ještě dále. Následkem naprosté rovnosti, která v budoucím socialně-demokratickém státu vládnouti má, by bylo pracovitým dělníkům váženo vše stejnou měrou s loudavými a lenochy: jedli by stejnou stravu, odívali by se stejným rouchem atd. Dnes ovšem dělník s vírou v Boha se dovede zapříti a přeje i dělníkovi méně zručnému a méně pilnému stejnou mzdu jako má sám. Nepomyslí by si dělník bez víry v Boha: nač já mám více pracovati než ten neb onen pohodlný a zahaleč, když z toho nic nemám? Neustal by tu ve své horlivosti? — Kdyby se mu však měla měřiti doba pracovní dle píce, pak by opět takřka

u každého dělníka bylo třeba dohlížitele, který by rozsuzoval, jak je kdo pilen. Bylo by to však možno? Však nechť! Nepovstaly by tu spory a hádky mezi jednotlivými dělníky, z nichž by takřka každý se domýšlel, že se mu křivdí, kdežto druhému se nadlehčuje? Kdo by však takovéto „občany“ měl řídit a spravovati, když by ani zákonů a vězení nebylo? Je přece známo, co řekl Voltaire, sám neznaboh, „že snáze je vésti 20 millionů katolíků, než 20 neznabohů“. Měl-li by se pořádek v budoucím státě bez Boha přece udržeti, pak by k tomu bylo třeba železné ruky, která by stála nad dělníky s bičem v ruce. — Nebylo by to však otroctví ještě horšího druhu?!

Abychom pak již nemluvili o tom, jaká by to byla „práce“, kdyby dnes někdo chtěl býti obuvníkem, zítra krejčím, pozítří truhlářem neb rolníkem — o mnohých jiných podobných obtížích nechceme dále mluvit — zmíníme se pouze o jedné: Dá se očekávati, že ti, kdož budou státi v čele státu sociálně-demokratického, uplyne-li stanovená doba, se ihned ochotně všeho zřeknou a půjdou pracovat na pole, do továren jako obyčejní dělníci? Budou míti tolik sebezapíravosti a pravé lásky k soudruhům? Dovolujeme si o tom velice pochybovati. Vždyť nedávno si stěžoval berlínský „Vorwärts“, přední to časopis strany sociálně demokratické, do dělníků soudruhů, vytýkáje jim, že stanou-li se sami zaměstnavateli, vedou si hůře, než zaměstnavatel nesocialista. Lidem, kteří stojí ve službách dělnického sdružení, dávají prý často jen malý plat, a ten ještě dělnickému zřízení závidí. Žádají prý od něho obyčejně mnoho práce, ač za ni dávají málo peněz a ještě méně úcty. Je to známo velmi dobře, kterak přemnohý „soudruh“, když pomocí

socialní demokracie si dopomohl k slušnějšímu postavení a k penězům, stává se soudruhem chladným, a možno-li mu býti na nich nezávislým, řady jejich prostě opouští. Proč pak dále tuto ochotu, postoupiti přední místa jiným, neukáží nyní nější vůdcové skutkem a nepřenechají vůdcovství některým jiným schopným soudruhům? Přece již mnohým toto vůdcovství vyneslo ohromné majetky (srovnej: Bebel, Liebknecht, Adler atd.), proč nemají již dost a nedají příležitost „vydělati“ něco opět jiným, potřebným soudruhům, aby tak aspoň poněkud zaváděli rovnost mezi sebou?

Mluvili jsme na začátku tohoto spisku o revoluci francouzské a o těch, kdož jí stáli v čele. Nestali se z Marata, Dantona, Robespiera při stálém hlásání volnosti, rovnosti, bratrství nejhorší tyrani? A tak by tomu asi bylo v sociálně-demokratickém státě, kdyby k němu jednou mělo dojíti. Vůdcové by si v něm již své přívržence sehnali a připravili by — o jiných ovšem ani nemluvě — svým vlastním soudruhům otroctví nejhrubšího zrna.

Rozumný člověk dospívá tedy již svým vlastním rozumem k úsudku, že socialně-demokratický stát na dlouho uskutečniti nelze. A pravdu tu nám také potvrzují dějiny, které mluví nejlépe.

Stalo se již na sto pokusů, takovýto stát založiti — a všechny pokusy, ač se dály v malém s několika sty nadšených socialních demokratů, kde tedy zásady jejich bylo lze snáze provésti než v nějakém velkém státě, o kterém socialisté sní, kde by přece přemnozí se vším nesouhlasili — skončily prasmutně.

Abychom se zmínili pouze o některých pokusech nejnovějších, byla učiněna taková zkouška se „státem budoucnosti“ v bohaté Kalifornii.

500 členů socialní demokratie zakoupilo 10 km. severovýchodně od Santa Rosy několik set jiter úrodné půdy s lesy a vodou. V čele této osady byla ústřední správa, která rozdílela práce. Půda byla ovšem společná. Každý člen měl volební právo. Žádný neměl déle než 10 hodin denně pracovati. Dvě hodiny práce těžké měly býti na roveň 10 hodinám práce lehké. Kdo by se nařízením „velké rady“ nepodvolil, mohl býti vyloučen. Práce za mzdu nebylo žádné, rovněž žádných peněz. Za vykonanou práci se dávaly poukázky, které bylo lze v obchodních skladech vyměnit za zboží. Vše bylo dáváno za původní cenu. Ale již po půl létě dostavily se s v á r y a h á d k y, zvláště když vyšlo na jevo, že výroba mladé osady nestačí na výživu osadníků a že třeba dělati dluhy. Následkem toho bylo usneseno, by se společnost rozešla, domy a půda se členům rozdělily. Byl tedy konec.

Z Melbourne v Australii se v září 1895 psalo asi následovně. Zkouška se socialním „státem budoucnosti“ byla učiněna v australské osadě Viktorii. Na provedení socialistických nauk ve skutečnosti bylo vynaloženo tolik práce, že to, co by na nich bylo dobrého a užitečného, by se bylo muselo trvale vžítí. Zkušenosti, kterých se však nabylo i tam, nebyly s to, aby vzbudily v někom naděje na skutečné provádění slibů socialní demokratie.

Události to potvrzují. Stát tento již nyní lze udržeti pouze stálým množním dluhů, uvalováním daní. Nikde není ve městech tolik „nezaměstnaných“ a tak málo pracujících na venkově, jako tam. V tisících opouštějí obyvatelé osadu, aby si vyhledali vlast jinou. Sám Melbourne v několika letech ztratil 50 000 obyvatel. Kamkoli kdo

popatří, všude vidí samý nápis „For Sale“ (na prodej). I tato osada r. 1897 udělala krach. Každý chtěl poroučeti, málokterí pracovati. Za takovýchto poměrů se většina Australců rozhodla vystěhovati se docela a uskutečniti své plány v Paraguayi v Americe. Najali parník a 214 osob se tam odstěhovalo. Z nespočetného množství se tam hlásících byl učiněn pečlivý výběr, nejlepší polní nářadí a zásoby všeho druhu si vzali s sebou. Paraguay takovéto osadníky přijala s otevřeným náručím. Uprostřed pralesa povstala tam osada „Nová Austrálie“.

Nadšené zprávy, které odtamtud byly posílány do původního domova, přilákaly tam ještě 276 nových osadníků „Jeden za všechny, a všichni za jednoho,“ bylo jejich heslem. Jednotlivci neměli žádného vlastnictví, vše patřilo společnosti. Poměry byly osadě velice příznivé, osada byla odjinud hojně podporována. A co se přes to vše stalo? Celý ten pyšný dům nové osady se sřítíl. Z vůdce Mr. Lane, který se však zvolil sám, tedy ne svobodnou volbou, vyklubal se brzy dokonalý tyran, který své bratry zotročoval a na jejich útraty se v blízkém městě dobře měl. Jeho příklad našel brzy následovatelův. Sváry a hádky se množily víc a více, až ze 490 osob 346 opustilo osadu; mnozí bídne zahynuli, jiní se vrátili, ze svých socialistických snův úplně jsouce vyléčení, zpět do Austrálie. Ostatní pak odešli živořit jinam.

U města Hartings Brit. Col. byla roku 1895 založena socialistická osada se 100 osadníky. Každý dal 500 dollarů na založení osady, a kdo neměl peněz, oddělával si svůj díl prací na stavbě veřejných budov. Zvolili sobě výbor, který řídil veškeré práce a rozsuzoval spory. V krátké době

osada vzrostla na 500 mužů, žen a dětí, měla farmy, mlýny, dílny, krámy atd. Nejprve dostávali všichni mzdu stejnou a učenost neplatila o nic více. Ale brzy se jedni štítili práce a žili z mozolů pracujících. Zavedla se tudíž mzda stupňová — dle zásluhy. Učenci přestali badati a mysliti — nevyplácelo se to. Nebylo ctižádosti ani soutěže. Někteří žádali peníze zpátky, ale nemohli jich dostat. Společné jídelny a ložnice vedly k nemravnostem nejspustlejšího řádu a pak k hádkám, svárům a žárlivosti žen — muži se jich ujali — a pak tam již ze rvaček a pranic ani nevycházeli. Výbor nestačil rozhodovati a raději odstoupil. Na jeho místo nechtěl nastoupiti nikdo a zákona nebylo. Členové chodili na výdělek jinam. Když však přišli s výdělkem domů, měli se dělit se zahaleči. Socialismus takto prchl z osady, přišli věřitelé — dluhů bylo na 100.000 dollarů — a peněz nebylo. Bylo tedy vše prodáno, a socialistická osada praskla opět.

Takovýchto ukázek by se dalo uvésti mnohem více. Myslíme však, že již tyto tři stačí, abychom se zcela jasně přesvědčili o pravdě, že sociální demokracie novodobým otrokům z bídy nepomůže.

Ba na tom není dosti. V bitvě přece vše záleží na vůdcích a velitelích. A kdyby byli vojíni sebe statečnější, nebudou-li vůdcové chtít vyhrát, pak vojíni nezvítězí nad nepřítelem nikdy. A vůdcové sociálních demokratů novodobým otrokům upřímně pomoci z bídy nechtějí. Nuž, jaké pak tu jsou vyhlídky na vítězství?!

Dělnictvo podobá se dnes člověku ze svatého Evangelia, který jda z Jerusalema do Jericha upadl mezi lotry. Ti jej zranili a obrali a polomrtvého nechali ležeti. Tomuto ubožáku přispěl

na pomoc milosrdný Samaritán tím, že se m snažil zahojiti jeho rány. I dnes krvácí dělnictv z mnohých ran. Vůdcové však socialní demokracie aspoň radikalové z jejich řad, mu ran těch zahojiti nechtějí. Heslem jejich jest: „udržovati rány dělnictva otevřenou,“ t. j. nechati je v jejich bídě aby trpěli dále. Dokázali to již nescetněkrát. Tak na př. radikální socialističtí poslanci v Německu po plných deset let hlasovali proti každému návrhu a zákonu na ochranu dělnictva. Podobn jednají v Rakousku, Belgii a jinde.

Ba, oni sami občas „ránu“ dělnictva ještě více „otvírají“. Činí tak osnováním nerozumných stávek, do kterých je vženou. Pravdivost těchto slov je patrna z tolika stávek, ve kterých se dělníci nedomohli ničeho, ztratili mnoho výdělku, prodali a zastavili takřka vše, co jen mohli, připravili se do dluhů a — „pánům“ pomohli ještě k větším kapitálům. Ukazujeme tu pouze na uhelnou stávku v r. 1900. Hornictvu byly slibovány hory doly. A na konec, když již dělníci poslouchající vůdců svých hladem zmírali, uznali tito „vůdcové“, že byli špatně organisováni, že je vše marno, a dali povel ukončiti stávku. Horníci přišli asi o 14 milionů K mzdy a pomohli „pánům“ kteří uhelný brak, kterého by jinak ani neprodali prodávali za drahé peníze. O tom, jak se hospodařilo s podporami posílanými dělnictvu odjinud ani nemluvíme. Pravda však je, že dělnictvo toho dostalo poměrně až příliš málo, a to ještě jen aby se neřeklo.

A jak to páni vůdcové s dělnictvem při stávkách a revolucích, ku kterým přece sami dávají povel, dobře myslí, ukazuje nám mezi jinými podobnými případy socialistický sjezd, který se konal dne 4. května 1902 v Bruselu. „Naše Listy“

ze dne 28. června 1902 v čísle 44 píše o něm takto :

„Jak známo, konal se 4. května v Bruselu socialistický sjezd. Soudruzi chtěli na něm napravit pošramocenou reputaci z poslední generální stávky, na kterouž velmi dobře se hodí přísloví: „Hory pracovaly ku porodu a porodily — myš.“ Zmíněný sjezd jim však valně reputace nenapravil. A jak by také? Vždyť již před stávkou nevěděli, co vlastně chtějí, a jak sjezd dokazuje, ani po stávce nejsou moudřejšími; aspoň ne všichni. Tak poslanec Jules Destrée na sjezdu povstal a v ohnivé řeči dokazoval, jak veliká chyba se stala, že revoluce, která tak krásně byla započata, nebyla provedena do všech důsledků. Hřímavý potlesk soudruhů provázal jeho slova. Když však Destrée skončil, pozvedl se jiný soudruh a rovněž poslanec Hubin, který počínání generální rady hájí a revoluční jednání jako lehkomyšlný zločin, na soudruzích páchaný, označil. To ovšem byla sprcha na revoluční náladu Destréem vyvolanou. Tento se také již chystal protestovati. Hubin však ještě nedomluvil, nýbrž položil Destréemu otázku, kdeže byl v onen večer, kdy soudruzi v okolí Maison du Peuple s policisty a četníky se bili a hlavním jejich pušek prsa svá nastavovali? A když soudruh Destrée, bohatý to advokát v Charleroi, neodpovídal, odpověděl mu Hubin na svou otázku sám: „V divadle jste seděl.“ Karta se obrátila. Soudruzi, kteří ještě před chvílí Destréemu nadšeně tleskali, dávali za pravdu Hubinovi.“

Tedy ani jim se nechtělo líbiti, že vůdcové kteří je do stávky a krveprolévání vehnali — se bavili v divadle!

Než proč tak neupřímně vůdcové sociální demokracie s novodobými otroky jednají? — Inu

proto, že jim to nese chléb, ba znamenitý chléb. Že se totiž za svou „péči“ o ně dovedou odškodnit velmi dobře, patrně z vysokých platů, které mají. Kdo nenašel jinde znamenitější výživy, stal se přívržencem socialní demokracie, a příjmy jeho jdou do tisíců. Ukazujeme tu na Adlera, Ellenboga, Inwerga, Verkaufa, Broda, Austerlitze, Diamanta a jiné jiné. „Páni“ dovedou velmi dobře vypočítati, kolik příjmů má olomoucký arcibiskup, ale jaké mají příjmy sami, zvláště ti, kterým se podařilo dostat se k různým dělnickým pokladnám, na které dělníci sami platí, to nepovědí. Když učinil, abychom uvedli aspoň jediný příklad, ve valné hromadě „Všeobecné nemocenské pokladny“ v Brně, jak píše „Obrana práce“ dne 20. června 1902, delegát Leichmann návrh, aby ve příští výroční zprávě uveden byl seznam pokladničních zřízenců, způsob jejich zaměstnání a jaký mají plat, byl odbyt. Tolik však je jisto, že na svých otrocích žádají příspěvky stále větší, podpory však, které vydávají, když si již nemohou pomoci, jsou stále menší. A co se s valnou částí ostatních peněz stane, nesmí dělník zvědět. A když se to přece doví, pak teprve, nedá-li se v zaslepenosti své obalamutiti i tu, dovede posouditi slibovanou „rovnost“ v budoucím socialistickém státě. Mezi milánskými socialními demokraty na př. vzbudil nemalé rozhořčení vypsáný konkurs na místo sekretáře železničních zřízenců. Sekretář tento obdrží 4200 lir (přes 4000 korun), mimo to pak ještě zvláštní příspěvek 10 lir denně za projednávání záležitostí v okolí Milána.

Jaký tu rozdíl mezi platy „vůdců“ a platy pravých dělníků !

Inu „vůdcové“ mají se dobře, ba příliš dobře

již nyní, a dělnictvo — novodobí otroci — ti nechť čekají, až se uskuteční budoucí socialně-demokratický stát — jejich nebe!

IX. Novodobé otroctví může zrušiti jediná církev katolická.

Měli bychom se dříve ještě, nežli jsme přišli k tomuto odstavci, zmíniti o jiných ještě stranách „dělnických“, jakými u nás v Čechách jsou „národní socialisté“. Že se však jim o pomoc trpícím a zrušení novodobého otroctví nejedná pranic, nýbrž že mají cíle docela jiné, že jsou vlastně náhončími různých stran liberálních a radikálních, samých to pomocníků zotročovatелů lidu v naší době, je tak jasno, že se o nich ani zmiňovati nechceme. Proto přecházíme ihned k církvi katolické.

Již při rozhovoru o „mrtvé ruce“ poznali jsme, ovšem že jen z nepatrné části, péči církve katolické o zmírnění bídy a nouze novodobých otroků svým poměrně nepatrným jměním. Jak docela jinak by však její působení vypadalo, kdyby jí přes tu chvíli jmění různými nepřáteli jejími nebylo zabíráno, jako se stalo nedávno ve Francii, kde bylo „vyvlastněno“ poctivě nabyté jmění různých společností náboženských, kterého ony používaly vesměs k dobru zotročeného člověčenstva?!

1. Církev katolická nespouští však s paměti otroky nové doby ani tenkrát, když jsou schopni práce, kousek chleba, aby nezemřeli hlady, si přece zasloužiti mohou. Nemá ovšem při tom na mysli nějakých neuskutečnitelných snů socialně-

demokratických. Ona ví dobře, že Bůh, stvořiv přírodu, stvořil v ní květiny a zvířata různá, že i hvězdy, které na nebi svítí jsou jedny větší, druhé menší; že jedny květiny a zvířata jsou barvy té, druhé opět jiné; jedny že mají přednost tu, druhé opět jinou od Boha jim danou; že tedy Bůh nechce nikde rovnosti naprosté. Ona ví, že On učinil podobně i s lidmi, dav jednomu schopnosti větší, druhému menší, že tedy úplná rovnost byla by proti vůli Boží i tu. Ona ví, že za poměrů, nejsou-li špatnými lidmi ničeny, je dělník třebas mnohem spokojenější při svém chudém stole a namáhavé práci, než král a kníže na trůně svém. Ona ví, že společnost lidská je jako velkým strojem, v němž jsou kolečka větší, menší, kterých mu je všech třeba, ale která také všecka, má-li chod býti správný, potřebují býti v dobrém stavu. Kdyby toho nebylo, že by se pak stroj brzo zastavil. A proto žádá církev pro všechny lidi, aby si stáli dobře, by nebylo žádných otroků, kterým by se vedlo zle.

A proto také se vším usilím volá

a) panovníkům, že nesmějí chtít panovati jediné svévolí, nýbrž že jejich moc je omezena zákony a radou nejlepších občanů. Pravý panovník že se musí sám co nejprísněji zákony spravovati a býti při tom otcem svého lidu, zvláště však lidu pracujícího; poddané že má — ne jako otroky — ale jako děti své řídit. — Že má za ministry voliti muže v každém ohledu bezúhonné. Pak že bude také požívatí lásky a úcty svého lidu, a trůn jeho bude státí pevně v srdci občanů. Nechť je šetrným a ve výdajích státních nechť netrpí žádného marnotratnictví. Nechť se stará o spravedlnost v soudnictví, o obchod, řemeslo, umění i vědy, ať se stará pečlivě, zvláště

pak ať chrání stav rolnický. Jenom z n á d h e r y, ne ale z věcí k živobytí potřebných, vína, piva, obilí, masa atd. — mají se daně vybírat, ale jako morové rány má se varovati těch, kteří mu ustavičně na nové prameny daní ukazují.

Dle vůle církve má míti rovněž majetkové poměry na zřeteli. Přílišné bohatství v rukou několika málo osob a vedle toho zakrnění a chudoba ostatního lidu je státu záhubna, a proto se má panovník o to starati, aby majetek a s ním i moc několika lidí nerostla do nekonečna a při tom všem ostatní byli vyssáváni. Jistá prostřední míra majetku v rukou mnohých je státu nejužitečnější.

b) Rovněž tak volá i bohatým, že se mají starati o to, by se počet trpících zmenšoval, nemocnicemi, chudobinci, sirotčinci a nalezinci. Jejich povinností jim od Boha uloženou že je, chudinu ze všech sil podporovati.

c) Zaměstnavatelům pak volá s důrazem, aby se s dělníkem zacházelo ne jako s bezcitným strojem, jako s otrokem, ale jako s rovným bratrem;

aby dělník požíval nezkaleného života rodinného a manželka jeho by mu nebyla odjímána továrnou;

aby síly jeho prací nebyly přetěžovány; že tedy není dovoleno od nich žádati více práce než síly jejich mohou snést, neb žádati od nich výkony, jež se přičí jejich věku neb pohlaví; proto prohlašuje práci dítek v továrnách za vraždění jejich těla i duše; doba práce nechť je taková, by se dělník mohl věnovati rodině, by nebyly svazky rodinné trhány;

aby dělníky pojistily pro případ, kdyby nemoc, stáří neb nehoda je navštívila, by to pojištění ne-

spočívalo pouze v několika haléřích, nýbrž stačila na úplně slušné jejich živobytí;

vyzývá je, zaměstnavatele, by měli stále před očima zásadu: každému, což jeho jest; by tedy dělníkovi dávali za práci mzdu takovou, která by jemu a rodině jeho, pokud práce není schopna, zaručovala opět slušné živobytí;

aby dělník požíval nerušeného klidu nedělního; nechť se starají o duševní blaho a náboženské potřeby dělnictva; nechť vědí, že povinností Bohem uloženou jest, ponechat jim času k službě Boží; že je nesmí vydávati v šanc svádění a mravním nebezpečím v práci jejich; že nesmí v nich dusiti smysl pro spořivost a spořádanost života;

církev zakazuje veškeré zadržování mzdy dělníkům; zakazuje rovněž veškeré lichvářství a žádá, pokud možno, největší vzdělání mravní i rozumové všech — atd.

d) Za to naopak přikazuje dělnictvu, že má pracovati poctivě, ne snad pouze, když oko dohlížitele nad ním bdí, ale bez ublížení zdraví svému stále stejně z lásky k Bohu, který práci přikázal všem.

2. A jak to vypadá tam, kde se tohoto hlasu církve slyší, tam že není o otroctví v novodobém smyslu již ani slechu, bylo by lze vypravovati dost a dost Stačí však aspoň toto: Slyšme na př. některé úryvky ze článku „Kterak řeší katolíci dělnickou otázku v „Dělnických Novinách“ z r. 1893.

V pruském Porýnsku blízko Saarbrückenu ve vladařství Trevínském leží na řece Saaře město Mettlach, v němž světoznámá firma Villeroy & Boch má kamenné lomy a továrnu na mosaiky. Firma ta, jsouc přísně katolická, provedla převážnou organizaci svého četného dělnictva, jehož

zaměstnává daleko přes dva tisíce, na katolických základech k nesmírnému dobru dělnictva tak, že dle tohoto vzoru začíná se pracovati v Gladbachu, Bacholtu, Achách a jinde a jinde.

a) Doba pracovní je vyměřena na 10 hodin, v sobotu však a před svátky na 8 hodin denně. Mzda je určena od 2 marek (1 zl. 20 kr.), které si vydělá již patnáctiletý hoch, a stoupá až do 5 marek, totiž 3 zl. denně a výše.

b) O pojištění dělnictva v nemoci, při úrazech a v době vojenské služby stará se bratrstvo svatého Antonína, který je prohlášen za patrona mettlašských dělníků. Bratrská pokladna má již jmění (r. 1893) 216.283 marek, a jmění roste, poněvadž příspěvky členů stále plynou. Členů dnes (rovněž r. 1893) je 952 a platí do kasy dvě až tři procenta ze své mzdy. Výhody jim bratrstvo poskytuje tyto:

α) V e š k e r o u l é k a ř s k o u p o m o c a l é k y. K tomu účelu zřízeny jsou dvě nemocnice dělnické, větší o 150 postelích pro případ nakažlivých nemocí a menší o 30 postelích. Nemocnice mají své lékaře, svou lékárnu a veškeré potřebné chirurgické nástroje.

β) P o d p o r u v n e m o c i obdrží každý člen dle toho, jak dlouho byl členem a mnoho-li platil. Podpora trvá polovici času, po který kdo byl členem. Kdo tedy byl členem spolku po 20 let, dostává podporu 10 let, a to v první třetině této doby celou mzdu, v druhé třetině 75 a v třetí 50 procent své bývalé mzdy. Podporu dostává týdně napřed. Kdo se však pro těžký úraz stal k práci neschopným, dostává podporu jen prvních 14 týdnů, pak jest odkázán na zemskou úrazovou pojišťovnu; jestliže však obnos, který z úrazové pojišťovny dostává, je menší, než ten, který by

z bratrské pokladny byl dostával, tož mu bratrská pokladna, co chybí, dosadí.

γ) V d o v y a s i r o t c i po zemřelých členech dostávají též podporu, a to vdova měsíčních 5—12 marek, a na každé dítě do 15 let měsíčních 3—6 marek.

δ) V o j í n o v é, kteří musí na čtyřnedělní cvičení, a reservisti, kteří i déle v kasárnách drženi jsou, obdrží denního příspěvku 25 pf.

ε) Každý z e m ř e l ý člen pohřbí se na útraty bratrstva slavně. Obdrží rakev, církevní průvod, slouží se za něho zádušní mše sv. a postaví se mu na hrob pomník s křížem.

c) O t á z k a z d r a v ý c h b y t ů rozřešena tímto způsobem. Který dělník chce mít vlastní svůj dům, jde k majiteli firmy a vybere si z dvanácti plánů stavebních jeden. Každý dům dělnický má nejméně: kuchyni, tři pokoje, spižírnu, sklep, chlév a chlívky, a stojí silné pevné stavení 1500—4500, marek zahrádku v to počítaje. Firma dělníkovi dům postaví a dělník splácí tři procenta úroků a dvě procenta na úmor. V posledních letech postavila firma takových domků 54, a to dle libosti dělníka, buď v Mettlachu samém, neb v okolí. Dělníci splácejí rádi a vždy větší částky, nežli jsou povinni, aby prý dluh byl dříve zaplacen. Mnozí strádají si již od mládí kapitál v dělnické spořitelně mettlašské, která dělníkům peníze ukládá a v čas potřeby na tři procenta půjčuje. Dnes (r. 1893) mají v ní uloženo dělníci mettlaští téměř půl millionu marek.

Mnozí dělníci nezůstávají v místě samém, nýbrž jsou ze vzdálenějších míst, dvě i více hodin cesty. Pro ty, kteří jsou blízko dráhy, vymohla firma zvláštní dělnické vlaky za pranepatrné jízdné, a tyto vlaky vozí denně k severu 200 a

k jihu 400 dělníků. Kdo však chce zůstávati přes celý týden v Mettlachu a jen na neděli a svátek jíti domů, může tak učiniti, ano hoši a dívky do 16 let musí tak učiniti. Pro dospělé dělníky, kteří po celý týden v Mettlachu zůstávati chtějí, zřízeny jsou od firmy domy dělnické, ve kterých v prázdných hodinách zůstávají, a čisté ložnice, v nichž přenocují. Denní plat za všechno, i nocleh na čistém, zvláštním lůžku v to počítaje, obnáší 10 pf., tedy měsíčně ani ne 4 koruny! Každý dům takový stojí pod opatrováním staré ženy, která uklízí a dle přání i dělníkům vaří. Místnosti jednotlivých těchto domů jsou pro 24 dělníků.

Mladší dělníci a dělnice, kteří mají domů více než hodinu cesty, musí přenocovati a po celý týden bydleti v Mettlachu. Pro každé pohlaví zřízeny jsou zvláštní místnosti, v nichž panuje největší čistota. Pořádek je tam takový, jakého by člověk pohledal. Pro dívky je dům ten dobrodiním nesmírným, a ony jsou v něm tak rády, že tam často zůstávají až do svého provdání. Ráno v určitou hodinu vstanou, každá ustele si své lůžko, společně se pomodlí, posnídají a jdou do práce. V polední a večerní pause procházejí se v létě v zahradě, pletou punčochy, dovádějí, nevinně laškují a často, častokráte zaběhnou do kostela na „Otče náš“. Cvičí se tam rovněž ve vedení domácnosti. Učí se práti, spravovati šat, šiti, háčkovati, vařiti — a to zdarma. Firma jim k tomu popřává potřebného času, dle pořádku je od práce v továrně propouštějíc, při čemž jim ovšem plat plyne stejně, jakoby v továrně pracovaly. Dnes je dívek dělnických ve společenském domě přes 300, kterémuž číslu diviti se nesmíme, když povážíme, že žádná téměř dívka nechce

odtamtud. Z toho ohledu musila firma ustanoviti, že nesmí dělnice ve společenském domě dlíti déle, než do svého 25. roku.

Jak nesmírný mravní dosah na vychování dívek toto zařízení má, toho důkazem jest, že měšťanské rodiny prosí, platí, aby jejich dcery byly tam vzaty na vychování a vzdělání. Firma tomu odporovala, ale konečně zařídila dvacet míst, která byla na léta napřed zadána, ač plat pro měšťanské dcerky obnáší 330 marek ročně. Že by některá dívka z nich byla mravně poklesla, je něco neslýchaného. Toť vše jsou zařízení, která vedou dívky k pořádku a vychovávají je v nábožnosti a neúhonné mravnosti, aby z nich byly jednou řádné ženy, které jak náleží jsou vzdělány pro domácnost a dovedou ji vésti rukou pevnou a jistou. — Nechť tu každý porovná s tímto vyličením poměry továrních dělnic u nás.

Jako o mladistvé dělnice, tak je postaráno v Mettlachu i o mladé dělníky. I ti mají svůj dům, a v něm své ložnice. V domě vládne pořádek, který žádnou zlovolnou výtržností porušen býti nesmí. Do 18 let nesmí dělník o práh hostince ani zavaditi, leda výjimkou o nedělích, a to jen v průvodu otce neb poručníka. Kouření a pití kořalky je jinochům úplně zakázáno. Do 18. roku jsou mladí dělníci pod stálou dohlídkou, která dle přání rodičů až do 21. roku se prodlouží. Toť ukruté, toť nelidské omezování svobody! — zvolá tu mnohý vyžilý člověk. Ale kdo jen poněkud do života nahlédl, ví zajisté, že právě tato léta jsou pro mladého muže nejnebezpečnější, a že právě v té době třeba je mu rozumného vůdce, aby jej vedl cestou bezpečnou. U nás je jinoch v té době zůstaven sám sobě. Škola nad ním nemá již moci, prácedárce si ho mimo práci nevšímá, tak

se brzo od svých soudruhů zkazí, a nedá si již poroučeti ani od kněze ani od rodičů. Jak to pak v ohledu mravním u nich vypadá, jaké je jejich zdraví, jak uzavírají manželství, již jsme si pověděli.

Jak tomu však je v Mettlachu opět jinak! Tam vstupuje v manželství, kromě zvláštních výjimek, muž nejméně v 25. roce, žena v 21. roce. Nevstupují však v ně s holýma rukama. Co do 21. roku si vydělává, všechno do posledního haléře musí odvésti otcí neb poručníkovi. Příjem ten musí otec neb poručník vlastnoručním podpisem v knížce výplatní stvrditi. Moudrý otec z toho ukládá a poručník, který z přijatých a na svěřence svého nakládaných peněz je povinen složití účty, musí ukládati část vydělaných peněz svému svěřenci do dělnické spořitelny. Od 21. roku nakládá pak dělník se svými penězi jak chce, avšak celým zařízením a vychováváním veden je k tomu, aby jich marně nevyhazoval, nýbrž jimi šetřil. A tím způsobem se stává, že dělník, který ve 26. roce se žení, mívá uschráněno i 2000 marek, a přidá-li se k tomu uschráněné věno nevěstino, mají kapitál, z kterého si mohou zařídit vlastní domácnost.

d) Také o řádnou stravu dělnictva je v Mettlachu dobře postaráno. Především zřídila továrna konsumní spolek, který nyní čítá 429 členů a již má 34.000 marek uloženého jmění, k tomu dva domy, vlastní pekárnu a vlastní porážku. Spolek ten vyplatil r. 1892 svým členům z čistého užitku 5283 marek. Z vkladů obdrží člen 4 procenta úroků. Účelem toho spolku dělnického je, opatrovati dělníkům dobré a laciné potraviny.

V roce 1870 zřídila továrna pro dělníky dělnickou kuchyni, ve které dělníci dostanou dobrou a silnou stravu za laciný peníz. Stravy jsou dvě

třídy. V první třídě platí se za snídání, oběd a večeři 90 pfeniků, t. j. asi 1 K 8 h, a za to dostane dělník k snídání kávu nebo hovězí polévku, v poledne polévku hovězí, maso, a to čtvrt kila. s brambory neb knedlíkem neb jiným nějakým příkrmem, pečení nebo šunku s nějakou zeleninou a půl libry chleba, večer nějaké maso a chléb. V druhé třídě obdrží totéž jídlo, jen že má místo pečeně jídlo nemasité; v druhé třídě platí se 80 pf., t. j. asi 96 haléřů. Pivo si platí každý zvláště; litr stojí 24 haléřů — 12 kr.

Mladí dělníci do 16 let obdrží stravu druhé třídy za 45 pf., asi 54 haléřů. Je to láce skutečně báječná, povážíme li, že strava je výtečně upravená a čistá. Správu kuchyně vedou milosrdné sestry, a dělnice, jak jsme již podotkli, jim střídavě pomáhají. Za jeden a dvacet let trvání dělnické kuchyně podána byla stížnost pouze jedna jediná; jakýsi dělník si totiž stěžoval, že dostal kdysi menší kousek chleba! Ke stravování v dělnické kuchyni nikdo není vázán, ale každý rád této výhody používá; jen ženatým dělníkům domácím a jich dětem donáší se jídlo z domova. Tu však neděje se v Mettlachu to, co u nás, aby dělník seděl kdesi v koutku na zemi neb venku na kameni a z hrnečku pojídal polovystydlé jídlo, které mu žena v košíčku přinesla: nikoliv! V továrně zřízeny jsou zvláštní dva sály se stoly a židlemi, kde dělníci, jimž se jídlo z domova nosí, požívají svého oběda, který, je-li vychladlý, na vyhrátých plotnách ohřáti mohou. Kdyby katolická továrna nebyla nic jiného pro dělníky své učinila, než že se jim postarala o řádnou stravu, již to by bylo vzácným důkazem lásky k dělnictvu. Ona však učinila ještě více.

Pro dítky těch rodičů, kteří jdouce za prací,

svých malých dítek nemají komu svěřiti, zřídila

e) opatrovnu, která dnes ošetřuje 120 dítek. Pro sirotky, kteří nemají pranikoho, je zřízen sirotčinec, v němž se dnes 32 sirotek dělnických vychovává.

Aby si však nikdo nemyslí, že dělníci v Mett-lachu neužijí žádných radostí, podotýkáme, že se továrna měrou dostatečnou postarala i o

f) zábavu svých dělníků. — Tovární dělníci mají tři zpěvácké sbory a svou znamenitou hudební kapelu o 45 mužích. Majitel továrny platí zvláštního, v konservatoři v hudbě a v theorii hudby dokonale vzdělaného kapelníka, který hudebníky dělnické v hudbě cvičí a vzdělává. Mimo to vystavěla továrna dělníkům pro společenskou zábavu zimní a letní pavillon. V zimním pavillonu zřízeno je divadelní jeviště, na němž dělníci v zimních nedělích provádějí slušné divadelní hry. Každých čtrnácte dní pořádá se v některém pavillonu společenská hudební zábava, při níž účinkuje dělnická hudba a zpěvácké sbory přednášejí pěkné písně. Na zábavu přicházejí tovární dělníci s rodinami a všichni se veselí ve společné, nenucené, vzájemné zábavě, jako děti jedné rodiny.

Třikrát do roka se pořádá dělnický ples. O jedenácté hodině večerní však bývá zábava skončena, a dělníci na těle i na duchu jsou osvěženi, přicházejí v pondělí vesele do práce.

Také zřízena je tělocvična, kamž mladí dělníci den jak den o čtvrté hodině odpolední voděni bývají, aby ve chvíli, odpočinku věnované, v tělocvičně se proběhli a tělo své posílili. V létě se pak chodí dělníci koupat do řeky Saary, kdež továrna pro ně zřídila zvláštní plovárnu, v níž se dělníci v plavání vyučují.

g)-A naposled si povíme, kterak katolická továrna v Mettlachu postarala se o nábožensko-mravní vzdělání svých dělníků. Především je dělníkům rozhodně zakázáno všechno, co proti mravnosti čelí, ať jsou to řeči nebo skutky; dělník nemravný je ihned vyloučen. Rovněž je z továrny vyloučen každý, kdo byl od světských soudů z nějakého zločinu právně usvědčen a ku trestu odsouzen. Duchovním i světským vrchnostem je svěřen dozor nad mravním chováním dělníků mimo továrnu. Žádný dělník v továrně zaměstnaný nesmí se dáti do soudu se svým spolubratrem, dokud při svou majiteli továrny nepředložil; ten obyčejně v dobrotě a ke spokojenosti obou stran při urovná. Továrna přísně světí dny nedělní a sváteční, ve které se nikdy nepracuje. Za tou příčinou se před nedělí a svátky dělnictvo již o čtvrté hodině odpolední z práce propouští, aby si mohlo doma řádně odpočinouti a pak den Páně světiti. Svátek sv. Antonína, patrona továrny, bývá zvláště svěcen. Den ten, ač to den všední, bývá svěcen jako zasvěcený svátek. Z nádvoří továrny jdou dělníci v řadách do farního kostela s hudbou, kde jsou přítomni službám Božím. V poledne dostane se jim na účet továrny stkvělého pohoštění, odpoledne pak rozproudí se nenucená, veselá zábava.

Takové jsou poměry mezi dělníky a pracedárcem v Mettlachu. Však si toho také dělníci váží, a sociální demokracie marně klepá na dveře. Když při posledních volbách do říšské rady snažili se sociální demokraté uloviti hlasy pro svého kandidáta, nedostali z tábora dělnictva v Mettlachu hlasu ani jediného, a když v blízkém Saarbrückenu vypukla v roce 1889 v uhelných dolech stávka, a dělníci Mettlaští byli vyzýváni od soci-

álních demokratů také ke stávce vysmáli se jim a pracovali spokojeně dále. Mezi nimi nejsou nespokojenci, ani opilci, a kdo z nich sloužil na vojně, každý se dosud vrátil jako poddůstojník domů.

Nemravům, opilcům, běhounům, lenochům, neznabohům a podobným lidičkám by se ovšem v Mettlachu nelíbilo, ale poctivý a spravedlivý dělník zvolá: „Kéž by bylo tak i u nás.“

Nedostává se tam dělníkům sice nemožností, ale otroctví mezi nimi není. Tam tytéž zásady, které vážou dělníky, vážou i úředníky a majitele továrny.

Dělnictvo, vidouc, že úředníci a majitel továrny sami zachovávají co nejprísněji veškerá mravní a společenská nařízení, zachovávají je ochotně rovněž; vidouce víru jejich, kterak jsou dbalí modlitby i služeb Božích, následují s radostí jejich příkladu. A v tom právě vězí kouzelný klíč k rozluštění otázky sociální, že totiž živá víra, jak ji katolické náboženství hlásá, musí proniknouti i pány i dělníky. Neznabozi „páni“ budou zacházeti, pokud jen na nich sejde, s dělníkem vždy jako s otrokem, a bude-li dělník neznabohem, jinak to takřka nebude ani možno.

Na podobných základech jako v Mettlachu zařízeny jsou továrny Harmelovy ve Francii ve Val des-Bois. O zařízeních jejich nechceme se již zmiňovati; podotýkáme pouze, že tam je zařízeno vše, čím lze bídě dělnictva uleviti a ji odstraniti. Následkem toho nepřivede dělníka ani úraz, ani nemoc, ani „když práce nejde“ do bídy a nedostatku. Že i tam není žádných otroků, patrně z toho, že dělníci majitele továrny nenazývají jinak, nežli „le bon père“ t. j. dobrý otec. Kdo tamější dělnictvo pozoruje, vidí jenom štěstí, spokojenost

a blaženost. Socialisté jim ovšem tohoto štěstí nepřejí. Vyslali již častěji mezi ně své náhončí, aby se vzbouřili. Takoví lidé svou divokou mluvou strhnou mnohdy i rozvážného člověka ke stávce. Ale ve Val-de-Bois se jim to nepodařilo ani jednou. „Proč bychom se bouřili?“ — tak jim bylo odpovídáno. „Nemáme toho zapotřebí. Máme své pěkné obydlí a dvou pokojích s kuchyní a malou zahrádkou, za které platíme malé nájemné, máme dostatečnou mzdu, která nám úplně stačí, ano máme i slušné úspory, dcery naše dobře se vdávají, máme své zábavy slušné a četné, které nás těší; pán náš nás miluje, slušně s námi zachází, a my milujeme jej. Proč bychom se tedy bouřili?“

A tak tam, kde se zásady víry zachovávají, o otroctví není ani slechu.

e) Namítne tu ovšem mnohý: „Kdyby tak bylo všude, pak by bylo jinak. Ale pouze několik továren z tisíců a tisíců, co to je?“

Ale tu odpovídáme. Mnozí továrníci katolíci řídí se příkladem těch, které jsme uvedli, a jiných, o nichž nám nebylo možno již se zmiňovati. Ve svých závodech zrušují otroctví i oni. Ovšem jsou přemnozí zaměstnavatelé, kteří hlasu církve slyšeti nechtějí a dělníky, pomocí kterých bohatnou a dobře se mají, pokládají za pouhé otroky a dle toho s nimi také jednají. Ale slyší hlasu církve katolické většina dělníků sama? Je to přece známo, že nejspustlejší lidé najdou se dnes v továrnách a kolem továren, že jsou sami nepřáteli té církve, která jim, pokud jenom možno, pomáhá v jejich bídě a nouzi přes to, že od nich za to nemá nic jiného, než potupy a nadávky. Tu je především třeba, aby se oni sami vrátili ke Kristu a byli dobrými syny církve katolické. Bylo by ovšem třeba, by i „páni“ zaměstnavatelé byli dobrými

katolíky. Což však, když velká většina z nich nebude chtít? Co tu?

f) Druhdy bylo zrušeno v Americe otroctví církví za přispění státu. Nebylo by to možným rovněž i dnes? Zajisté! Či nežijeme dnes ve státech konstitučních? Vždyť přece dnes dělá zákony lid sám skrze své poslance, které si volí sám. Nechť tedy jenom volí poslance takové, kteří by byli sami dobrými katolíky a při tom měli opravdově blaho zotročeného lidu na srdci. Ti pak již, jakmile se jen domohou většiny, budou moci odhlasovati zákony takové, které překazí zotročování lidu i od „pánů“ takových, kteří by to nechtěli učiniti z lásky ke Kristu.

Budou se ovšem tito zotročovatelé brániti zuby nehty, budou štváti proti církvi katolické ještě více, budou podporovati své náhončí a politické strany, které ve službách jejich stojí, tím úsilovněji, ale tomu, kdo se vpravdě z novodobého otroctví vyzouti chce, je třeba státi pevně jako skála. Heslem jeho musí býti: „Kristus — moje spása.“

Císař Konstantin Veliký stál r. 312 v boji proti Maxentiovi. Tu se před bitvou zjevil jemu a jeho vojsku na nebi jasně zářící kříž s nápisem „V tomto znamení zvítězíš.“ Konstantin poslechl a zvítězil.

Podobně stojí novodobý otrok v boji proti kapitálu jej zotročujícímu. Nechť však také ví a dle toho jedná, že svá otrocká pouta rozlomí pouze v Kristu a Kristem!

OBSAH.

I. Otroci ve starém věku	7
II. Křesťanství a otroctví	11
III. Novodobé otroctví .	20
IV. Lidi zotročuje kapitál	40
V. Zotročovati lid pomohl kapitalismu liberalismus	51
VI. V čí rukou je dnes kapitál?	59
VII. Je příčinou zotročování majetek církve? . . .	65
VIII. Pomůže novodobým otrokům z bídy socialní demokratismus?	83
IX. Novodobé otroctví může zrušiti jediná církev katolická	101

R. 1889. č. 1. **Naši přátelé.** Obrázky ze života lidu milů a spolků lidumilných. Podává Karel Kramář. 25 kr.
č. 2. **Z našeho kraje.** Obrázek z počátku šestnáctého stol. Od Boh. Brodského. 40 kr. — č. 3. **František de Paula kardinál ze Schönbornů,** kníže-arcibiskup Pražský. Napsal Dr. Kl. Borový. 20 kr. Cena těchto 3 čísel 55 kr.

R. 1890. č. 1. **Časové obrázky.** Kreslí J. Ježek. 50 kr. — č. 2. **Pro viru oteckou.** Dějepisný obraz. Napsal Alois Dostál. 30 kr. — č. 3. **Hlasatelé svobody.** Tři obrázky z naší doby. Napsal Boh. Brodský. Cena 50 kr. — č. 4. **Dobré vychování, základ štěstí.** Povídka ze života řemeslnického od M. Kamenáře. Cena 30 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1891. č. 1. **Hradištský zeman.** Napsal Al. Dostál. 30 kr. — č. 2. **Nevěřící věřící.** Tři obrázky z naší doby. Napsal Boh. Brodský. 50 kr. — č. 3. **Nástin svobodného zednářství.** Dle pramenů vypsál V. Sladomel. 30 kr. — č. 4. **O náboženské lhostejnosti.** Napsal Jos. Pošmourný. 25 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1892. č. 1. **Jošt z Rosenberka a jeho doba.** Složil Fr. J. Hamršmíd. 40 kr. — č. 2. a) **Šichtárka.** Obraz ze života dělnického. — č. 2. b) **Bez stávky.** Dělnický obraz. Napsal Alois Dostál. 40 kr. — č. 3. **Z kraje Hradeckého.** K dějinám katol. reformace. Napsal P. J. Svoboda. 80 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1893. č. 1. **Hluchoněmá.** Obraz ze skutečnosti. Napsal A. Dostál. 30 kr. — č. 2. **Zázraky ve světle zdravého rozumu.** Napsal Jan Pauly. 45 kr. — č. 3. **Za viny předkův.** Dějepisná povídka. Napsal Al. Dostál. 85 kr. — č. 4. **Za vpádů Bedřichových.** Črty a obrázky historické. Napsal Fr. J. Košťál. 30 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1894. č. 1. **Průvodce katolíka do Ameriky.** Napsal F. Novodvorský. 80 kr. — č. 2. **Dědův vychovanec.** Povídka od A. Dostála. Pod štítem ochranným. Dějepisný obraz od téhož. 30 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1895. č. 1. a) **Ve škole života.** Obraz z českého venkova od Aloise Dostála. — č. 1. b) **U strýce.** Obraz novověký. Napsal Alois Dostál. 30 kr. — č. 2. a) **Život blahoslaveného Jana La Salle.** Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. — č. 2. b) **Jiná krev.** Obrázek. Napsal B. Brodský. 60 kr. — č. 3. Dostál, **Můj národ. Ráz, Zmařený život.** 40 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1896. č. 1. a) **Daniel O'Connell, osvoboditel Irska.** Příspěvek k jeho životopisu podává J. Ježek. — č. 1. b) **Pan poslanec.** Obrázek z naší doby. Napsal Boh. Brodský. Cena 60 kr. — č. 2. **Život bl. Jana Gabriela Perboyre,** kněze společnosti missonářů. Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. Cena 80 kr. — č. 3. Dostál, **Slavičí stezka na Křivoklátě.** 30 kr. Úplný ročník 1 zl.

R. 1897. č. 1. **Ze života sv. Vojtěcha.** Pověsti z luhů domácích a cizích sebral J. Ježek. Cena 24 kr. — č. 2. a 3. **Dle nadace.** Obrázek Aloise Dostála. **Zmařené na-**